

ALTUNA' TAR JOSEBA

UME EUZKELDUNEN

LAGUNA

IRAKURTEKO BIGAREN IDAZTIJA

UME EUZKELDUNEN LAGUNA

(Irakurteko bigarren idaztija)

N-54892
F-55036

AFV
25379

UME EUZKELDUNEN LAGUNA

(IRAKURTEKO BIGAREN IDAZTIJA)

BILBAO

EUZKO-ARGITALDARIA B. I.

1920

MUTIKO-NESKATO EUZKELDUNAI

Baño natorkixube, ene umiak, irakurteko bigaen idazti edo liburu au eskintzen.

Igaz bat eskiñi neutzuben: aurten beste bat.

Igaz mutiko-neskato txikijak zintzazan-eta, ozta-ozta baño etzekijen irakurten. Eta jakiña, urdala txikija ta samura daukanari ezin jateko andi ta sendorik emon; oster, txiki ta biguna emon biar. Oregaik gauza txikitxubak, gauza ariñak emon neutzubezan igaz nire idazti lenenguan.

Baña onezkero mutiko-neskato andijak zarie-ta, pañapaña dakixube irakurten ezta?

Tira, ba. Emen daukazubez ainbat gauza polit, zube irakurteko alagalakuak. Igazkuak baño anditxubago ta gogortxubaguak dira geyenak, baño ezta ardura. Zube lako mutiko-neskato bizkoak eztabe oregaik atzerarik egingo.

Idazti au irakurtiaz asko ikasiko dozube ta noxian-bein sendo bañe-egin be.

Ekin, bada, arluari, enetxubok.

Egilia

LUGIÑAREN ESANAK

Oso Jaungozale ta aberatsa zan lugiña (baseñ-
iñara).

Erijotz-aldiya eldu yakonian seme-alabeai oe-
ondora deñu ta esan eutsen:

—Lenen - lenen mañe-egixube Jaun - goikua,
Añarik mañagañijena ta onena Bera da-ta. Bera-
gandik datoñkiguz gogo ta gorputzaren ogasun
gustijak. Beraganantz zuzendu egunoro zuben
asmo ta otoyak. Gogoz ikasi ta zaindu Bere
agindubak, oñetan dagolako gixonaren zorijona.
Baña zaindu egixubez asabakandik (aurekuakan-
dik) añtu dozubezan ekandu onak. Eurotan igafi
daikezube asabaen gogua, gogo sendo-zindua.

Ez saldu, ezelan be, belaunik-belaun datoñki-
xuben etxaguntzarik. Gure gurasuak esaten
eben lez, antxe, etxe-ondorengo soluan dago,
luñ-pian, diru asko balijo daun ogasuna. Nik ez-
takit ziuñ nun dagon diru-toki ori, baña ezta ar-
dura. Luña irauli, sakon-sakondu, ta gauñ ezpa-
da, bijañ auñkituko dozube.

Aña il zan. Eta semiok asi ziran bein atxuñka-
tu, bein layatu solua, bazteñik itxi-barik. Artua

ta garija aĩtzen eben ugari, baña etzan bein be
agertzen aĩak esandako ogasuna.

Bein seme nagusijak igarĩ eban aĩak esan gura
ixan ebana, ta anai-aĩebeak sukaldian batzaldur-
ik, esan eutsen:

Goikuaren maĩasuna

Ta egunoroko lana:

Aof gure ogasuna.

PLATON'EN GIXONA

Platon, antziñeko gixon jakintsu - ospetsuba ixan zan.

Bein bere ikasliai esan eutsen: «gixona da anka bi ta lumarik eztaukan aberia».

Dugen bañegarijak orixe entzun eban. Eta bein Platon'en ikastolean saftuta, luma-bako olasko bat artu ta mai-ganera bota eban, esanaz:

—¡Ora or Platon'en gixona!

Zuzen eguan Dugen. Olasko a luma-bakua ta anka bikua zan. ¿Baña gixona? ¡Ez!

Oregatik, geruago esan biar ixan eban Platon'ek:

—«Gixona da zentzuna ta gurea (borondatia) daukazan aberia».

Tira, ori ondo dago esanda.

BIDAZTIJA

Negu gogofeko gabian gastelu baten atian jo eban bidaztijak. Baña etxeko jaunak (aŕua ta ankeŕa zan-eta) erantzun eutson:

— Nire gasteluba ezta iñorentzako ostatuba.

Orixe entzunda, esan eutson bidaztijak:

— Jaunori, esan: ¿nor bixi zan gastelu onetan zeu jayo baño lenago?

— Nire aŕa.

— ¿Eta zure aŕa baño len?

— Nire aŕiŕa.

— Eta zeu ilda gero

¿nor bixiko da bertan?

— Nire semia.

— Oŕezkero, ¿zegatik diñozu zure gasteluba ez tala iñorentzako ostatuba? ¿Eztozu ikusten

zenbat senide bixi ixan diran bertan eun urte onetan ?

Gasteluko jaunak, ańfuta, ezekijan zer erantzun. Bidaztijak, orixe igańfa, jańfa eban:

— Geu gustijok luńian gagoz bidaztijak ostatuban egoten diran letxe. ¿Eta zegatik alkańi ez egin al-dogun on gustija, donokija (zeruba) irabazteko?

Itz (berba) onek ikutu eban gasteluko jaunaren bijotza. Eta beronek atia zabaldu ta bidaztija ańtu eban etxian.

G E I D I A

— ¿Zein da niretzako geiderik (lagun-urkorik) onena? — it̄andu eutson lagi-gixon batek Josu-Kisto gure Jaunari.

Eta Josu'k erantzun eban ipuintxu au esaten:

— Gixon bat joyan eñi batetik bestera. Bat-baten lapuñ zitalak bidera ur̄ten eta diruba ostuta gero jo ta zaurituta itxi eben bide-onduan. Gerotxubago igaro (pasau) zan andik beste gixon bat. Au luñian etzunda eguana ikusi, baña jaramonik egin-baga, auñera juan zan. Gero abade bat igaro ta bar̄din : jaramonik ez ta auñera. Azkenez, mutil gaste bat juan zan bide atatik. Eta luñian eguanagaz eñukituta, zaldi-ganetik jatsi ta zaurijak garbitu eutsozan orijo ta ardauaz. Gero zaldi-ganera jaso ta bideko lenengo ostatura eruan eban, emen gustiz osatu eñen. Gexuak egin eban gastu gustija berak ordaindu eban. ¿Iru gixon onetarik zein ixan zan onena?

Lagi-gixonak erantzun eban :

— Irugañena, zauritubagaz eñuki ixan zalako.

Josu'k orduban :

— Zeuk be oñetara egixu beti

Jarduna.—¿Zer esan eutson Josu-Kisto'k lagi-gixonari?

E U Z K O T A R A

Euzkotaña da euzko - odolduna, euzko - odola zanetan daukona. Euzkotaña da guraso euzkotañakandik jayua dana.

Nor dan euzkotaña ta nor ez jakiteko, abixen edo apeliidubai begiratu bial. Onek euzkerazkuak ba-dira, euzkotaña da; euzkerazkuak ezpa-dira, ezta euzkotaña.

Euzkotaña ixateko ezta bial Euzkadi'n jayotia.

Esaterako, Agife ta Eñazti apeliidua daukazan euzkotaña da, naiz Euzkadi'n naiz eñbestian jayua ixanda be. Bañiz, Lopez Cordero abixenduna ezta euzkotaña Euzkadi'n jayo-añen.

Beraz, euzkotaña ixateko auxe bakañik bial da: euzko-dola euki. Eta nok daukon euzko-odola ta nok ez, abixenak (apeliidua) erakusten dabe.

Asko ta asko dagoz, Euzkadi'n jayo añen, euzkotañak eztiranak. Eta, bañiz, banaka batzuk, eñbestian jayo-añen, euzkotañak diranak. ¿Zegatik ori?

Lenenguak euzko-odolik, euzkerazko abixenik eztaukelako. Bigañenak euzko-odola, euzkerazko abixenak daukezalako.

—Eta euzkotaña ixateko abixen gustijak ixan bial̄ dira euzkerazkuak?

—Esango dautzut. Esaterako, Agiñe ta Calvo abixenduna erdi - euzkotaña baño ezta. Abixen-enparabak euzkerazkuak ba-dira, esan leike ija euzkotaña dala. Baña apeliduok euzkerazkuak ezpa-dira, euzkotaña eztala esan lei.

A X I A

Axia (aidia) biañ-biañezkua yaku bixi-ixateko. Axe-barik ezin bixi.

Axia eginda dago «oxigeno» ta «nitrogeno»'gaz batez-bere.

Oxigenua da arnasia nasai ta ondo aĩtzeko. Oxigeno askodun axiak ederĩto nasafuten dauskuz birijak.

Ostera, nitrogenua da oxigenuari indaĩa kentzeko. Oxigenua utz-utza ba'litz, on-egin-biañian kalte-egingo euskun.

Oxigenorik aĩtzen eztauna iĩota ilten da.

Axerik ezpa'geunko, ezin arnasarik aĩtu. Eta arnasarik aĩtu-eziñik, il-biañ.

Eta ez geu bakañik. Aberiak eta landareak be ezin-bixi axe-barik.

Axe-barik ezin ezer entzun, gitxi ikusi ta ortzia (zeruba) baltz-baltz ageĩtuko yakun.

Itxura bañegañijan bixiko giñian Jaun - goikua'k axerik emongo ezpa'euskun.

S U G I A

Pantzezka Deuna joyan bein Lion Aba jaungo-
zale andijaz.

Bat-baten aurkiñu edo topau eben, Bari eritxon
uritik urtetian, urez ta zidañez beteriko zoñua.

Lion abeak arñu gura ixan eban zoñuoi, baña
Pantzezka Deunak galerazo eutson.

Lion abea atsekabez beterik lotu zan ainbeste
diru itxi biarñ ixatiaz, ta noxian-bein atzera egin
buruba ta gozaro begiratzen eban. Azkenez,
Deun-Pantzeska'ri esan eutson:

—Itxi nagixu, añen, eskekuentzat ure-zoñua
arñuten.

Deunak (Santubak), baña, ezetz eta ezetz.

Alako baten, Pantzeska Deunak, ezezka aspeñ-
turik, bayetz esan eutson.

Pozañen juan zan Lion abea diru-zoñuaren
bila, bere abotik ure-goñi edeña paña-paña ur-
tengo zalakuan. Baña berau arñzeko makuñtu
zanian, suge ixugañija urñen yakon zoñotik.

Jaun-goikua'ren zigofñ ori Deunak ikusiña, esan
eutson Lion abeari:

—¿Eztakixu zeuk diruba lekaide edo pralien-
tzako suge ta diabru berbera dala?

* * *

Ez lekaidientzako bakañik. Ostantzekuentzako
be diabrua da. Oñatiño, geu beti diru-bila, gogua
diabruaren eskubetan jañten dogula jakinda be.

ERDEL - ERITIK.....

Erdel - eritik sartu ya-
 [kun, bai,
 Suge bat zorigaiztuan;
 Bere berba leun gazte-
 [lañakaz
 Danok engañau gindu-
 [zan.
 Suge zikin au buruban
 [jo ta
 Il ba'gendu lenenguan,
 Euskaleñi'ko libertadia
 Gauñ bixiko zan mundu-
 [ban

Afese-Beitia.

KIPULA TA ARBIJA

Negu gogoña.

Basua zuri-zuri, edufez estalduta agiri zan.

Arbi gaxua baso-erdijan eguan biloxik eta otzez dardaraz.

Bat-baten esan eutson ondoko kipulari:

—Zu, kipula: ¿emongo ete - daustazu zeure azaltxu bat, ni jantzi ta otza ez ixateko? Zeuk olako asko daukazuz-ta...

Baña kipula edeñto eguan estalduta. Eta ezeban gura janzkirik erantzi arbijari emoteko.

—Orain ezin dautzut emon. Bijañ-edo emongo dautzut eskatzen daustazuna.

Bijaramoneko eguna eldu zan. Eta beragaz batera uñeratu zan solora etxeko anderea. ¿Eta zer jazo zan?

Arbija ta kipula arñtu ta bijok alkañegaz egosten ipiñi ebazan.

* * *

Gerorako eztogu itxi bial orain egin daikegun ona. Uñengo egunerako iztiañen, ezeutson arbijari kipulak egin, egin al ixan eutson ona.

LATARIJA TA BASEŪITARA

Latari (lege-gixon) bati esaten eutson baseŷitaraŷak:

—Zubek, urijan, eztozube lanik egiten. Lepuan ez berorik ez otzik ar̄tu-barik, jezarleku nasai ta astinetan jezarita, ŷipiñi gura ete-dozube zuben lana geuriaren aldian?

—Zuzen zagoz—erantzun eutson latarijak—; neketsuba da, benetan, baseŷitaren lana, ta uriko bixikerea (bixi-moduba) atsegin ba-yatzu, gauŷtik aufera neure moŷoya ixango zara.

—ŷEta zetan inarduko dot, irakurten bez ezta-kit-eta?—esan eban baseŷitaraŷak.

Idazti (liburu) bat emongo dautzut, eta, jezarlekurik astinetan jezarita, banan-banan pasauko dozuz or̄ijak, gustijak amaŷu ar̄te, ta gero baŷiro asiko zara lan berberari ekiten. ŷBixibide au gura-dozu?

Bijaramonian jezarri zan geure baseŷitara jezarlekurik onenian. Asi zan, banan-banan, ingurijak igaroten. Pasau ebazan liburubaren gustijak. Baŷiro ekin eutson lanari, baŷa, egun gitxi juanda, gogait-egin zan. Besuak minduta euka-

zan, soluan lan-egiten ebanetan baño geyago. Nekatu zan ainbeste ordu jezañta egotiaz. Jateko goguak be iges-egin eban beragandik, eta eguzkijaren epeak eta euri-zapañadeak bañiro arñtu gura ebazala, urten zan latarijaren etxetik, oni esanda:

—Olako biximodurik eztot gura niretzat. Basora juan gura dot bañiro, luña iruli ta mokilak austeko: luzaruago emen ba'nengo, ziuñ-ziuñ ilgo nintzake.

Bakotxari ondoen datoñkiguna da, egiten oñuta gagozan lana.

UMIAK

Josu-Kisto geure Jaunak zintzoro mañdauz umiak.

Kalian umerik ikus-tèn ebanetan gelditu ta pozañen itz-egiten eban beragaz.

Eri andi baten emakume asko egozala, umiak artu ta Josu'ganá eruan ebezan, Jaunak onetsi edo bedein-katuteko.

Josu'ren ikasliak asaratu ziran ainbeste ume Josu-ganantz joyazala ikusita. Eta bertatik alde egiteko esan eutsen emakumiai.

Baña Josu'k, orixe entzunda, esan eban:

—Itxi egixubez umiak nigana etoñten, Jaungoikua'ren bakala (ereñua) eurentzako da-ta. Egiz dirautzabet, ume otzan eta apal onen lakuak ixan biañko dozubela donokijan (zeruban) sarñtuteko.

Jarduna.—Zeuk esan bañero Josu-Kisto geure Jaunak esan ebana.

JAKITUNA TA UMIA

Bai-ebilan bein itxaseritze baten gixon bat atzera ta auñera, Irukoitz Deuna (Trinidadé Santea) zelan ixan ete-litēkian asmau-eziñik, buruba ausi-biañian.

Alako baten ikusi eban umetxu bat txirlakozkol bategaz itxaso-ura arñtu, berau bete ta bota ondarñtzan egindako potxolo batera, arñtu ta bota, arñtu ta bota ekiñian.

—¿Zetan asi az orñ, ume?—esan eutson gixonak.

—Ona—erantzun eutson umiak—; itxasoko ur gustija potxolo onetantxe sarñtu biañ dot.

—¿Eztakik, baña, ezin leikela ori?

—Eziñagua da zeure buru-adimenagaz, orñako buru orñetan biraka dabilan mataza ori azkatu ta ariltzia.

Augustin Deuna (San Agustin) ei-zan gixon jakituna, ta umia irudijana zeruko aingeru bat.

* * *

Jaun-goikua'k gauza asko ta asko daukaz

eskutauta, Berak daki zegatik. Eta eztoigu euron jakin-gura lařegikorik euki bial. Ezagutu ta autořtu dagigun, apal-apalik, geure txatxařtasun eta itxutasun andija, ta aintzaldu bere jakinda-sun amaibakua.

Altube'tař Seber.

EUKELDUNA

Euzkelduna da euzkeraz dakijana.

Euzkelduna ixateko ezta bial euzkotaia ixatia, euzkeldun geyen-geyenak euzkotaia ixan aien. Euzkelduna ixateko ezta bial besterik Euzkerea jakin baio.

Euzkotaia askotxu dagoz euzkeldunak eztirana. ¿Zegatik? Euzkerarik eztakijelako.

Eta, bial, euzkotaia eztiran euzkeldunak be bai-dagoz. Onak banakaren batzuk baio eztira.

Salamanca'ko karabiioero bat euzkelduna ixan daieke euzkeraz ikasten ba-dau. Onetariko batzuk bai-dagoz geure Bizkaya'n. Ostera, Euzkadi'ren edozein seme ezta euzkelduna euzkerarik ikasi ezpa-dau. Onetariko asko dagoz, zoritxarez, geure aberijan.

Euzkelduna ixateko ezta bial euzkeraz «bakaia» jakitia. Euzkelduna da, len esan dogun lez, euzkeraz dakijana, naiz beste edozein ele edo berbeta jakin aien.

Beraz, gixonak euzkeldunak eta eudeldunak ixan daiekez batera. Euzkelduna, euzkeraz dakijalako; eudelduna, euderaz dakijalako. Euzkel-

duna ixateko ezta biał, ba, eřderarik ez jakiřia.
Euzkeraz jakiřiaz naikua da.

Euzkeraz ta eřderaz dakijanari «euzkelduna»
eristen dautsogu. Euzkeraz bakařik dakijanari,
«euzkeldun utza». Euzkerarik eztakijanari, «eř-
delduna».

¿Gusti au uleřtu dozu, euzkeldun umiori?

ESAN, BAI, BAÑA.....

Aguretxu bat joyan bein baso-ziañ, lepuan eguñ-zama (karga) aztuna ebalá.

Ibili ta ibili, nekatu zan gustiz: ezeukan in-
dañik kargia eruateko.

Eguña luñera bota ta bere ganian jezañita, esan eban asañez:

—¡Au da bixitxa gogaikañija! Beti lanian, buruba jaso-eziñik. ¡Eri-jotza elduko al-yat, len-bait-len ilteko! Bai, olan bixi baño il gurago dot.

Erijotzak, orixe etzunda, aguariagana juan eta esan eutson:

—Emen naukazu, ba. ¿Zer gura-dozu?

Baña aguria, erijotzaren itxuria ikusiña, ikaratu zan gustiz. Eta dardaraz ta zer erantzun eze kijala, esan eutson erijotzari:

—Didar-egin dautzut egur-eskuta au nire lepora jasoten lagundu nagixun, neuk bakarik ezin-dot-eta.

—¿Ofetarako baño ez? Tira, ba; lagunduko zaitut.

Eta egura eskubetan artu, aguriaren lepora jaso ta bertatik alde-egin eban, esaten:

—¡Aguir, ikusi-arte!

Aguria egura lepuan artu bañiro ta bide-egiten asi zan, bere kolkorako esaten ebala:

—Gauza bat da asare-aldijan erijotzari detu ta beste bat il gura ixan.

J A K I N - E Z A

Idazle (eskritore) aŕoputz batek esan eutson andera bati:

—¿Zenbat emongo zeunke nik dakidana zeuk jakiteko?

Eta andereak erantzun eutson:

—¿Zenbat emon? Ori baño geyago emongo neuke zeuk eztaixuna jakiteko.

France'ko Bakaldunak (eŕregiak) iñandu eutson bere idaztegi-zañari (bibliotekarijuari) onek eze-kijan gauza batetzaz:

—Nik eztakit zer erantzun, ba.

—Neuk ordainduten (pagetan) dautzut, ori ta beste gauza gustijak jakin dagixuzan.

Orduban erantzun eutson idaztegi-zañak:

—Zeuk ordaintzen daustazu neuk dakidana bakañik. Eztakidan gustija ordaindu gura ba' zeunstan, etzeunke bial dan diruba eukiko.

* * *

Onek esan gura-dau eztagola ludijan gusti-gustija dakijanik. Eta geuk, jakitun-jakitunak ixanda be, dakiguna baño geyago daukagula ikasi-barik.

ASTAKIĻO TA ALKATIA

AstakiĻo ezti-saltzalia zan.

Esan-biañik eztago, ba, beti ebiltzala bere atzetik eñiko euli gustijak. Onen zirijaz bixi-eziñik egoten zan geure gixona. Eta ezekijan zer egin eurakandik alde-egiteko.

Bein otu yakon Alkatiagana juan zeozer eskatzen eulijak iltzeko.

—¿Eulijak iltzeko gauzarik gura ete-dozu?— itandu eutson alkatiak. Nik eztakit, bada, zegaz ilten diran añanuok. Egin daikedana da baimena edo permisua zeuri emotia eskuban daukazun makiliaz euli gustijak iltzeko, edozein lekutan dagozala be.

Orixe esan eta euli bat etoñi yakon bekokira Alkatiari.

Ezeban geyagorik biañ gure AstakiĻo'k. Maki-
lia esku bijakaz arñu ta gogoñ jo eutson Alka-
tiari bekoki-bekokijan.

Eulija il eban..... il biañ..... Baña Alkate gixa-
xua be, zirkiñik egin-barik, ilda lotu zan bertan.

EZ BURUBA GORALDU

Gixona otzan eta apala ixan bial dala erakus-
teko auxe esan eban bein Josu-Kisto'k:

«Gixon bi sañtu ziran txadonan (elexan) otoi
edo eřegu-egiten.»

«Euretarik batek, zutik jañña, onetara inuan:

«—Eskarrik asko, Jaunori, beste gixonak baño
obia ixan nañela gura ixan dozulako. Ni enaz
gaiztua ta ankeña, nire ondoko gixon onen la-
kua: nik astian birñan barau-egin eta Zeure
agindubak ziatz-ziatz betetan dodaz.»

«Beste gixona, bañiz, luñian auzpeztuta eguan,
eta buruba makuñ-makuñ eginda, onetara esaten
eban:

«—¡Ene Jauna, ene Jauna! ¡Nigaz eřukitu zañe,
obendi (pekatari) andija naz-ta!»

«Egiz dirautzobet—esan eban Josu'k—bigañ-
en gixon au ta ez lenengua biguñtu zala etxera
obenak (pekatubak) parkatuta. Buruba goraldut-
en dauna betuba ixango da ta buruba betuten
dauna, goralduba.

Jarduna.—¿Zer esan gura dau Josu-Kisto'ren esanak?

B E G I J A K

Begi bi daukadaz arpegijan: bata eskumaldian; bestia eskealdian.

Begijakaz dan-dana ikusten dot.

Ikusten dodaz etxeko gauza gūstijak, bata gixonak, aberiak eta zugatzak.

Ikusten dodaz baratzak eta bertan jayo ta azten diran landara ta lora politak.

Gora begiratu-ezkero, ortze oztiña (azula) ikusten dot. Eta gabian ixar argijak.

Nire begijak oztiñak dira, baña bai-dagoz baltzak eta ariak be.

Pozik egoten nazanian argi-argi eukiten dodaz begijak. Itun edo «triste» jarren nazanian lanuak estalduten daustez begijak.

Miñik aítzen dodanian negaí-malkuak ageítzen yataz begijetan.

Gaberako nekatuta egoten naz, begijak zabalik euki-eziñik.

Oíezkero oian etzun, begijak itxi ta lo.

Urango goxian begijak zabaldu ta itxaítuten naz.

Ikusi ezin dabena itxubak dira.

Bat baño geyago, zaí-zaí eginda, itxututen dira.

¡Itun-ituna da itxuba ixatia!

Itxubak ilunetan bixi dira beti. Eurentzako eztago argirik, betiko gaba baño.

Geuk, Jaun-goikua'ri eskaíak, ondo ikusten dogu ta bai-dakigu zer dan argija.

¡ LENAGO IL!

¿Ze ikusten dabe
 Neure begijak?
 Au danau dakust
 Galduta;
 Berezi, baso,
 Muru ta mendi,
 Uri, baseñi
 Ta dana.....
 Motzak sañtuta,
 Saloberiok,
 Ara birindu
 Dabela!
 ¡Il nayago dot
 Ikusi baño
 Aberijaren
 Amaya!

.....

¡Eñi gaxua!
 ¿Jazo nintzan ni
 Zeure il-orduban
 Eltzeko?

¿Zegatik, Ama,
Zeure semiok
Eztira itxartzen
Ondiño?

¿Ama, ilgo zara
Motzen azpijan?

¿Ilgo zara zeu
Betiko?

¡Itxaron, Ama;
Jarijon biot
Neure odol au
Lenago.

Arana-Goiri'ñar Sabin

I T U R Í T X U B A

Udako egun bero-beruan mendirik-mendi ebi-
lan Anastasi mutikua ardi-atzetik. Mosuba gofi-
gofi eukan eta estañija legoñ (siku): egañi-egañija
zan gixaxua.

Jo batera jo bestera, topau egin eban zugatz-
tantai batzuben onduan jayoten zan ur otz eta
garbidun iturixuba.

Gure mutilak entzunda eukan ixerñitan ur
otza ugari edatia txañ-txaña zala osasunerako.
Baña bape ardura-barik, joranez ta atsegiñez
edan eban ituritik ara, asetu-arte.

Aldi gitxi juanda luñera jausi zan konorte-
barik. Konorteratu zanian etxerako bidia añtu
eban. Bertara elduta, oyan sañtu ta gurasuai
esan eutsen mutikuak:

—¿Nok esango eban ur garbi atsegintsu oñek
ainbeste kalte egin leikenik?

Orixo entzunda, esan eutson añak:

—Ire gexuaren soñburuba eztok ixan edan do-
kan ur garbi-osasungañija, ire leya ta arinkerija
baño. Jaun-goikua'k egin yuazan gauza gustijak
geuretzako dozak; baña geuk ezpa-yakiguz eur-

ok erabilten, ondo egin-biañian kalte egingo
yauskubek. Berauxe ixan dok iri jazo yakana.

* * *

Goguan sañtu, ene umiak, emen irakuñi dozu-
bena ta ez aitzu iñoz.

KATILUBA TA LAPIKUA

Katilu polit eta lirain bat luñera jausi ta apur-apur eginda geratu zan.

Etxeko neskamiak zatijok artu ta saramara bota baño len, esan eutson gure katilu gaxuari lapiko zañ batek:

—¿Zer jazo ete-yatzu itxura negařgaři ořetan egoteko?

Beste bein katilu polit-lirañak ezeutson lapikuari jaramonik egingo, beragaz artu-emonik ezeukalako (ta euki gura bez), baña orduban, buruba apurřuta eguan-eta, apal-apalik erantzun eban:

—Eřuki-zakidaz, lapiko aizkide ori, eřukařirik ba-dago neu naz eřukařija-ta. Zeuk dakixun lez, katilu lirain-liraña nintzan, uře-koloriaz apain-

duta. Beti erabilten ninduben zidañezko bande-
jetan. Eta gixon aberatsen esku ta ezpan-artian
bakañik ibilten nintzan. Nik uste-neban ludijan
(munduban) ezeguala neu-lakorik.

Baña ibili ta ibili, leyañezko edontzi (kristalez-
ko baso) bategaz jo ta mustuñak ausi yataz. Oñ
of azalera urten dala buztin-luñaz eginda egon
nazala, ¡Eta nik uste-neban uñezkua nintzala gi-
txijenez!

* * *

Orixe jazoten yake gixon añuai: eurok uste
ixan zeozer dirala ta gero ikusi ezer eztirala.

Ez aitzu katilu onen ipuña.

OSASUN ONA EUKITEKO

Ez lařegi jan, ez lařegi edan.

Jaten dozubena astirotxu ta ondo mamuřtu agiřakaz. Ostantzian, kalte andija ařtuko dau zuben urdalak.

Jatekua ondo mamuřtzeko agin onak euki biał. Ořetarako egunian bein, gitxijenez, garbitu biał dozubez agiřok.

Gauza ona da ordu berberetan jan eta edatia.

Zuben etxia ondo axeztu. Leyuak zabal-zabal itxi, kanpoko axia, axe garbija, bařura sařtu daten.

Lo-gelian ez euki-estufarik ez olako gauzarik. Tramankulu onek txaf-txafak dira: itoteko be naikua.

Janzki edo soņekuak nasai euki biał dozubez, ez estu.

Janzki estubakin ezin arnasia ondo ařtu, ez nasai ibili. Janzki estubak kaltegarıřak dira osasunerako.

Arpegija, belarıřak, eskubak eta ostantzekuak euki beti garbi-garbi. Garbitasuna da osasunaren zaindarija. Saři baņo sařiřago loikerıřak sořtuten dauz gexuak.

Ixeṛditan zagozenian ez urik edan ez axetara egon, eñaz gexotu zatekez-ta.

Tabako ta alkola txar-txar ak dira. Ez tabakorik eñe ez alkolik artu gixonak ixan zatezenian be.

Gorputz sendua eukiteko askotxu libili bial, ez lañegi baña. Ibilteko eztago gauza loberik mendija ta basua baño.

Esan dautzubedazan gauzak goguan artuten ba-dozubez, euroi jaratubaz, osasun ona eukiteko bidian jariko zarie.

Eta ez aitzu inoz Jaun-goikua k emon dauskuzan gauzaetarik onenetaikua osasuna dala.

IRU AMAYAK

(IPUÑA)

Aña aberatz batek bere iru seme - aŕtian zatiŕu ebazan etxaguntza, diru ta ogasun gusti-gustijak, erestun (aniŕo) edeŕ bat ixan-ezik.

Seme bakotxari beria emonda gero, iruroi batera esan eutsen:

—Erestun au ixango da iruretatik egiñenik onena egingo daunarentzat.

Iru anayak etxetik urten eta andik lau ilabetera bigurŕtu ziran aŕtagana.

Eldu yakon lenengua ta esan eutson:

—Aña: atzeŕitaŕ batek itxi ninduban bere uŕez beteriko etxe-jabole (gordetzale), ostu al ixan neuskijola uŕe gusti-gustija, ezeren bildur-barik. ;Betiko aberaztuteko eraberean nenguan! Oŕaŕiño, zintzo-zintzo ta osorik uŕe-piluak ugazabari jagon (gorde) neutsozan.

—Ondo egin dozu, seme — erantzun eban aġak —, baġa oġegaz zeure eginbiaġa bete baġo eztozu egin. Ostu ba'zeuntso uġe-pilua, gixon doloġ ta dongia ixango ziġan, iġoren gauzarik bide txaġetik norberagandu biaġ eztalako.

Bigaġenak saġtu ta esan eutson:

—Bein, ibai zabal-sakon baten ondotik niġual-
la umetxu bat jausi zan ibaira. Bertan itoko zan lagundu ezpa'neutso. Arin-arin juan eta atara neban. ¡Eztago zetan esan bere bixitxa neuri zoġ daustala!

—Edeġa da zure egiġena — erantzun eban aġak —. Oġaġiġo, aġiskubetan batak bestiari lagundutia, orixe da gustijok egin biaġ doguna.

Irugaġena eldu ta asi zan esaten:

—Atxondo batetik nentoġala, neure arerijorik amuġatubena leza ixugaġi baten eġtz-eġtzan lotan eguala ikusi neban. Zirkiġnik egin ba'leu, bertara jausi ta ondatuko zan. Baġa aġa; aizkiderik zintzoena ixan ba'litz lez zaindu ta atara neban aġisku atatik.

—Ara neure semerik onena — erantzun eutson aġak —. Eta laztan gozua emonda, esan eutson:

—Eutsi erestuna, zeuk irabazi dozu-ta. Geure arerijuai eurai ondo egiġia egiġenik onena da.

* * *

Ez aitzu, ume euzkeldunak, ipuin au.

ORDU BATEK BALIJO DAUNA

¿Gogoratu dozu iñoz zenbat balijo daun ordu batek?

Gabeukatzak (erlojuak) orduba joten daunian, zure kolkorako esaten dozu bein baño sañijago: «Ordu bat igazi edo pasau da.» Eta besterik ez.

Oñatiño, jolastuten edo ezer egin-barik pasau dozun ordu oñetan jamaika gauza jazo dira ludijan (munduban)!

Jakitunen ustez, ordu bakotxan lau mila ume jayo ta iru mila gixon ilten dira ludijan.

Igazi dan ordu oñetan jamaika lan eta amaika neke jasan (sufridu) dabez gixonak!

Erlojuak joten daun ordu bakotxan itandu burubari: «¿Ordu onetan gauza on asko egin ete-yuadaz?»

Idaztijak (liburubak) beso-pian ekazala, eskolatik etxera etoñan mutiko batek esan eban: «¿Ordu onetan amaika gauza on ikasi yuadaz!»

¿Igañten dozube zegatik ordu baten ainbeste gauza ikasi ebazan? Irakaslarijari (maisuari) adi-adi egon zalako aldi oñetan.

Gixonai sañi damututen yaku ordubak alpeñik galtzia.

«Galdu dira—iñuan bein jakitun batek—uruzko ordu bi. Bakotxak eukazan diamantezko irurogei iroiren (miñuto). Eurok bilatzeko ezta ezer emoten, galdu-ezkero ezin leikez bilatu-ta.»

* * *

Ez astirik alperik galdu, ume onak.

«Astija uria da» esan eban iñok eta ondo esan eban.

Jarduna.—Esan astija galtzerik datozen kalliak.

ZUGATZAK MATE

Zugatzak (arbolak) mañagañijak dira basuan gauza mañagañirik ba-dago.

Zintzoro mate biar doguz zugatzak.

¿Zegañik, baña?

Ara.

Zugatzak oñi ta lora polit-usaindunak emoten dauskubez udabañijan, gerixa edeñ-atsegintsuba ta igali edo fruta gozuak udean. Eta neguban berotzeko eguñia.

Oñez ganera, zugatzak beste onura (probetxu) asko egiten dauskuz: euren bidez eurijak ugari etoñi ta luña bustiten dau. Zugatzik eztagon tokijan euririk gitxi ixaten da.

Euri-sapañada andijak diranian be zugatzak eutsiten dautso uyolari.

Zugatzetan txorijak ibiltan dira alai ta abeslari. Zugatzik ezpa'geunko, ezkeunke txorijen abesti samuñik entzungo.

Zugatzak be axia garbituten dauskube. Eta geure birijetarako gauza osasungañija da au.

Zugatz asko dagozan lekuban egazti, erbi, koneju ta olako asko egoten dira. Eta au atsegin-

gañija da ixan be eiz edo kaza-zaliak diranentzat.

Ořegařik, ba, maře-mařerik euki biał doguz zugatzok.

Jarduna.—Esan zeintzuk onura edo probetxu ekařten dauskubezan zugatzak.

E G A R Í Z

Arabitañ (arabe) bat lekaro-ziañ (basamortu-ziañ) joyan lagun eta zaldi batzukin.

Bat-baten eta igari-bañik galdu zan. Ezekijan nun eguan, bere buruba baño ezaban ikusten-eta.

Ibili ta ibili, egañi andija ixan zan.

Egañijak ilik eguala, oxin edo pozu txiki bat topau eban. ¡Beria ixan zan poza!

Baña oxinañak ur gitxitxu eukan: ganera, ur txara, ustelduba zan.

Oñatiño, gure gixonak joranez edan eban ur gustija.

Orixeginda bañiro ekin eutson bidiari. Eta bañiro egañija. ¡Ene! ¡A zan esturia!

Arabitañ gixaxuak batera ta bestera begiratu, bazteñ gustijak arakatu, baño ur-tantarik topau ez.

Il-agiñian eguala, ikusi eban zizku edo boltsa andi bat. Joranez arñtu eban edatekorik eukiko ebalakuan. Baña ez. Zoritxañez, zizkubok ezeukan olakorik: urñez beterik eguan.

Eta gure arabitař gixaxua, uřia ugari euki-
ařen, egařiz il biał ixan zan bertan,

* * *

Gixonak ainbeste maře-dogun uřia etzan gau-
za ixan arabitařaren egařija asetuteko.

Gixon ak ura topau ba'leu, ziuř gaizkatuko
(salbauko) zan. Baņa ura auřkiřu-biařian uře-
gořija auřkiřu eban. Eta uřiaz ezin kendu gor-
putzeko egařirik.

Ořegařik il zan.

Ikaspide edo ejenplu ona guretzat.

J A Y O T Z A K

Gabonetan gagoz.

Urtero lez, etxeko umiak egin dabe Josu-Kisto'ren jayotza.

Oñetarako gauza askotxu erosi bial: txabolak, ardiak, zubidak, artzañak-eta.....

«Kortxuagaz» mendidak egin dabez, udoldi edo «musguaz» apainduta.

Mendi-onduan, aranak. Eta aranetan, eřekatxubak. Eřekien ura ispilu-zatijaz eginda.

Txabolak, «kartoyagaz» eginda, poliřo dagoz.

Oñ-emen ikusten dira asto-ganian duazan edo buruban urez betetako pedařak daruezan emakumetxubak; ardi zuridak zaintzen dabezan mutilak; eiztari edo kazadoriagandik iges, sasi ta

bedaŕ-aŕtian eskutetan diran konejotxubak; ur-
etan dabilzan aratak; eŕekan janzkijak garbi-
tzen dabezañ neskatilak, eta, ixaŕ batek zuzen-
duta, Josu-Umia ikusten Belen'era erduten diran
Bakaldun edo Eŕege Maguak.

Ĝero uruna aŕtu ta botaten da mendi ta ar-
anetara, eduŕaz zurituteko.

Gabez Belen'eko korta-onduan argi bi ixitu ta
abesten (kantetan) dautsoe samuŕ-samuŕ Jaun-
goikua'ren Semiari.

Orixe egiten dabe geure etxeko umiak.

¿Orixe egiten dozu zeuk be, umetxu euzkel-
duna?

Jarduna.—¿Zeuk egiten dozu etxian Josu-Kisto'ren jayotzik? ¿Bai?
¿Eta zertzuk gauza ipinten dozuz bertan?

EZ OGASUNIK ITXI IÑOREN ARDURA-PIAN

Aberatz bat nasai-nasai, ezetariko ardura-barrik bixi zan. Etxeko mofoi-neskamiak diruba paña-paña eralgiten (gastetan) eben. ¡A zan dirutza alpeñ-alpeñik galdutia!

Urtiak jua urtiak etoñi, asi zan igarñen geruago diru gitxijago eukala. Bai, ba: irabazi baño geyago gastau egiten eban-eta.....

Ezekijan nundik asi diru-eralgitze oñi atiak isten. ¿Eta zer egin eban?

Eñiko lekauti (ermitaño) jakintsu bategana jua, zer jazoten (pasetan) yakon esaten.

Lekautijak, aberatzari entzunda, ingi edo ppera baten zeozer idatzi, sobrian sañtu, ta au itxiña emon eutson, esaten:

—Zeure ogasunari ondo eutsiñeko auxe egin bialko dozu: egunian-egunian idazki edo karta au añtu ta etxeko toki gustijetara eruan, baña zabaldu-barik. Urtebete-bañu atzera ekañten badaustazu idazkijoi emoten dautzudan lez, pozik lotuko zara.

Bijaramonian asi zan gure gixona lekautijak esan ebana egiten.

Upategijan sañtu ta ikusi eban mofoi bat ar-

dao gozua danga-danga edaten. Kortian uařtu eban era edo modu txarıan egozala zaldijak. Beyak be loi-loi ta itxura onik ezeuken. Eskaratzian ikusi ebezan mořoi-neskamiak jatedaten sendo ta ijiji ajaja.

Onetara, etxeko bazteř gustijak egunian-egunian arakatuta, okeř egozan gauza asko ikusi ebezan. Eta gauzok banan-banan zuzendu euzan.

Urtebete igaziřa ezirudijan etxe ak lengo etxia, dana zuzen-zuzen ebilan-eta.

Gauza gustijak zuzenduta, diru gitxijago, asko gitxijago biał eban geure gixonak. Ořetara ez bakařik ogasunari eutsi, bařa ogasuna sendo geřu eban.

Aberatza atzera juañ zan lekautijagana bere idazkijaz, ta ezekijan zelan erakutsi oni bere eskař ona.

—¿Esango daustazu orain zer eukan zorijoneko idazki ořek, ain lasteř ta ain ondo nire etxia atonduteko?

Lekautijak orduban idazkija idegi, bařuko ingija ařtu ta auxe irakuři eban:

«Zeure etxia ganoraz ta zuzen ibili dařen, zeure begijokaz ikusi bertako arazo ta gauza gustijak. Norberaren etxia norberak atondu ta zaindu biał dau. Gauza oberik eztago.»

Geure ogasuna geuk geronek erabiliko dogu iñok baño obeto. Iñoren eskubetan diruba ta ostantzeko gauzak ipinten dauzan gixona zor-itxañekua da.

Ori sañi ikusten dogu ludijan.

GURE TXOMIN

Aspaldiko gure Txomin
 Etoñi dok etxera,
 Guraso ta neba-añebak
 Gabonez ikeñtzera.
 Bixigu bi ta lebatza
 Gabon-mutil-antzera,
 Ijuika ta ikotika
 Sañtu dok eskatzera.

Eztok, baña, gure Txomin
 Eskutzian etoñi:
 Añarentzat ekañi dauz
 Lau libra tabakoñi.
 Amarentzat gozo-opilak,
 Janzki politak guri.
 ¡Aupa, gora gure Txomin!
 ¡Aupa! ¡ori dok, ori!

Apalduta gero egin
 Doguz egitekuak,
 Aña ta ama dantzan dira,
 Baña enparaukuak.
 ¡Ai, an zan soñu, abes
 Eta bilintxikuak!
 Zoraturik gaukoz gure
 Txomin aspaldikuak.

Enbeita'tañ Kepa

O G I J A

Ogija da geuretzako jatekorik lenena.

¿Egunian zenbat bidañ jaten dozu ogija, ume-txu euzkeldun ori? Askotan ¿ezta?

Goxaldutian (almortzuba artzian) bustiko dozu ogija kafe-esniaz edo txokolatiaz. Bazkaltzian ogi-zati bat eukiko dozu eskuban, zalijari (kolar ari) ta sardeari (tenedoriari) azpileko (platerako) jatekua artuten lagunduteko. Eta bein baño gegagotan ogi-zatija artu, saltsian busti ta jango dozu atsegiñez ¿ezta?

Añatsaldian be, ikastolatik etoñita, ogija artuko dozu txokolate goñdiñaz, eztijaz, laranjiaz edo olako gauzakaz. Eta iñoz ogi utzik, ezer barik ¿ezta?

Gabian, apariñan, bañiro ekingo dautsozu ogijari.

Baña ¿bai-dakixu ogija zegaz ta zelan egiten dan?

¿Ez? Nik esango dautzut, ba.

Ogija egiten da uruna, gatz, ura ta legamijaz (lebaduriaz).

Gero labian sartzen da egosteko.

Legamija da ogija astinduteko.

Ogijaren uruna gariñik ataraten da. ¿Zelan, baña?

Garijoi biñin-biñin eginda, autsa lez geratzen da.

Urun au zuri-zurija da.

Gure baseñi txikijetan eztabe ogirik jaten noxian-bein baño. Ogi-barik, tremesa, artobero ta talua jaten dabe.

Tremesa gari-urunaz egiñen da, baña ez geure ogijarena baxen zurijaz.

Artoberua ta talua arto-urunaz egiñen dira.

Urun au orija da ta ez garijena baxen «fiña».

Jarduna.—¿Zelan eta zegaz egiñen da ogija? ¿Zegaz tremesa, artob-berua ta talua?

JUIZIOKO EGUNERAKO EDO.....

Bidetik joyan burdi bat zaldi batzuk eruanda. Bat-baten zaldijok gelditu ziran. Eta burdi-zanak egiñalak egin-añen, ezin ibili-erain zaldijoi.

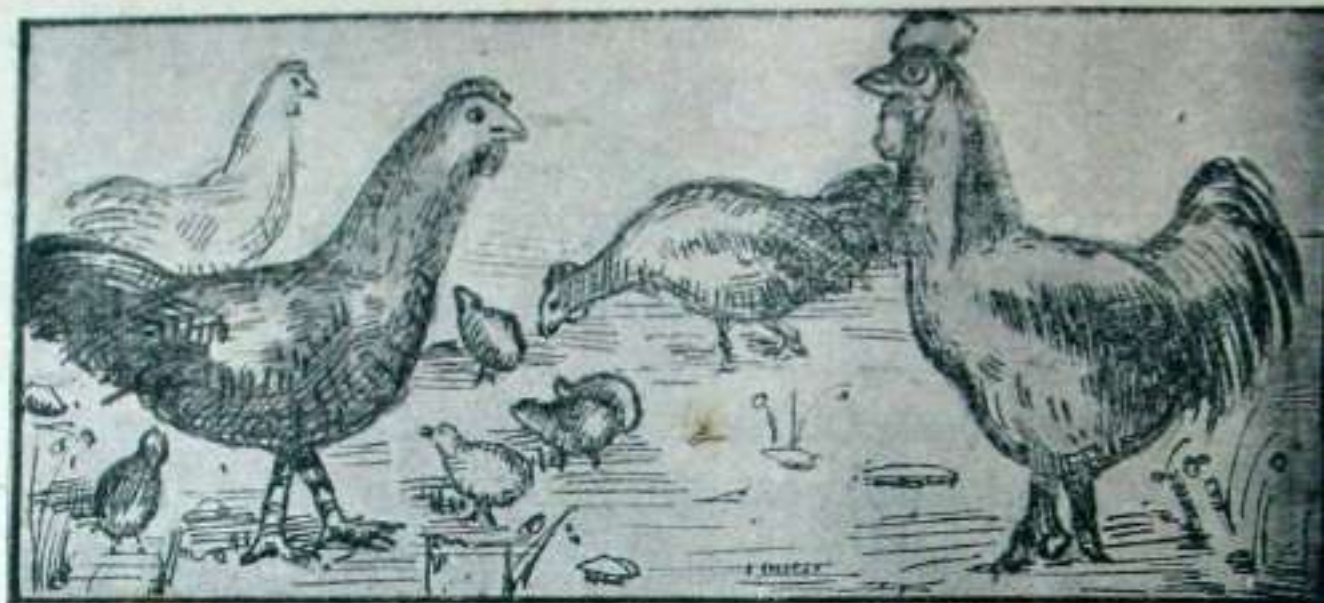
—¡Zentelori! ¡Erementauko al-dira bat-batez zaldi madarikatubok! Tira, «Orija»; tira, »Malmutza»..... ¡Eup!, ¡eup!

Eta makilia artu ta zaldijoi lepua ondo berotu. Baña alpeñik: aberiok geldi-geldi, zirkiñik egin-baga.

Burdi-zain gixaxua asare baten eguala zaldijai erabili-eziñik, uñeratu zan beragana eñiko atso bañitsu bat, esanaz:

—¿Baña zetarako ainbeste txakurkeri esan zaldijai? ¿Uste ete-dozu olako esanakaz beste edozeñegaz baño eñazago ipiñiko dozuzala zaldijok ibilten? ¿Zegatik berba txarrik erabili-biañian eztozu otoi-egiten edo eñezetan?

—Bai, ni eñezetan asi ta zaldijok belaunbikatuten ba-dira..... juizioko egunerako edo juango gara emendik.

O L U A K

Kortako atian ikusi dodaz oluak, luñian pikua inketan.

¿Zer egiten eben?

Luña atzapañkatu, aliak eta añak añapetako.

Txiñak be atzapañka ebiltzan.

Olo ta txiña-artian olañ bat eguan, año-año, buruba batera ta bestera erabilten.

Gangañ goñija eukan eta luma eñeñ-luziak. Anketan aztalak.

Olaña zan luña geyen arakatuten ebana. Jateko gauzarik topetan ebanian, oluai deiñu ta zati bat emoten eutsen.

Sañi jasoten eban buruba, euroi kalterik egiñeko ia iñor etoñan ikusteko.

Bera zan txiña ta oluen zaña,

Egun atan txakuf bat etoñi zan olatokira. Olo ta txita gustijak igesi-egin eben karaka. Baña olaña, año-año, buruba jaso ta ku - kuñ - u - ku asi zan.

Ilunabañian, eguzkija ostenduten asten darian, lotara juaten dira oluak, urango egunian goiz-goxetik itxañtuteko.

Itxañtu ta ku-kuñ-u-ku asten da olaña, eguna zabalduten dala iragañteko.

Oluak olañak baño txikijaguak dira. Ez ain poliñak, baña onura edo probetxu andijagokuak bai.

Eurak añautzak ipiñi, ta azi ta zainduten dabez txiñak.

Jarduna.—¿Zelakuak dira olañak, oluak eta txiñak? ¿Zer egiñen dabe batzuk eta bestiak?

EGINEN ONA

Ozanam'daŕ Perderika ixan zan Pau'daŕ Bingen'en Bazkuna (Konperentzia) soŕtu ebana.

Ozanam'en ama, zaŕ-zaŕ eginda, nekez igoten zan zurubi edo eskileratik gora, ta saŕi, arnasa-
aŕtu-eziñik, gelditu-biaŕa ixaten zan.

Atsegin yaken gexuak eta txiruak ikustia, ba-
ña onek uri andijetan azkenengo oñetan bixi
ixaten dira-ta, senaŕak galerazo eutson laugaŕen
oña baño gorago igoten. Au osalarija edo medi-
kuba zan eta zar-zaŕa eguan, emaztia letxe.

Onegaŕik eskari berberea egin eutson onek:
laugaŕen oñetatik gora ez igoteko. Bijok alkaŕi
egin eutsoen, ba, itun ori.

Bein, gexo bat ikusten eguala, jakin eban osa-
larijak gorago, seigaŕen oñian, beste gexo bat
oso txarŕo eguala. Eta bertara igoteko gurarija
etoŕi yakon.

Bijotzagaz buŕukan asi zan. Azkenian, bijotzak
irabazi ta igon zan, emaztiari ezer ez-esateko
asmuaz.

Eldu, atia jo, etxian saŕtu ta oyan ikusi eban

gexua..... ta gexo-onduan bere emaztia, berari-
ezer ez-esateko asmoz igon zana.

* * *

Ora or, umetxu; bijotz edeñak, geure Jaunak
zeruban sariztuko dauzanak.

AMANTAL BIJAK

Leyo (bentana)-onduan eguan amantal loi-loi batek esan eutson eguzkiñan eskegiñā eguan beste amantal garbi ta zuri-zuri bati:

—Gomutetan dozu noz erosi gindubezan dendian bijok batera?

—¿Gomutau ez? Bañā gomutetan dot saneufi edo prezijo berberian salduta ixan gintzazala.

—Bañā ¡oi! Toki berberatik eta diru berberagaz etorri-añen, ezta nire zoriñā zeuria lakoxia.

—¿Zegañik, ba? ¿Txarñto erabilten zatube etxian, ala?

—Bai, gustiz txarñto. Trapu zarñ bat lez narabile, bazteretako autsak kentzen.

—¡Ene bada!

—Gero, loi-loi nagonian, zokondo batera botaten nabe. Eta an egon biarñ egunak, astiak..... Nire bialñā daunian garbituten nabe. ¡Bañā zelan garbitu gero! Eguzkiñan ipinten nabedian len baxen loi egoten naz.

—¡Gaxua! ¡Zeu zara, benetan, erukañija! Nire andria, ba, uñia bañō garbijagua da. Ondo oraztuta gero, neugaz janzten da dotore. Eta txairo-txairo ibilten da. Enau loifuko ain lasterñ, ez.

—Zu, esan: zure etxeko neskatilea neuria baño txiruago (pobriagua) da ¿ezta?

—Bai, baña ¿ze ardura ori? Bera garbi-garbija da ta enau ikusi gura loi.

—¡Ai! Dendara bañero juan al ixango ba'neu, buruba saldu baño len begiratuko neban zelan daukon arpegija nire erosle bañijak. Oñetara, enintzake beste bein olako neskatil zikin baten eskubetan. jausiko.

* * *

Au irakuñten daben neskatil euzkeldunen amantalak berba-egingo ba'lebe ¿zer esango eben? ¿Lengo amantal loyak ala garbijak esan dauna?

Lotsagañija ixango zan neskatila batentzako amantal loyak esan dauna esatia.

Olakorik ixan eztañen iñoz, garbi-zaliak ixan beti, neskatilak.

BELEN'EKO KORTAN

Augusto eritxon Zesar edo bakaldunak agindu eutsen bere menbian egozan gustijoi euren ixenak emoteko.

Agindu au zala-ta bakotxa juan bial' ixan zan bere jayoteñira ixena emoten.

Miren eta Joseba Deuna Dabiñaren ondorengiak ziran. Eta Belen'en jayua ixan zan au-ta, eñi atara juan bial' Miren eta Joseba zeregin ori betetan.

Belen'eko ostatu batera eldu ta eskatu eben tokija gaba igazteko (pasetako). Baña ostatuba lagunez bete-beterik eguan-eta, ezin tokirik arñu. Eta korta batera juan ziran.

Antxe bertan jayo zan Josu geure Jauna, idi ta asto biren onduan. Jayo ta abere onen askan jañi eban amak.

Idi ta astuak arnasiaz berotzen eben umiaren gorputz samuñra, kanpuan eduñ ta otz andijak ziran-eta.

Gau atan ardiak zaintzen egozan artzañak iñoiz ikusiñta ezeukan ixaña ikusi eben. Ixañ au gotzon (aingeru) bat baño etzan, euroi iragañteko Josu-Umia jayo zala.

Gotzon onegaz ainbat gotzon batu ziran gero «jaintza (glorija) Jaunari goyetan eta bakia luñian gura oneko gixonai!» abesteko.

Artzañok Belen'era erdu ziran. Eta Miren, Joseba ta Umia ikusiñā, onen auñian auzpeztu ta guñ-egin eutsoen.

Egun batzuk geruago Belen'era eldu ziran Soñkaldeko iru eñege, gixon jakintsubak eurak.

Ortzian agertu zan beste ixañ batek iragañi eutsen ludiko beñeroslia (munduko salbadoria) jayota eguala. Eta berau idoroteko (topetako) Jerusalem'era juan ziran lenengo.

Bertan egozala, Herodes eritxon orduko bakaldunak iruroi deñu ta esan eutsen:

—Juan eta ikusi nun dagon Josu Umia. Idoro dagixubenian etoñi atzera nigana, neu be juan nañen berari guñ (adoraziño)-egiten.

Orixe esan, baña Herodes'en asmua etzan Umia guñtu, il baño.

Eñege maguak Jerusalem'etik urñen eta abijau ziran Belen'erantz. Soñkaldian ikusi eben ixaña euren aurfetik joyan. Umia eguan tokira elduta, gelditu zan.

Bakaldunak sañtu ziran kortan eta ikusi eben Umia, bere Amarekin eguana. Eta aldian eukezan kutxatxubak idegiñā, eskiñi eutsoezan: kedatza, urñia ta abaña (miña).

Bakaldun onek amesetan igarri eben etzerala Herodes'gana biguritu bira. Eta beste bide batek atzera egin eben euren erira.

Jarduna.—¿Nun eta zelan jayo zan Josu-Kisto? ¿Nortzuk juan ziran Berau ikusten?

BATU TA INĀRA EUKIKO DOZUBE

Gixon batek eukazan seme batzuk.

Onek ibilten ziran beti bata bestiaz asare. Ezin bakian bixi.

Añak alegiñak egiñen ebazan euren artian bakia ipinteko; baña alpeñik.

Orduban gogoratu yakon auxe egiñia:

Semiai dei-egin eta agindu eutsen zugatz-adañ batzuk ekañteko.

Adañok ekañia ta eurekin txorta bat eginda, esan eutsen mutilari adañ-txorta au austeko.

Semiak adañ-txortia artu, indañ andija egin, baña ezin ausi.

Ori ikusiña, añak txortia azkatu ta adañak banan-banan emon eutsezan austeko.

Mutilak adañak artu ta banan-banan ausi ebezan.

Orduban añak esan eutsen:

—¿Eztozube ikusten, ba, eñaz-eñaz ausi dozubezala adañok banan-banan artuta, ta, bañiz, ezin ixan dozubela adañ-txortia bat-batez ausi? Beraulan be, zubek senduak ixango zarie ondo alkañtuten ba-zarie, batak bestiari lagun-eginda, Ostera, bakotxa bere aldetik ba-dabil, alkañen auñka, galdubak ixango zarie: edonok egingo dautzube gurako daun kaltia.

TXORIJAREN ABESTIJA

Kayola-bařu
txio-txioka,
dagon txoritxu
poliřa
ixili-barik,
dirudijanez,
bai-dago pozik
zorijaz.

Ez uste ori:
bere eresija
abesti iřuna
bai-da-ta.

Askok kayolan
txorija ikusten
gau eta egun
txioka,
pozik dagola
uste dabe, ta
iřun-iřunaz
dago, ba.

¡Eztau abesten,
ez, negař-dagi,
espekuaren

negaŕa!
 Lenago azke
 zan axietan
 ta orain dago
 kayolan;
 kayola argija
 eta apainduba,
 jespetxe baltza
 beretzat!

Aizkibel'daf Bingen.

MOKOLUA TA KAKAUA

«Mokolua» da txokolatia.

¿Gure artian nok eztaki zer dan mokolua?

Txokolatia artzen da goxian, aratsaldian eta gabian. Goxian edonok artzen dau: naiz txiro naiz aberatsak. Aratsaldian, andikijak edo andiki-usaindunak. Eta gabian, geyenetan, gexo-samañ dagozanak.

Umiak be aratsaldian eskolatik etxera etoñi ta artzen dabe txokolate goñdiña ogi-zati bategaz.

Mokolua, ona ixateko, «kakao, kanela ta azukariaz» eginda egon bial da. Kakao onagaz txokolate ona; kakao txañagaz txokolate txaña.

Kakaua baba-antzekua da, baña gogoña. Beroerijetan artuten da, zugatzetan (arboletan).

Kakauak diru asko emoten dautso gixonari, baña ardura andijaz zaindu bial da.

Txokolate-ixena Mexico'tik etoñi ei-da. Bertan detuten dautsoe «txokolatl.» Txoko'k esan gura dau kakao ta latl'ek ura.

Amaseigañen sigluan-edo etoñi zan gugana txokolatia.

Kakau geyena Fernando Poo ta Guayaquil'etik etoñten yaku. Caracas'kua onena da. Kakao

onegaz egiten dabe txokolaterik onen eta kar-
uena.

Kakaotik ataraten dan koipia on-ona da gure
nañuban egiten diran ziriñubak osatuteko, baña
beste gauza askotarako be.

Jarduna.—¿Zer da kakaua ta zer mokolua? ¿Zegaz egiten da mo-
kolua? ¿Nun afitzen da kakaua?

JOLASAK

Jayegunetako jolasak, onak ba-dira, ederto datořkijoz gixonari.

Lanari lotuta dagonak, noxian-bein bere jolasak biał dauz, gogua nasatu ta lanian galdu dauzan indařak bařiztetako.

Jolasak onak ixan biał dira: ez txarřak edo pekatu-zorijan jařten gařubenak. Onelakuak dira jantza zikiřnak, bada-ezpadako zine ta antzeřkiak, ordikerija, diruba galtzeko jokuak-eta. Jolas onek geure gogua nasatu-biařian, ilunduten dauskube.

Jolasak be neuriz arřtu biał dira.

Jolasa gatza lakua da: jatekua onduteko alagalakua, baņa lařegi bo ta-ezkero, jatekuoi mingotz bigurřzen da.

Ezta, ba, umetxu euzkelduna, aste gustija igandeko jolasaren egařiz ta amurřuz egon-biař, gero igande-goxetik asi ta gaberaņo jolasik-jolas ibilteko.

Antziņatxuban mutil euzkeldunak bola-lekuban, pelota-tokijan eta onetaiko lekubetan jolas-egin eta astija emoten eben jayegunetan. Gero, ařastian, neska-mutilak eřiko plazan edo landa

batian batu ta jantza garbija, alkañi oratu-barik, egiten eben, elexako kanpayak «Angelus» joarñe.

Baña oin, zoritxañez, jolas ta oñura txarñak ugari sarñtu dira gure arñtian, gastien bijotza ustelduteko.

Jolas ta ekandu txarñak inpernurako bidiak baño eztira.

Gogua gaizkatu gura ba-dogu, ba, arin eta bizkoñ alde-egin biarñ dogu eurotatik.

Jolas ta ekandu garbijen zalia ixan beti, ene umiak.

ABADIAREN ASPERKUNDIA

France'ko matxinada-aldijan ixan zan.

Ainbat jaupari (abade) erail (il) ebazan gixon gaizto-gaiztua gexorik eguan, oso txarto.

Berak inuan etzala abaderik bere etxian sartuko, ta sartuko zana efukarija!

Berau ondo ezautzen eban jaupari batek jakin eban txarto eguala gure gixona. Orixe jakin eta beste-barik erabagi eban, naiz bixitxa galduagiñian ipiñita be, gixaxuau bide onera ekarzteko alegiñak egin.

Eta gexuaren gelian otoz-otuan sartu zan.

Gixona, jauparija ikusi ta didarka asi zan:

—¿Zer? ¿Abaderik nire etxian? Izkilubak (armak) ekañi agudo!

Inok jaramonik egiñen ezeutsola igarita, besuak jaso, jauparijari zuzendu ta asare bixiz esaten eutson:

—¿Ikusten ete-dozak besuok? Jakik, ba, len amabi jaupari ilda yaukezala...

—Ez—erantzun eutson abadiak—etziran amabi ixan, amaika baño zeuk erail zenduzan jauparijok. Amabigarena etzan il: zeure aurian dagon berberea da. Ona emen—esan eban bulaña

agirijan ipiñita—zeuk egindako zaurijak. Goiko Jaunak, baña, zaindu gura ixan eustan gorputzeko bixitxa, zeuri gogo (arima)-bixitxa emon al-ixateko.

Eta orixe esanda, besarkatu, malkuakaz busti ta lagundu eutson erijotz ona egiten.

¡Etzan asperkude (bengantza) txara abadiaren asperkudia!

EZ ASTIRIK GALDU

Idaztegi edo liburu-denda baten sañtu zan ganorabako bat. Gixon onek astija galtzen eban alpeñik eta galdu-erazoten eutson edonori be.

Sañtu ta dendako moñoyari idazti (liburu) bat eskatu eutson, bañta moñoyak lasteñ emon be.

Gixonak, idaztija añtuta, iñandu eutson:

—¿Zegan saltzen dozube idazti au?

—Lauñleko biñan.

—Ondo dago.

Orixe esanda, arki edo sila baten jañi ta liburuba arakatuten asi zan. Gero esan eutson moñoyari:

—¿Ezin merkiagorik emon?

—Ez, bere saneuñija (prezijua) orixe da-ta.

—Ondo dago.

Idaztija arakatuta gero iñandu eutson:

—¿Etxian ete-dago denda onen jaubia?

—Bai, irañkolean (inprentan) dago lanian.

—Berau ikusi gura neuke, ba.

Moñoya ugazabagana juan zan dendara etoñteko esaten.

Idaztegi-jaubia beriala agertu zan.

—¿Zer gura?

—¿Zenbat balijo dau idazti onek?

—Amañ eñial.

—¿Amañ eñial? ¿Eztaust moñoyak esan, ba, laurleko bi baño balijo eztauzala?

—Bai, baña nik laurleko bi ta erdi eskatzen dautzudaz.

Gixona ixildu ta bañiro asi zan idaztija arakaututen. Idaztegi-jaubia be ixil-ixilik lotu zan. Olan igazi (pasau) ziran miñuto batzuk.

Azkenez, esan eban gixonak:

—Tira; esan zenbat kenduko daustazun idazti onen ordez.

—Iru laurleko.

—¿Bai, zera! ¿Eztaustazu lentxubago esan laurleko bi ta erditan emongo zeunstala?

—Bai, baña goguan euki biał dozu ordutik ona galdu dodan astija zeuri begira egoteko. ¿Eta denpora onek eztau ezer balijo, ala?

* * *

Bai, astijak txindija (diruba) balijo dau. Ezto-
gu, bada, astirik alpeñik galdu-biał.

U R A

Urak beteten dau ludi (mundu)-erdiya baño geyago.

Ura biał-biañezkua da.

Ur-barik ezin bixi.

Urik aítzen eztaun landarea igaítu ta ilten da.

Aberiak be ura biał dabe bixi al ixateko.

¿Eta gixonak?

Gixonak be, landareak eta aberiak lez, ezin ur-barik bixi.

Urak on andija egíten dautso gixonari.

Txufukiak, oleak eta eřotiak bultz-egin eta igituten dabez.

Ibayak eta kanalak dira batetik bestera zamia (kargia) eruateko bidiak.

Itxasua be alagalakua da eři batekuak beste-kuakin aítu-emonak soítu ta erabilteko. Berau da biderik erosuena ořetarako.

Baña urak on andija egíten dausku eduř-itxuriaz be.

Eduřak, neguban basua estaldubaz, gorde ta zainduten dauz edeřto baseřiřařak udagoyenian erein dauzan azijak. Eduřagaz eztabe azijok

ixozte-bilduñik. Ostantzian, kalte andija artuko eben.

Ur-luñuna da buzkiñai (makiñai) eragiñeko.

Itxas-ontzi ta bultzi (trena) geyenak ur-luñunaz ibilten dira. Onek bultz-eragin eta indañoa emoten dautse.

¿Eta zelan soñtuten da ur-luñuna?

Galdaria urez bete ta su-emonda. Subagaz ura irakin eta bor-bor asten da. Oñ dozu, ba, luñuna.

* * *

¿Eta urak eztausku kalterik egiñen?

Bai; kalterik be noxian-bein egiñen dausku.

Ura gogoñtuten danian txingoña egiñen da. Eta txingoñak, añaia ba'litz lez, basora jausten danetan, bidian aurkituten (topetan) daben gus-tija nañeztu ta galduten dabe.

BARATZAÑA

Erdu nigaz.

Baratzañaren (jardineruaren) etxera jango gara.

Baratzaña gixon onona da. Eta pozik erakutsiko daukuz landareak.

Gustiñariko landareak daukaz.

Eldu gara.

Ara: ikusi zugatz edo arbola andi oñek. Edeñto zainduta dagoz.

Batzuk dira zumañak eta bestetzuk astigañak. Leñak eta leñtxunak, urkijak eta gorostijak be baidagoz oñ.

Baña ikusi loreak. ¡Lora edeñ-politak benetan! Ara lañosak, klabeliñak, ziñorijak (azuzenak)-eta.

«¡Lirio» onek dauke margo edo kolore poliña!

Baratzañak loreak artu, txortiak egin eta saltzen dauz. Landareak be saltzen dauz bere lora ta lorontzijaz.

Guazan orain leyañezko (kristalezko) etxe txikitxu a ikusten.

¿Igarñen dozube zer dan?

Neguban landareak eukiteko tokija.

Emen sartuta egoten dira landara samuñak. Negu-toki onetan dagozan landara geyenak kanpokuak dira, beruak diran erijetatik ekañ-ijak. Negu-aldijan toki onetan ezpa'legoz, otzak ilgo leukez.

Leyañetatik ziañ landaraok arñzen dabe argija, otzik ez baña.

Otz andija ixaten danian su-egiten da bertan.

Eguzkijaren argirik arñtu-ezik, landara geyenak ilgo litxakez.

Landa-azi batzuk eskatuko dautsoguz baratzañari. Gero ikastetxeko baratzen ereinduko doguz. Simaun on a ipiñi ta egunian-egunian ura botako dautsegu, bizkoñ ta lasteñ erne dañezan.

Loreak jayoko diranian arñtu ta eruango doguz ikastolako (eskolako) geure leyora (bentana). Euren marguagaz gozañtuko dira gure begijak eta geure suña euren usañaz.

Umiak mañe-dabez loreak.

Mañe biañ.

Batzuk eta bestiak alkañen antza dauke, loreak baño eztira-ta.

Jarduna.—¿Zertzuk landara ta lora dagoz ikusi dogun baratzan?
¿Zertzuk gauza dagoz bertan?

G A S T E T A S U N A

Txorijak legez ariña dogu
 Gastetan ibilketia;
 Gelditu-baga, juaten yaku
 Jolasten egun gustija.
 Itxas-bazter ta mendirik-mendi,
 Urengo erekartia,
 Olako asko, eta ganera
 Pelotan jokatutia.

—¿Nun ibili az, ene semetxu,
 Goxetik orañartian?

—Kañamañuak arapatuten,
 Amatxu, itxas-ertzian.

—Or dakastazak galtza-bañenak
 Kresal ta ondañ nastian,
 Eta orrelan jolastuten az
 Beti galbide-artian.

—Soso edeñ bat abes-egiten
 Egon da sasi-artian,
 Ariztegitik mendi-ganera
 Jañaitzen daben bidian.

Nik uste izan-dot egongo zala
 Umiakandik urian:
 Bost soso-kume idoro dodaz
 Abija sendo batian.

Aratxubago ota-moltzo bat,
 Txindoña ota-ganian,
 Abeslari ta gustiz alaitu,
 Pozez dagonen antzera.
 Bere abija, umetxu bigaz,
 Dago an, ota-tańtian:
 Oña, ba, amaxu, zorijonian
 Egon naz ańatsaldian.

--Jolastutia, beste amesik
 Eztok ik eure lanetan;
 Ikastetxia eta ikastiak
 Bazteńtzen dozak benetan.
 Ene semetxu, asko biań dok
 Ikasi adin ońetan,
 Ixan ańian askojakińa
 Ludiko arazuetan.

—Ama laztana, baketu zate:
 Dantzudaz zeuren egijak.
 Ikastetxian egiten dodaz
 Gogotsu ikastaldijak.
 Gastetasunak eruan-ańen
 Asteńtzen alde gustijak,
 Goguan dodaz zure agindu
 Gustiz atsegingańijak.

Etxeita'ńań Joseba Imanol.

G U R E A T E Z A Ñ A

Bilbao'ko etxe bateko atezaña zapatari bañ-
egañija zan.

Atian eguala bein jezañita, lanari ekin eta
ekin, gixon batek uñeratu ta esan eutson:

—Egunon, aizkidia. Gauza bat esan gura-dau-
tsot-eta, ¿deñu nai-dautsozu bigañen oñeko Arto-
bero'ri?

—Bai, ¿deñu ez? (Zurubi edo eskilarara juan-
da): ¡Artobero!

Baña Artobero'k erantzun ez.

—Itxuraz, eztau entzun. ¿Deñu gura-dautsozu
bañiro?

—Bai, deñuko dautsot. (Eskubak matralan
ezañita) ¡¡Artobero!!

Baña orain be dana ixilik.

—¡Añayetan! Eztau jaramonik egiñen. ¿Meze-
dez, deñu gura dautsozu irugañenez?

—Bai, deñukotsat. (Esku bijak matraletan jañi
ta indañ andija egiñaz) ¡¡¡Artobero!!!

Baña alpeñik oin be. Artobero'k eztau eran-
tzuten.

Ori ikusi ta gogait-eginda, itanduten dautso
gure gixonak atezañari:

—Zu, ¿baña Artobero etxian egongo ete-da?

—Eztakit, ba, aspalditik etxe onetan ezta bi-
xi-ta...

IRAKASPIDE ONA

Gangeri (kolera)-ixurite ikañagañija zan Roma'n.

Andiki ta aberatzak, bilduñez, iges-egiten eben bertatik.

Koldañkeri onen auñka zeozer egin bial.

Merode eritxon jaupari (abade) zinduari gogoratu yakon Doipurubagana (Aita Santubagana) juan.

Gogoratu ta egin.

Doipuru-auñian jañita, esan eutson:

—Irakaspide edo ejenplu on bat bial dogu emen. Zuaz etxerik-etxe, gangeridunak ikusten.

IX'gañen Pi'k bijotz on-ona eukan. Eta beste barik, jagi ta Merode abadia lagun ebala ikeñtu (bixitau) ebazan banan-banan gangeridun eñukañijak.

Etixeratu ziranian auñkitu eben Antonelli eritxon Jazkoñduna (Kardenala).

Beronek ontzat añtu eban egin ebena, baña gero agiraka-egin eutson Merode abadiari Doipurubaren bixitxa galduteko zorijan ipiñi ebalako.

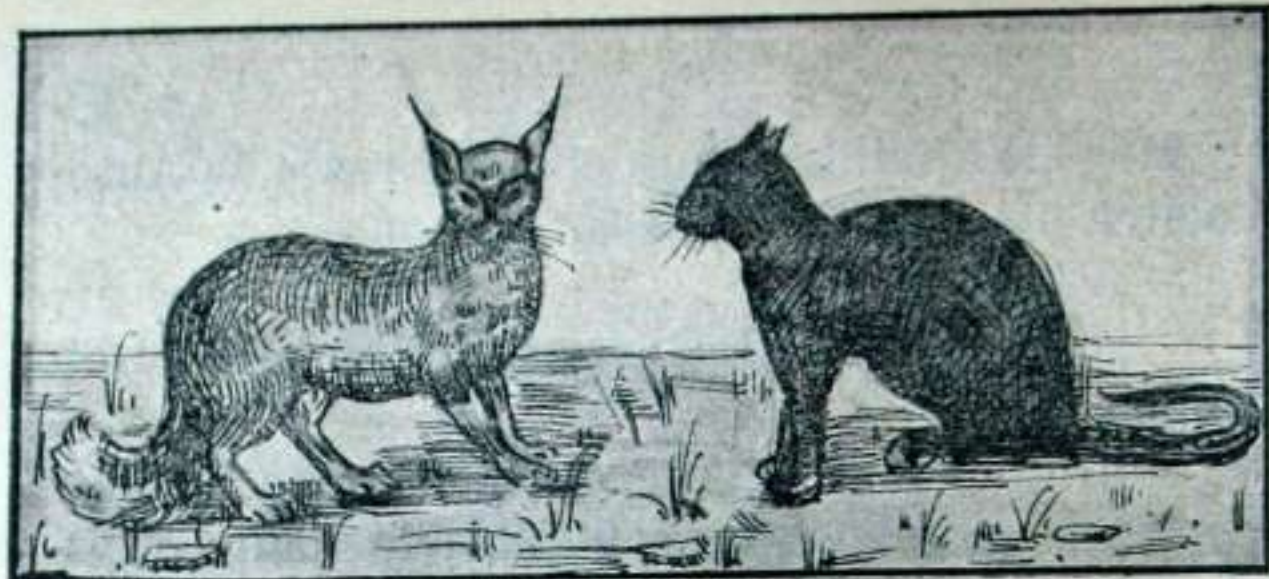
Merode'k ixilik entzun eban agirakia, ta Antonelli'k amatu ebanian, esan eutson:

—¿Eta zer?

—¿Eta zer, diñozu? Gangerijaz ilgo ba'litz Doipuruba?

—¿Doipurubak ilten jakin biaz daben lez ilgo litxake!—erantzun eutson Merode jaupari azkakak.

KATUBA TA AZERIJA

Katubak.—Egunon, andrea. ¿Zelan bixi?

Azerijak.—¿Nor az i, katu madarikatu ori, ni lako andera andi bategaz itz-egiteko?

Katubak.—Entzunda daukat zeu andera zuña ta ganora andiduna zarala. ¿Baña etzara txakuñ-en eta eiztarijen (kazadorien) bilduñ?

Azerijak.—¿Ze txakuñ ta ze txakuñ-oste! Nik gauza asko yakidazak txakuñ ta eiztarijakandik iges-egiteko. Eta euk, katu gaxuok, zenbat dakixak?

Katubak.—Bat bakañik dakit. Txakuñak nire atzetik ba-datoz, zugatz edo arbola batera igon... eta kiñu. An nasai-nasai ta bilduñ-barik egoten naz. Baña ¿zain, ene andria, txakuñak eta eiztarijak oñtik datoz-ta...!

Txakurak.—¡Guau, guau, guau! ¡Grrrrr! ¡Guau, guau, guau!

Katubak.—Igon, igon, ene andrea, nigaz zugatzera.

Azerijak.—¡Zelan igon, baña, nik etxakijat zugatzetara igoten-eta? Ariñeketian asi biarko nok. Agur, bai-nayyak ortik ziar anka-jokuan.

Katubak.—¡Azeri gaxua! Txakurak eldu ta oratu dautsoe. ¡Azeri arõ ta zentzunbakua! Aibeste gauza jakin-biarian, zugatzetara igoten bakañik jakin ba'leu, ezaban bixitxa galdu ixango.

* * *

Gixonai be sañi jazoten (pasetan) yake azerijari jazo yakona. Biar eztabezan gauza asko jakin eta, osterá, biar daben gauzarik ez. Oregatik galtzen dira ain efaz.

EZ BATA EZ BESTIA

Koldobika'k dana ikusten dau txarto. Esan gura-dogu beti dagola gauza ilunak oldozten (pentsetan). Beretzako ezin inoz etoñi gauza onik.

¿Ilun dago eguna? ¿Txingoñte ikaragafiya etoñiko da!

¿Euriya ete-da? ¿Ene! Uyol andiyak etoñi ta kaltiak baño eztauskuz egingo.

¿Eguzkirik dago? ¿Añanua! Legoñte ankeña elduko yaku.

Edozein gauzetan kaltia baño eztau ikusten gure Koldobika'k. ¿Auxe da gogo ilundun gixona!

* * *

Mikel'ak, bañiz, gauza gustiyak ikusten dauz begi argijaz. Beretzako gauza onak baño ezin leiz etoñi edonundik.

¿Berak arñutako asmorik luñera jausten eteyako? Ezta ardura. Bein-edo-bein asiko yakoz gauziak zuzenduten.

¿Kalian jausi ta buruba apuñtu dau? ¿Eta zer? Ori baño geyago jazo al ixango leuskijo.

¿Otza da? Udean ixango da berua.

¿Berua da? Neguban etoñiko da otza.

Eta oñetara dana. Mikeltxu'rentzat eztago gauza txarrik. ¿Mutil au da zorijonduna!

* * *

Jon ezta Koldobika ta Mikel-lakoxia. Bakotxari beria emoten dautso.

Munduko gauza gustijak arñtuten dauz eurak diran lez.

Bere arazuak ondo duazanian, kolkorako esaten dau:

—¿Olantxe juango al-dira beti!

Neke-atsekabietan ezta bere gogua gustiz iluntzen.

—Gauza txarñen ostez gauza onak etoñten dira—oldozten dau. Eta barñba nasatuten yako.

Eztauz beti ames gozuak egiñen, baña oldozkai iñunak (pentsamentu tristiak) be eztautsoe bijotza uratuten.

Jon'ak dauko Koldobika ta Mikel'ak baño zentzun geyago.

* * *

Zubek be, ume euzkeldunok, Jon-lakoxia ixan: ez gogo ilunegi ez gogo argijegi, bialñ dana baño.

Gauzak arñtu eurak diran letxe, onera edo txarñera beti-beti jo-barik.

O N D O E S A N D A

Lekaide (prale) bat bidez joyan gudari (soldau)-buru bi-onduan.

Onek destañez ta iri-bařeka Uskuřtz edo Erlijiñuatzaz bařiketan asi ziran.

¡Ene! An ziran guzuř ta kirtenkerijak... Ez bařijak baña: beti esan oi-diranak.

Lekaidiak ixil-ixilik entzuten eban gustija.

Ixilik egoten aspeřtu zanian, asi zan eurakaz bařiketan. Eta, igari-barik, guda (geřa)-gauzetara jo eban.

Lekaidia asi zan ben-ben onetzaz itz-egiten eta gogo gustijaz kirtenkeri ugari esaten.

Gudarijak baře ta baře egozan.

Lekaidia, be, asařatu-biařian, eurekaz bařeka asi zan. Eta jařařu eban esaten:

—Jakin-ezegatik gudeatzaz diñodazan kirtenkerijak baře-eragiten dautzube, ta ondo egiten dozube.

Auxe jazoten yako, ba, deusik eztakijan gauzatatzaz bařiketan diñardunari. Lentxu Erlijiñuatzaz bařiketan ekin dautsozube ta nik gudeatzaz

esan dodazan tentelkerijak baño andijaguak
esan dozubez.

* * *

Irakaspide edo leziño edeña emon eutsen le-
kaidiak soldau-burubai.

Eztogu iñoz berbarik egin biar deusik eztaki-
gun gauzatzaz. Zer esan eztakigunian, ixildu.
Orixe da onena.

KONTU BIJAK

Amaf urtedun mutiko batek entzun eban etxian ordaindu edo pagau biaz ebezala kontu batzuk.

Gogoratu eutson orduban bere amari aurkeztu (presentau) aspaldiñik egiten eutsozan lanen kontuba,

Eguberdijan, mayan jezañtian, kontu au aurkiñtu edo topau eban amak:

Amak zoñ-dautso Iñaki bere semiari:

	<u>Laufleko</u>
Ikatzaren bila sei bidañ juañ dalako.	5
Eguñ-bila batzutan juañ dalako	5
Agindu batzuk bete dauzalako.	3
Mutil ona beti ixan dalako	3
GUSTIZ.	16

Amak kontuba añtu ta ezaban ezer esan.

Gabian, mayan jezañtian, azpilan (plateran) aurkiñtu ebazan Iñaki'k amasei laurlekuok.

Diruba añtu ta sakelian pozik sañtu be. Baña berialaxe ikusi eban diru-onduan eguan beste kontu au:

Iñaki'k zoñ-dautso bere amari:

Amañ urte zorijontsu etxian egon da- lako	ezer ez.
Amañ urtotan jaten eta edaten emon dautsolako	ezer ez.
Gexorik egon danetan ondo zaindu dau- lako	ezer ez.
Amañ urtotan beretzako ama ona ixan dalako.	<u>ezer ez.</u>
GUSTIZ.	<u>ezer ez.</u>

Iñaki'k irakuñi ebanian kontu au ikaratuta lotu zan. Eta begijak negañ-malkuaz bustiñ, ama laztandu eban, esanaz:

—Amatxu, azketsi edo parkatu nagixu. Zeuk eztaustazu zoñik. Nik zuri, bañiz, zoñ andija dautzut. Agindu, bada, gura dozuna ta nik atsegiñez egingo dautzut.

* * *

Egija esan eban Iñaki gure mutilak: gurasuak eztauste geuri zoñik, baña geuk gurasuai, bañiz, zoñ andi-andija, bai.

ITXASUA TA BIJOTZA

Itxasua zerbait ezautzen dogu bere ertzetan bixi garanok.

Zabal, sakon eta urdiña da. Gora-bera andijak daukaz. ¿Nok eskuratu itxasua?

Batzutan dirudi lañan dagon bildots apala; bestetzutan oruka jagiten dan otso zakaña.

Itxasuak leiz, arkaitz eta zurunbilo andijak dauz ta noxian-bein agertzen yaku eguzkijari arpegija estalduten, keya dirudijen odehyakin.

Itxasuaren antzeko beste gauzarik aufkituteko ezta eñaza. Oratiño, ¿eztozube uste gure bijotzak itxasuaren antzik daukanik?

Gixonaren bijotza zabal, sakona ta ikaragañija da: ondorik gabeko oxina edo pozuba ta luñeko gauza gustijak ezin bete leikien leiza da.

Noz-nai arotzen da itxasua baño sutsubago: ekaitz ta olatuz, atxez ta lañoz betetan yaku. Itxasua ezin da geldirik egon: gure bijotza, be, beti ibiltzen da. Itxasuak askotaiko añañak daukaz, ta euretarik batzuk txañak. Gixonaren bijotzan, be, asmo ta gogo asko dagoz, ta lixunak geyenak.

Gaiztokira (inpernura) duazan gustijak bijo-

tzañ soñtu yakezan ekatxak galtzen dauz; baña
ilten diran gustijak eztauz itxasuak itōten.

Nik beintzat itxasuari baño nire bijotzari bildur
geyago dautsot.

Jaunak lagun-bekigu, geugaz daruagun itxaso
onetan galdu ezkañezan.

¡GOMUTAU EGIXU.....!

Bixitz igazkoñ-onduan dago
 Erijotz ixugañija;
 Beraren esku-atzapafetan
 Itxiko dogu bixitxa.

Aberats eta txiro gustijak,
 Ezeukijak eta altsubak
 Erijotzaren guda ofetan
 Ixango dira betubak.

Ara gixon bat..... ara bestia.....
 Ara amañ..... aneigañena.....
 Ezin leikezan zenbatu-aña,
 Orok galduten bizmena.

Batzutan ume txiki-txikijak,
 Polit-politak ¡gaxuak!
 Jausi ta jausi obi-zulora,
 Itxiñta amaren besuak.

Beste batzutan gastiak dira,
 Gaste sendo ta zolijak,
 Ilten diranak jaritsi-barik
 Euren gurari bixijak.

Orain gixonak lagatuten dauz
 Emazte samuía alaígun;
 Seme txikijak umezuítz eta
 Sendi gustija betilun.

Ikusi gero agure zaíak
 Obi-onduan dardarez.
 Jausi-zorijan dagoz, dardarak
 Adirazoten dabenez.

Gustijak duaz, danak agudo
 Bixitz ontatik bestera.
 ¡Autsa ta loya ez ixanikan
 Beste gauzarik ezkara!

Efenderi Abea (Bizkayeralduta)

GURASUEN AGINDUBAK

Gurasuen agindubak bete biaz doguz:

A) Agudo, nagi-barik. Biaz ba-da, esku-añ-tian darabilgun arazua bertan-bera itxia.

G) Ziatz-ziatz, gurasuak gura daben letxe eginda.

K) Gogo onaz ta ez betozkoz ta gogo txafaz.

Ixaka'k Abańan bere ańari Mori mendira jań-ańu eutson, lepuan egua eroyala. Eta gogorik onenagaz, txitik esan-barik, esku ta ońak lotu ta opań-ganian jańten itxi eutson, aiztuaz (kutxiluaz) il eta bere bixitxa Jaun-goikua'ri opaldu-teko (eskintzeko).

Koriolanus, eńomatań guda (geńa)-burubak Roma gudariz (soldauz) inguratu eban.

Gixon azkań onek bere menbian egozan gudarijai agindu eutsen Roma'n sańtu ta euren eskubetan itxiko ebala urija. Ostantzian, berari bixitxa kentzeko.

Eńomatańak bere ama bidaldu eutsoen Koriolanus'i gudari-esija austeko eskatzen.

Bere ońetan belaunbikatuta ama ikusi ebanean, Koriolanus'ak esan ei-eutson:

—Ama, Roma gaizkatu edo salbau dozu, baña semia galdu.

Bai, ba, Koriolanus'ak laster galdu biar ixan eban bixitxa bere gudarijen (soldauen) esku-betan.

Ora of Ixaka ta Koriolanus seme zintzuak. Gurasuen aginduba betetiafen lenengua geftu eguan bixitxa galtzeko ta bigafenak pozik galdu eban.

* * *

Orafiño, gurasuen agindubak eztozuz bete biar, esaterako Jaun-goikua'ren aginduben aurka (kontra) duazanian.

—Ua lanera—esan eutson afa gaiztuak semiari.

—Ezin jua, afa. Gaur igandia da ta Jaun-goikua'ren lagijak galazoten dau jai-egunetan lanik egitia.

—I andija az: Jaun-goikua'ren lagijak umientzako bakañik dozak.

—Jaun-goikua'ren lagijak umientzako bakañik ba-dira, eztautzut lotsarik ixan biar, laugafen aginduba be umientzako bakañik ixango da-ta.

Erantzun edefa gure mutilaren erantzuna.

BULTZI. TARANTA TA EGAZKIÑAK

Bultzija da eñi batetik bestera arin - arin juateko.

Bultzija burdin-bidetik dua, beti leku berberetik. Bere auretik eta oni oratuta buzkiña (makiña) dua, kia darijola.

Len, antziñan, ezeguan bultzirik. Orduban oñez edo zalburdiz (kotxez) ibiltzen ziran gixonak. Eta, jakiña, asti andija bial ixaten eben batetik bestera juateko.

Baña orain, ez. Bultzijan sañtuta, berialako baten juaten gara Bilbao'tik Durango'raño edo Durango'tik Donosti'raño.

Bultzijak buzpurdi (bagoi) batzuk eruaten

dauz: geyenak geu juateko ta enparabak zamia (kargia) eruateko.

* * *

Bultzija baño ariñagua tañanta da.

Tañanta tximista lez ibilten da.

Gure erijetatik ugari ibilten dira tañantak, oñuak eta txarriak zapaltzen, umerik zapaltzen eztabenian.

Lenengoz ikusi genduzanian tañantok ikaratu-ta geratu giñian. ¡Ene! ¡A zan ikuskañija!

Baña onezkero, ainbeste tañanta ikusiñta, oituta gagoz eurakaz.

* * *

Tañanta bera baño ariñagua egazkiña da.

¿Egazkiña eztakixube zer dan?

Egazkiña txori andija lakoxia da. Eta txorija lez, axian ibilten da.

Egazkiñetan, bultzi ta tañantetan lez, gixonak ibilten dira. Eta oraingo guda edo geñian kaño-yak eruan dabez bertan, andik su-egiteko.

Egazkin baten sañtuta asti gitxigaz juan lei uñunera.

Egazkiña, len esan dogun lez, txorija-lakoxia

da bere itxuraz, ta ibiltez, ¿Eta bai-dakixube gero zelan ibilten diran txorijak?

* * *

Gure asabeak (āta zārak) ezeben ikusi ez bultzirik, ez tafantarik, ez egazkiñik. Geuk ikusi ta ezagutu doguz eurok.

¿Zer ikusiko dabe ondiño gure ondorenguak?

Jarduna.—¿Zelakuak eta zetarako dira bultzijak, tafantak eta egazkiñak?

BAKOTXAK BERE USTIA

(IPUÑA)

Baseñitañ bat bere semiaz joyan periara eur-ekin eroyen astua saltzeko ustiaz.

Bidian topau eben gixon batek esan eban eurak ikusita:

—¡Au da gixon zorua! Bera ta semia oñez duaz, asto-ganian, arkoloka jezañita, juañ-biañian.

Orixe etzunda, oldoztu edo «pentsau» eban baseñitañak zuzen eguala gixon a. Eta semia añtuta, asto-ganian jañi eban. Berak oñez jañatuko eutson bidiari.

Ibili ta ibili, beste gixon bat aurkitu eben bidian. Eta onek, asto-ganian joyan mutilari zuzenduta, esan eutson:

—I, mutil, etxagok ondo i asto-ganian jezañita juañ eta ire aña oñez.

Baseñitañak, beste ori entzunda, oldoztu eban gixon a zuzen eguala. Eta semia asto-ganetik eratsi ta bera igon zan.

Ibili ta ibili, beste gixon batek topo-egin eban eurekin bidian. Eta onek esan eutson asto-ganian joyan baseñitañari:

—¡Sekuleko gixona zara! Zeu asto-ganian, na-

sai-nasai jaři, ta, bařiz, seme gaxua zeure atzetik oñez ta ibili-eziñik.

Baseřitařak oldoztu eban zuzen eguala gixon a, ta semia ařturik, asto-ganian jaři éban, bere onduan.

Ibili ta ibili, beste gixon bat aurkitu eben biddian.

—Zu, gixon — itandu eutson baseřitařari — ¿zeuria da asto ori?

—Bai, ba.

—Ezeban iñok esango. Asto-ganian juan-barik, obeto egingo zeunkie astua ařtu ta eruan zuben lepuan.

—Tira, ba—esan eban baseřitařak.

Eta beste-barik, bijok luřera jatsi ta indař andija egiñaz astua ařtu eben lepuan.

Itxura onetan joyazan eři-ondoko zubitık, kalleko lagunak baře-algarak egiñen ebezala.

Baña astuak, zentzun andijaz, ezeban gura iñoren lepuan juan. Eta bat-batez, lotuta eukan kordela ausi, zubitık uretara jausi..... ta iřo zan.

Baseřitař gixaxua asto-barik geratu zan edonoren esanai jaramonik («kasurik») egitiařen.

* * *

Etxako edonori jaramonik egin biař, gixonak bařiketarako gogua beti dau-ta.

A N K I A A U S I

Tripandi joyan bein asto-ganian, arkoloka jeariñta.

Alako baten astua ixutu ta arin-aringa asi zan. Gure gixonak, luñera jausiñta, anka bat ausi eban.

—¡Ai ene! — iñuan erdi-negarez gixaxuak —. Anka bat ausi yat.

Ordubete igaziñta (pasauta) ta nekez bazan be, zutindu zan. Tripandi, astua bilatu ta bere ganera bañiro igonda, eriko osalari edo medikubaren etxerantz abijau zan.

—Egunon—esan eban osalari-etxian sartzian.

—Bañta zeuri be.

—¿Etxian ete-dago mediku jauna?

—Ez, bañta laster juango gara bere bila. ¿Zer dakazu, Tripandi? ¿Ezbiañen (desgraziaren) bat jazo yatzu, ala?

—Bai, ta ez makala gero. Asto-ganian orñ beko aldetik nentofala, luñera jausi ta anka bat ausi yat.

—¡Ene bada!

Berialako baten abijau ziran etxeko gustijak osalarija bilatuten.

—Tira, Tripandi—esan eutson onek etxera el-
dutian—. ¿Zein da ausi yatzun ankia?

—Itxon pizkat, osalari jauna. ¿Bakixu gero ez-
todala gomutetan eskuma ala eskeñekua ixan
dan?

Eta osalarijak, dudarik ez eukiñeko, anka bijak
osatu eutsozan.

G A B O N A

Miren Ama Neskutzaren abestiya:

—¡Ene semetxu mate-
[matia,
Ene Jaun-goiko bixija:
Ona zeure bijotz-ama-
[txuba,
Goi ta beko Jaun andija!

—Mendi ta murubetan
[edur da,
Letu ipařak latsak diřu:
Gixonen bulař-bařuban
[bere
Lei-bijotza aurkitukozu.

—Ilun-ilun gauřko ga-
[ba dago,
Ezta zeruban ixarřik:
Gixonen adimenak ber-
[e-bai
Dagoz ilun-ilundurik.

—Baņa ludija poz ixan
[bedi

Eguzkija urten dalako:
Argitzeko gixonen burubak
Eta bijotzak suzteko.

—¡Ene odolaren odol deuna!
¡Ene begijen betseña!
¡Ene bijotzaren bijotxuba!
¡Ene sabelaren seña!

—Artzaintxu zerutañ laztantxuba,
Neuk be lagunduko zañut:
Artxuren bat igesten ba-yatzu,
Neuk eratoñiko dautzut.

—Zeure begi edeñetan dukust
Zeure bijotza osoro:
Zeure bixitz gustija dakust oñ.....
¡Ai, ene, lo, kuñuna, lo!

Arana eta Goiri'ñaf Sabin

A K E T E A

«Aketēa» da «kafia».

Kafia gustijok dakigu zer dan. Baña ez zelan eta nun aitzen dan.

Aketēa urundik ekaizen dauskube, bero-eñjetatik, eta on-ona da guretzat.

Aketēa-aliak ori-orlegijak (berdiak) dira, eřeta gero baltz-baltz geratzeko.

Aketēak, eřeten danian, usain edeřa botaten dau.

Eřeta gero eyo edo birinduten da. Ori eginda, ur beruetara bota ta aitzen da.

Batzutan utzik aitzen dogu; bestetzutan esniaz nastauta, baña beti azukariaz, aketēa, berez, mingotsa da-ta.

Aketēa ona da lo-gura kenduteko ta gure zanzurijai (nerbijuai) eragiteko.

Kafe-landarea bero-eñjetan azten da. Otz eta axiak kalte-egiten dautsoe.

Aketēa-landareak bost-sei metro eukiñen dauz luzerean. Orijak orlegi (berde) bixijak dira ta loreak txikijak eta zurijak.

Arnari edo frutubak, kerexa-antzekuak.

Lenengo margo orlegija (kolore berdian) dau-

ke, baña elduteko dagozarian margo gofizka aŕtzen dabe. Elduta gero koloria ilunduten yako.

Fruto bakotxan ale bi dagoz batuta: onexek dira kafiaren aliak, kafia egiteko saltzen diranak.

Akeĕa-landareak ardura andija biaŕ dabe azteko. Leku batzutan ipiñi biaŕ dira euren onduan beste landara batzuk, kerixea emoteko.

Akeĕa-landaraen luĕa ondo joĕatu ta garbitu biaŕ da, bedaŕ txariĕ ez azteko. Landara onek luĕ onan ba-dagoz, ogei, ogetamaŕ ta beĕrogei urte ta geyago be bixi-ixaten dira.

Saldu baño len, akeĕa-aliak gauza asko egiten yakez: garbitu, ziketutu, azala kendu ta abai.

«Atxikoria» nastetan da askotan akeĕeaz. Eta ezta txarĕa naste ori.

Geuk aŕtzen dogun akeĕa geyena Brasil'etik datoŕ. Emen aŕtzen ei-da iñun baño geyago. Puerto Rico'tik be etoŕten da, baña au obia ta karuagua da.

Ludiko akeĕarik onena Arabia'kua da. «Moka» deritxo. Baña akeĕa au aberatsak baño eztabe aŕtzen.

ABELIÑE EŔUKIJOŔA

Abeliñe amabi urtedun neskatotxu umezuŕtza zan. Soñekuak eta otondo bat eskuban ziran bere ogasun gustijak. Eskian, eŕirik-eŕi, zelairik-zelai ta mendirik-mendi ibilten zan.

Bein bidian auŕkitu eban gosez etoŕan agur-atxu bat, eta onek esan eutson:

—Ene alabatxu: atzo ta gauŕ jan-barik nago. Eldu nazan leku gustijetan «Jaunkua lagun» erantzun dauste. Ekazu, bada, otondo oŕen erdi ja ta ¡Jaun-goikua'k ordainduko dautzu!

Abeliñe eŕukitu zan eta otondo gustija emon eutsan, esanaz:

—¡Jaun-goikua'k lagundu dagigula.

Uŕengo egunian jausi-alian zan eduŕa, ta leituta eguan eŕekondo baten auŕkitu eban gorputza otz-ikaraz erabilan mutikua, ta onek esan eutson:

—¡Il biaŕ naz otzez zeure janzkijakaz berotuten ezpa-nozu!

Eŕukitu zan Abeliñe ta emon eutsan sorbal-dan eroyan zapija, esanaz:

—¡Jaun-goikua'k lagundu dagigula!

Eŕukijoŕa zalako, aldi gitxi-baŕu emon eba-

zan Abeliñe'k, bañuko estalkija itxiā, beste so-
ñeko gustijak eta geratu tan ija-biloxik arigaf-
izko eguraldi otzetan. Olan bide-egin eban eta
eldu zan ondorengorik ezeukan etxaguntza edef
batera, bera lako erukijofak ziran senaf-emaz-
tiakana. Onek entzun ebenian Abeliñe'ren edes-
tija, gogotsu besafkatu eben. Jantzi eben ondo
ta poz-pozik artu eben euren alabatzat. Sañi
esan ebana jazo yakon: ¡Jaun-goikua'k lagundu
eutsan!

Etxeita'taf Joseba Imanol

A M A U M I A G A Z

Ene gotzontxu txikija,
 Ene bijotzaren zatija,
 Etxagok txoririk
 Ezta lorarik
 Eu baño politagorik.
 Eure bañeiri gozo-gozua
 Dok argitzen dauna
 Neure gogua.

¿Edeña dala zer dok goi-

[zaldia

Eure onduan? Ezebez,

[mañia.

¡Ene bijotza!, bañetxu bat

[egik...

Aolan... laztandu nagik...

Laztanduik gogoñ eure

[ama,

Ama laztana.

Egistak ma...

Beste bat orain... ia bes-

[te bat...

Gozatsu yaukuat

Neure bañuba,

Ene gotzontxuba.
Ezinduket, ez, ordeztuko nik
Ludijan dan gustijagatik.
Eguzki neuria,
Amaren loria,
Neure bixija,
Neure gustija.

Bustintza'tar Ebaista

AUTSA BAÑO EZKARA

Jai andija. Eriko Zaindariaren (Patroyaren) jayegun-añatsaldia.

Zeya oztez (lagunez) beterik dago.

Arpegi argiak, gogo alayak, atsegiña darijoen bijotzak, bañia, poza, zorakerija...

Bat-baten kanpayaren otsa entzuten da.

Garbiñokitik (Purgatoriotik) gogo edo arima gaxuak dagiskuben didań-oyuba dirudi.

«Ilgo zara.» Jaun-goikua'k ezañi euskun epaya gogoratzen dausku.

Zuben jolasak, zuben atsegiñak, zuben bañe zoruak, zuben gastetasuna... ekaitz - egunetan odehyak ziañkatuten dauzan tximistia lez, edo mendi-tontoñetatik añu sakonetara añija jausi oi-dan era berberean, erijotz-aldera duaz.

* * *

Emen datza... atzo eriko plazan jantza ta jantza ebiñan gaste polit-leñdena. Erijotzak jerijotz ankeñak! adiñik zoragañijenian erpe zoñotzak ezañi dautsoz...

Emen datza... jauregija bixi-tokitzat, oyal bigunak estalgitzat eukazan aberats afo ta zorua...

Emen datza... jakitun ospetsuba, au, ori ta bestia ekixan jakitun entzutetsuba... Oñatiño, baña, ezeban ikasi erijotzagandik iges-egiten.

Emen datza... egunoroko ogija aterik-ate eskatzen eban txiro gaxua....

* * *

—Zu, esan: azuf onek norenak ete-dira?

—Eztakit.

—¿Eta gorpuzkiñok?

—Oñexek bez.

—¿Eztakixu gaste ala zañ, aberats ala txiro, jakitun ala ez-jakiñenak diran?

—Ez. Ilobijan bañdinduten gara gustijok. Emen ezkara ludijan (munduban) ixan garana. Naiz jakitun, naiz aberats, naiz txiro, emen ezkara auts utza baño.

Autsagaz eginda gagozanok auts-bigurtzen gara erijotzaz.

AMASASPI ASTUAK

(IPUÑA)

Mahometar batek iru seme eukazan. Jarauntsiz edo «erentzijaz» itxi eutsozan zañenari, aibat astoren jaube zan lez, euroen «erdijak»; bigañenari, «irutik bat»; gastienari, «bederatziatik bat».

Oña nun aña ilda, iru semiok ikusten daben amasaspi asto eukezala. ¿Zelan banandu bakotxari beriak?

Bakotxari yagokozan, ba, itxuraz, onenbeste asto ta... zati bat. ¿Zati au zelan artu bixirik?

Burubak galduta diñardube agiraka ta asañeka, alkañi edozer esaten, iñundik ezin añu dirala. Azkenian, bai-duaz gixon zur bategana, lagundu egijoela eskatzen.

—Bayetz, ba. Ia zein dan okeña.

—Onantxe ta onantxe.

—Ba, ori eñaza da. ¿Nun dozubez astuak?

—Ara oñtxe.

—Zuaze euren bila.

Bai-duaz. Salto bitan an ziran beriala euren astuakaz.

—¿Oñ dozubez danok?

—Bai, ba.

—Ipiñi egixubez eñeskan... aolan... Tira. Ia zenbat diran: bat, bi, iru, lau, bost, sei, saspi, zoñtzi, bederatzi, amañ, amaika, amabi, amairu, amalau, amabost, amasei, amasaspi. Ondo dagoz. Ara zer egingo dogun. Zagoze begira.

Bere mutiletarik bati didañ-egiten dautso:

—Atoñ ona. Ua salto baten nire etxera. Ekañidak ona nire astoetarik bat, beriala.

Lasteñ eltzen da mutila astuagaz.

—Ipiñi oñ, beste oñen eñeskan. Ia zañena: ¿zenbat itxi dautzuz añak? ¿Erdijak? Añtu egixuz, ba, bederatzi asto, ta ospa. Zu, bigañena, eruan egixuz irutik bat, sei. Eta zeuri, irugañenari, bederatziñtik bat dagokixu. Beraz, amazoñtziñtik, bi. Añtu egixuz zeure bijak. Bi ta sei, zoñtzi, ta bederatzi, amasaspi.

Bakotxa beriagaz joyazala, uañtu eben amazoñtziganañena... mutilak eroyala bañiro kortara.

Jarduna.—¿Uleñtu edo adiñtu dozube zelan ixan leiken au? Esan.

A N A I B I J A K

(I P U Ñ A)

Jerosolin luñ landuba zan. Anai bik erabilen orain Jauna'ren txadona (eleiza) dakuskun luñ-zatija. Bata ezkonduba zan eta seme-alaba ugari ebazan. Bestia bakañik bixi zan. Bijok batera, erdi-bana, landuten eben amagandik ařtutako luña.

Gari-biltzaldija (garija batuteko aldiya edo denporia) eldu zanian, bakotxak bere eskutak egin ebazan eta soluan bertan, piño bi bařdiñetan, itxi ebezan.

Gaba elduta, ezkongee eguan anayari asmo ona otu yakon. Nire anayak—iñuan bere kolkorako—emazte ta seme-alabak alikatu (jaten emon) biař dauz. Ezta, ba, egoki bijok gari-piño bařdiñak ařtutia. Ixil-ixilik juanda, neure pilotik berriari eskuta batzuk ezaři biař dautsodaz. Eztau igariño ta onetara ezetzik be ezin esan.

Otu yakon lez egin eban.

Gau atan bertan beste anayak, umiak ogeratu ta emaztiari iñotson:

—Ene anaya ondiño gastia da. Bakañik bixi

da, lagun-barik. Bere lanetan nok urgazi (lagundu) eztauko; atsekabietan nok atsegindu bez. Ezta, ba, egoki guk berak beste gari aítzia. Guazan eta ixil-ixilik gari-eskuta batzuk ezañi dayoguzan bere piluari. Eztau igañiko ta ezin ezetzik esan.

Otu ta egin.

Uřengo goxian solora jua ziranian anai bijok, gelduta (mirariñuta) lotu ziran gari-piluak bañdin-bañdin ikusiñta. Ez batak ez bestiak ezin ulerñtu ori.

Etziran, oñañiño, aspeñtu. Uřengo gabetan beekin eutsoen batak bestiari eskutak ezaññtiari, Baña piluak beti bañdiñak, anai bijak gari-eskutak bañdin alkañi emoten eutsoezan-eta.

Gau baten bijak zain geratu ziran jazoten zana jakiteko, ta batak bestiari gari-eskutak eruaten eutsozala, bijak alkañegaz topo-eginda, ikaratu ta gelditu ziran.

ERIJOTZ-GARALIA

Lobel-abeltxu (infusorio) bat jayo ta pozik bi-xi zan, baña ispel (ostra) batek jan eban.

Ispela alai (pozik) eguala, añain batek iruntsi eban.

Añaña ur-azalez joyan bein, baña beragana itxas-txori batek eldu, atzapañakaz oratu ta il eban.

Añanokumiak itxas-txoriya añtu ta iruntsi eban.

Añanokumia, zorijondun, aitz-zulo baten sañtu, egalpian buruba eskutau ta lotan geratu zan. Baña laster azeriyak etofi ta il eban.

Otsuak il eban azeriya.

Katamotzak, otsua.

Lunak (lioyak), katamotza.

Eta orixe eginda, año-año esan eban: «Ni naz abere-bakalduna (animali-efegia).»

Baña eiztari edo kazadore batek tiroka berau il eta buruba jasota esan eban: «Ni naz ludiko (munduko) bakalduna.»

Orixe esanda, dardaraz asi, bekokija ixerdi otzaz busti ta luñera jausi zan, erijotzak ilda.

«Eztago ludijan nok nire aurka egin. Gustijok betu, gustijuen goitik garale lotuten naz. Ni naz ludi (mundu) gustiko eregia: ni naz erijotza.»

Orduban agiri ixan zan gotzon edo aingeruba, odei zuri-zuriz inguratuta ta bekokijan gurutza erakusten ebala. Aide gustijetara begiratuta, abots senduaz esan eban:

«Aloroduna (gusti-alduna) dan Jaunaren ixenian; ludi onen egilia dan Jaun-goikua'ren ixenian: ¡berbixi ilik zagozen gustijok!»

«Jaun-goikua da gauza gustijen Jauna; Jaun-goikua da bixitxaren egilia, erijotz-garale bakara.»

Jarduna.—¿Zein da gauza gustijen Jauna, geure bixitxaren egilia ta geure gain dagona?

SAGAR USTELA

(IPUÑA)

Ume ona zan Andonitxu, baña azijaz joyala lagun gaizto-samañakin ibilten asi zan.

Amak bein baño geyagotan arekanā ez juateko esaten eutsan, baña alpeñik.

—Lagun gaiztuakin ibilten ba-zara, gaiztotuko zara.

—Ez, amatxu. Arek neugaz ta neure antzeko beste lagunakaz onduko dira laster.

Bein amak sagar edeñ-edeñak aukeratu, ustel bat arekaz batian batu eta, semiak ikusten ebala, lasto-ganian ipiñi ebazan ganbaran.

Andonitxu'k sagar ustela kendu gura ixan eban, bestiak ustelduko ebazala esanaz, baña amak ezeutson itxi, ustela zinduen ańtian zindotuko zala-ta.

Aldi luzetxuba igarota, ara duaz ama-semiak sagar arek zelan egozan ikusten, eta... geyenak ustelduta aurkiñu ebezan, eta lenengoko ustelagandik urintxu egozanak be ustelduten asiñta.

—¿Eneban nik esan zer jazoko zan, amatxu? Ara, sagar gustijak alpeñik galdu yakuz—negar ta negar iñuan Andonitxu'k.

—Eztira alpeñik galdu—esan eutson amak—, nik sañi esan dautzudana goguan ondo aĩtzen ba-dozu. Sagar oñen ordez beste batzuk erosi leikez, baña lagun gaiztuak nire semia usteltzen ba-dauste... ¿zer ixango da geugaz?

* * *

Zuzen eguan Andonitxu'ren ama. Sagar uste-laz sagar onak usteltzen diran letxe, lagun gaiz-tuakaz gaiztotu ta galtzen dira ume onak.

Ez ibili, bada, lagun gaiztuakin.

O B E N A R E N N E K I A

Ogasun-bila aberija
itxi dokan euzkotañ:
ufun ire gurarija
loñtu-barik, mingarija,
ixango dok bixitxa.

Azan zoro ta erua
uleñtuko dokanan,
jayoteñiko itxasua,
luña ta aberi gaxua
gomutalduko dozak.

Ire guraso mañiak,
ogijañen itxiña,
gomutan iraungo yazak
ta mingotz eure begijok
malkoz beteko dozak.

Gertuko az biguñtzeko
lasteñen aberira,
len lez zoruntsu ixateko.
¡Oi, gurako dokaneko
ixango dok eziña!

Aizklbel'daf Bingen

Jarduna.—Goguan euki beti oleñki onek diñona.

ZORIJONEKO ETXIA

Euzkadi'ko etxe batian Martin eta Josebe Andone senař-emaztiak bixi ziran, nekazarijak baziran be, nasai-samař, oso langiliak ziralako. Baña batez-bere oso elizkoyak, bero ta zintzuak ziralako, Jaun-goikua'k euren lanak onetsi edo bedeinkatzen ebazan.

Seme bat, Joseba, ta beste alaba bat, Elixabete, Jaun-goikua'k emon eutsezan. Aña lanian ibiltan zan bitařtian, amak magalian ařtubaz, umiai erakusten eutsen mundu onetan bakian bixixateko ta bestian zorijontsu ixateko kistařak (kristauak) jakin biař daun gustija. Amaren esanak jařařturik, Joseba ta Elixabete eřiko umerik zintzuenak egin ziran. Gurasuak euren buruba baño askozaz geyago maře ebezan. Martin eta Josebe Andone umiai begira zoratzen ziran, eta gabero (gabian-gabian) musuka ta musuka oera bidaltzen ebezan.

Udako egun bero-bero baten, Josebe Andone'ri bere alabia egařiz ikusiřa, bijotza bigundu yakon eta mats-mordo bat emon eutson. Alabiak pozik ařtu eban eta jateko gertau zan, baña gomutau eban gustiz maře eban nebia soluan la-

nian eguala, ta bere aġtġan esan eban: «Nire neba gaxua ixerdiġan eta egaġiz lanġan dago: berari emongo dautsot maġs-mordo au.»

Esan eta egin. Matsa nebiari eruan eutson. Aġebiari mosu-emonda, matsa aġtu eban nebiak eta jateko geġtau zan, bera be gogoratu zġnġan beste solo batġan goiz gustġija lanġan igaro (pasau) biaġ ebalā bere aġak. Eta berialaxe matsa eruan eutson.

Aġak bere emaztia lasteġ bazkariġagaz etoġiko zala bai-ekġjan, eta matsa jan-biaġġan, gorde egin eban.

Azkenez, Josebe Andone, bazkariġa bere senaġ ta seme-alabġentzat ekaġala, ageġtu zan.

Amabġjetako eguzki-pġan goġi-goġi etoġala, senaġa bġdera matsakain urġten yakon.

Josebe Andone'k beriala igāġi eban alabġari emondako matsa berberea zala, ta zelan eskuz-esku ibġli zan esan eutsonġan, pozaren pozaz malko bi begġjetan ageġtu yakozan. Eta olako bakġaz ta alkaġ ainbeste maġġaz bixi ziralako danak, Jaun-goġkua'ri egin eutsozan eskaġ sutsubak.

Eta guraso ta umġak jan eben mats-mordua.

ALKAĀREN ZIRIJA

Astakilo gixon zeken-zikotza zan. Dirurik ez eralgitiaren (gastautiaeren) suaren punta ebagiten be itxiko eban.

Bein, tripakalu-betekada bat eginda, urdalaz gexotu zan. Eta txarto geratu be.

¿Zelan osatu?

Osalari edo medikuagana juan bial. Eta auxe zan Astakilo'ri amuru geyen emoten eutsona. ¡Olako «drogetan» diruba «para-para gastau bial! ¡Mila arayetan!

Bana beste biderik ezeguan-eta, osalarijagana juango zan.

Mediku au entzute andiduna zan. Erijan inoenez, ¡mutila zan bera urdala atonduten! Bana on-ona ba-zan be, karua, gustiz karua zan. Eta onek jantza-eragiten eutsan geure gixonari. ¡Tripakalu madarikatu arek berari be egin bial olako diabrukerija!... ¡Ui! ¡Eta etzan min txikija tripakaluak eragiten eutsoena Astakilo gixaxuari, bere urdalan dantza ta dantza asten ziranetan...!

Ez, ez. Beste «efemediorik» ezeguan. Medikuagana juan bial.

.....
Bana itxon pizkat, gixonak.

Astakilo mutil zura zan. Eta entzunda eukan,

osalarijok amar laurleko (peseta) kentzen eutsozala beragana lenengoz juaten zanari, baña geruago, urango ikustaldijetan, bost bakañik.

Au gogoratuta, Astakilo'k arnasia artu eban. ¡Ala Jainkua! ¡Berak sartuko eutsan ziri galanta medikubari!

.....
Otu ta egin.

Osalarijaren gelean sartzen zala, gure gixonak esan eutson oni:

—Emen naukazu «bañiro» diabruko min onegaz.

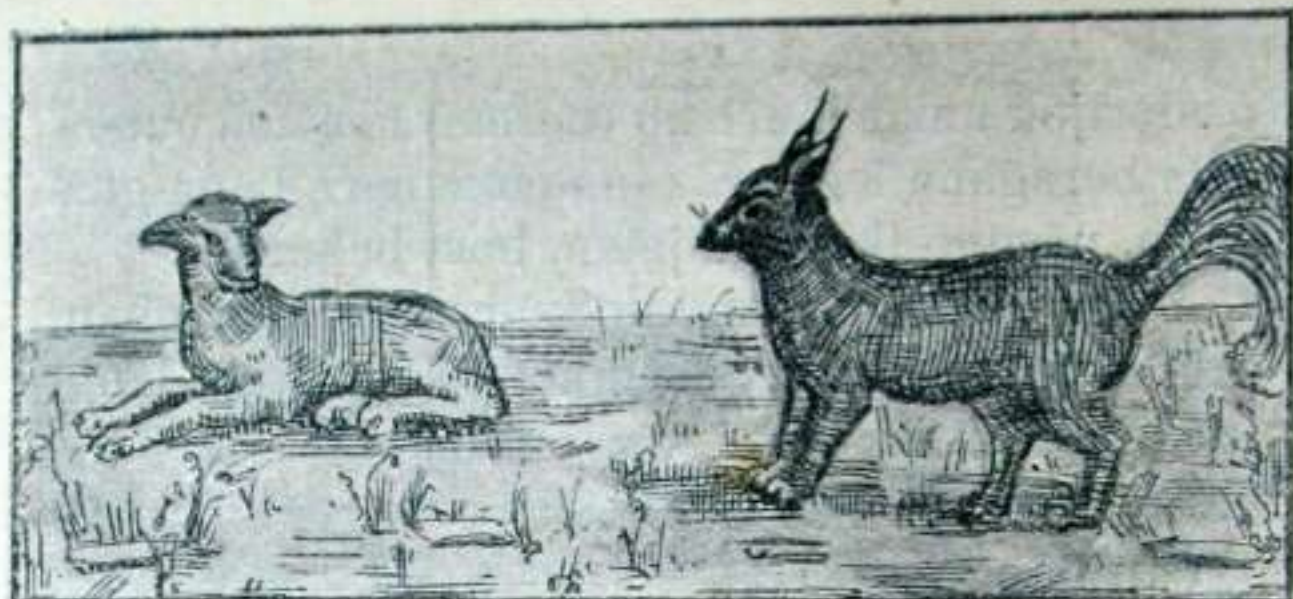
Osalarijak ezeutsan ezer erantzun. Astakilo pozik eguan, ziriya sartu eutsolakuan. Eta ego-teko zan be. ¡Zelan osalarijak igari guzura esaten eutsonik!... Ezin ezautu gero egunian-egunian beragana elduten ziran lagun gustijak.

Medikuak astirotxu ta ondo begitu ta aztertu eutson urdala geure gixonari. Eta ori eginda, iri-bañez, esan be:

—Len lez zagoz. Emen egon zintzanetik ona etzara ezer auferatu zeure gexuaz. Orduban agindu neutzun osagai edo mediziña berbera artuten jaratu...

Eta Astakilo gixaxua, bost laurlekuok ordaindu ta, goñi-goñi eginda, kalera urten zan,

¡Etzan ziri makalagua ixan, ez, mila afayetan, osalarijak sartu eutsona!

ARKUMIA TA AZERIJA

Ilunabaña da.

Ardijak mendijan dagoz bedar samuñ a jaten. Artzañak (ardi-zañak), txakuña albuan daukalla, txilibituba jotzen dau.

Arkumiak, txabola-auñeko esijan, bata bestiarren atzetik, alkañen leyan, jolas-egiten dabe.

Bat-batez azeri zañ, ule-motz, begi-eñe, malmutza urteten da aitz-zulotik.

Ankiak atzeratu, eñpiak luzatu, buztanari eragin, lepua bigundu ta agin baltz-okeñak erakutsijaz, añausika botaten dau nagija.

Mustuña jaso ta axia datoñan alderuntz usaineginda, bai-datoñ astiro-astiro ardokira (arditokira).

Begijak alai ta iri-bañez, ate-zirñitutik begira jañten da.

Arkumiak, azerija ikusīta. okulūan sāftzen dira bildūr-ikaraz.

Baña ar̄pegi polītedun, gaste, zentzunbako, bāritxu bat, azerijaren abegi alai ta iri-bañiaz zaletuta, bāriketan asten da beragaz.

—¿Zeren bila zatoz?—ītanduten dautso.

—¿Ni?... bedār samūr-bila nabil.

—¿Ezta egija, ba, geure aragijaz alikatzen zar-anik?

—Ni aragi-zalia enaz. ¿Janari ta edari edēr-agorik ete-dago īñontzez bustītako bedār samūra ta ītūrītik darijon ur garbija bāño?

—Guzūra da, beraz, zubetzaz geutārak esan oi-dabena.

—Geuri txikītatik irakasten dauskube, besterik eztagonian, gitxigaz bixi-ixaten.

—Ōrezkero, bijok alkāregaz bixi gātekez.

—¡Atsegin andija niretzat zeu lako arkume gozo-biguna bixi-laguntzat eukītia! Gorputza lirāña, begijak argijak, gogua zind̄ua, ulia zuri-zurija...

Arkume gaxua, itz leun onekaz zorabijauta, tīrist-tārast, esītik ur̄teten da. Azerijak, ērpe zōf-otzakaz ārtu, puskatu ta iruntsīten dau.

* * *

Arduraz ibili, neskato-mutikotxuboyek, min labāñaz zubekana datozeanakin, geyenetan geure azerijaren lakoxe azerijak dira-ta.

TXORI-LUMIAK

Neskatil bat juan zan bein Neri'taŕ Pilipa Deunagana (San Felipe Neri'gana) autoŕtuten konfesetan).

Neskatil onek akatz andi bat eukan: baŕitsuba zan, bai, ta bein baño geyagotan auzoko lagunakin batuta gauza txarĕak esaten ebazan iñoren lepotik. Aborik-abo ibilten ziran esanak, naiz egijak naiz guzuĕak, berak aĕtu ta gogoz erabilten ebazan. Ostantzian, neskatil ona ta Jaungozalia zan.

—Txarĕto egiten dozu—Santubak esan eutson —iñoren lepotik olako gauzak esan eta elduten yatzuzan baŕiketiak aĕtu ta erabilijaz. Ori egitia obena (pekatuba) da-ta, oben-neke edo penitentzi bat ezarĕiko dautzut. Ara: merkatura juan eta edozein txori ila erosiko dozu. Gero txorijoi eskubetan aĕtu ta kalerik-kale ibiliko zaran aĕtian bere lumiak azkatu ta banan-banan axetara botako dozuz. Orixe egingo dozu txori-luma gustijak zabaldu-aĕte. Zeure lana amaĕuta, baŕiro etoĕiko zara nigana.

Neskiak baŕegaŕi iritxi eutson oben-nekiari, baña ezeban ezer esan.

Bijaramonian merkatura juan, txorija erosi ta ziatz-ziatz bete eban konfesoriak agindu ebana. Gero juan zan beragana.

Onek neskatiġa pozik aġtu ta berialaxe esan eutson:

—Penitentziaren lenengo zatija bete dozu ġezta? Tira, ba. Orain bete biaġ dozu bigaġena.

—Baġa zer, ġatal bi daukoz oben-neke onek, ala?

—Bai. Orain juan etoġi zaran kalietatik eta aġtu ta batu luġera bota dozuzan luma gustijak.

—ġLumiok batu? Ezin ori. Onezkero axiak eruango ebazan oġtik.

—Egija, baġa entzun. ġEzta orixe berbera jazoten (pasetan) zure abotik eta iġoren kaltez edo kontra uġteten diran esanakaz? ġAmaika esan eta irain zabaldu dozuz zeuk oġ-emen! ġEta zelan aġtu ta bildu eurok? Esan eta irain oġen batutia txori-lumiak batutia baġo gatxagua da. ġZain, ba, miġagaz: ez laġegi erabili!

E U Z K E R E A

Euzkerea da euzkotañen elia, geure asaba edo auñekuak itxi dauskuben berbeta edeñ-gozua.

Baña Euzkerea euzkotañen elia ixan-añen, euzkotañ gustijak eztira euzkeldunak. Eta negaño-gaño-lotsagañoija da.

Negaño-gañoija da, oñtik kalte andijak yatofkuzalako. Lotsagañoija, beste eñijak eñiten dabena geuk eñiten eztogulako.

Ara: pantzetañak pantzerea (prantzes) ta ingalandañak ingalanderea (inglesa) dakiñe ta mañe dabe. ¿Zegatiñ euzkotañak Euzkerea ez jakin ez mañe?

Euzkotañak Euzkerea mañe biañ dogu, ez poliña dalako, geure-geuria dalako baño. Naiz poliña naiz itxusija, mañe biañ dogu geuria dalako.

Geuk ama mañe dogu ez onelakua edo oñelakua dalako, gure ama dalako baño. Euzkerea be oñexegatiñ mañe biañ dogu, ba.

Ezta egon biañ euzkotañik Euzkerea jakin-barrik. Euzkotañ gustijak euzkeldunak ixan biañko gintzazan.

Beste elerik (berbetarik) ikasi biañ daunak,

ikasi begi, baña ez aitzu iñoz Euzkerea. Etxekua da lenago kanpokua baño.

Eta geure etxekua Euzkerea bakañik da.

Bai-dakixube, ba, ume mañiok: zuben ama mañte dozuben lez mañte bial dozube Euzkerea, Euzkerea dalako gure asabeak (aña zañak) itxi dauskuben berbeta samuñ-gozua, zuben guraso zinduaak lenen-lenen irakatsi dautzuben elia. Eta Euzkerea mañte ta aldeztuten (defendiduten) badozube, Goiko gure Jaunak bedeinkatuko zañube. Ez aitzu gero Euzkerea ðala gure fediareñ zaindarija.

¡Aupa, euzkeldun zinduaok!

¡Gora ta gora Euzkerea!

N A G I K E R I J A

Buffon, jakitun ospetsuba, lantzalia (lan-egiteko zalia) zan, baña berandu jagiten zan beti oetik. Eta jagita gero asaratuten zan bere burubaz, alpeñik galtzen eban astija gogoratuta.

Egiñalak egin-añen, ezin bota oetik jagiteko nagija.

Bein otu yakon Joseba bere moñoiari agindutia goxian-goxian seiretan detuteko. Ordu oretan jagiko zan bakotxian ogeñleko bat emongo eutson moñoyari.

Bijaramonian sartu zan mutila Buffon'en gelian, jagiteko orduba zala esaten. Baña onek, ixara-artian ederto eguan-eta, ezeutson jaramonik egin.

Ordu batzuk juanda jagi zan gure gixona ta agiraka-egin eutson Joseba'ri, detuta gero lotan itxi ebalako.

Bijaramonian moñoiak jagiteko esan bañero, baña Buffon'ek erantzun iradurik (prisarik) etzalla oretarako.

Mutila geratu zan oe-onduan bañero detuteko, baña ugazabak, asañe bixiz, esan eutson andik urteteko, ostantzian etxetik kanpora bidalduko

ebala-ta. Orixe entzunda, mofoia gelatik urten zan. Eta Buffon bañiro lotara.

Jagi zanian agiraka-egin eutson gogofago mutilari.

—¿Zegatik urten zara gelatik ni oian itxiā? Zeuk egin biañko zenduban edozer gauza ni oetik atarateko.

Joseba'k ezekijan zer egin ugazabearen aginduba betetako.

Bijaramonian sañtu zan gelian jagiñeko esaten eta Buffon, beti lez, agiraka asi yakon.

Orduban pitxañbete ur añtu ta burutik bera bota eutson ugazabeari.

Egun atan goxetik jagi zan gure gixona. Eta sendo ekin eutson lanari.

Egun batzutan egin biañ ixan eban orixe mofoe azkañak. Baña ibili ta ibili (obeto esanda «dutxia» añtu ta añtu) oñtu zan jakiñuna goxeko seiretan jagiñen.

Geruago aizkidiai esan ei-eutsen:

—Joseba nire moñoiari zoñ - dautsodaz nik egindako idazti (liburu) batzuk, beragatik ezpazan enebazan egingo-ta.

* * *

Ez nagirik ixan oetik jagiñeko.

Nagikerijak astija galtzen dau alpeñik; nagikerijak galerazoten dausku gauza on asko egiñen.

ESKEKUA

Egunabañez asten naz beti
 Aterik-ate lanian,
 Jo batera ta jañai bestera,
 Zerbait bilatzen eskian.

Ogi eta arto-ataltxu batzuk
 Batzen dodaz ekinian,
 Baña diruba nekez ta gitxi
 Ikusten dot zakelian.

Soñeko zatañ-puzkatubakaz
 Egunez eta gabian,
 Ostatubetan ¡Jaungua lagun!
 Esaten dauste atian.
 Eta aterpetxu berogañirik
 Bilatzen eztodanian,
 Otzez dardarka, gustiz neketsu
 Lo-egiten dot kalian.

Mendijak gora, basuak bera,
 Bide-zioñ zikiñian,
 Bijotzilagaz, jañatuten dot
 Gelditu-barik, eskian.
 Urdalea utzik, ankak indařga,
 Beruan eta otzian,
 Atsekabiak ugari dodaz,
 Gorputz-atseden bagian.

Erukof gitxi agertzen dira
 Eri ta baseñjetan:
 Eskekuari lagundutia
 Aiztu da ekandubetan.
 Urikerija beti aldian
 Ibilte neketsubetan:
 Negañik asko egin bialda
 Irabaspide onetan.

¡Limosnatxu bat! deika ta deika
 Diñardut egun gustijan,
 Gose askogaz, gustiz indařga,
 Jausteko bilduřgarijan.
 Eduřak eta oxin letubak
 Ixaten diran aldijan
 Oba litzake eskeko baño
 Bakian egon obijan.

Jaun-goiko laztan-erukitsuba,
 Dana egin al-dozuna:
 Erukiřuta, bidaldu dazu
 Len-bai-len laguntasuna.
 Beti diñardut otoi-egiten
 Lořtu-guraz osasuna;
 Eta ganera, merezi ba-dot,
 Betoř zorijontasuna.

Etxeita'taf Joseba Imanol

U S O B I J A K

(I P U Ñ A)

I

Usotegijan usokumiak pozik eta zorijonez bixi dira. Alkañi uñuka, alkañi mustuñka, orain bata bestiaren atzetik; gero bata bestiaren iges.

¡Bai, zorijondunak alkañ mañe diran usokumiak!

Egaizka dabiltzala, zuri-zuri, axia bera baño ariñago, orain bera, gero gora, sañi telatu-ganian, uñengo eñeka-onduan, beti azke, buru-jau-be, iñoren bilduñ-barik. Benetako zorijondunak usotegijan eta ingurubetan bixi diran añtian.

Baña bein ¡zoritxañeko eguna! usokume aretako batzubei jakin-gurea, ikusi-naya soñtu yaken, eta... ¡aguñ, ikusi añte! egin eutsoen usotegijari.

Eta oñtik ziañ joyazan, nora jakin-bañik, uñun-uñunera, ikustera, jakiterra...

Eta lenen-lenen ikusi eben miru bat edo beste, otoz-otuan; gero eiztari (kazadore) batzuk gora begira.

Eta batzuk miruben erpietan, beste batzuk eiztarijen eskubetan eta bestiak gosez ta otzez, gustijak ondatu ziran.

II

Baseñi alai-zuri baten bixi ziran aizta bi, edeñ, garbi ta zorijonekuak.

Alkañekin jasten ziran eñira jai-egun-goxetan, alkañekin igoten ziran bañiro baseñira meza-ostian.

Etxe-ondotik mor-mor joyan eñekatzuban bijak zapijak garbitzen, bijak mendijan iria ebagiten, bijak etxeko lanak gogoz egiten, bijak goizañatsaldeko otoiketetan, bijak jolasetan... zorijondunak ziran gure deskatilak.

Baña bein areitako bati soñtu yakon jakingurea, ikusi-naya. Baseñijaz gogait-eginda, urira juan zan.

Urijan bijotza tximuñtu yakon, bekokija ilundu, gogua (arimia) baltziñtu.

Eñbesteko ekandubakaz zaletu ta gurasuenakaz aitzu zan. Azkenez, año-año ta bijotz usteldubaz, betiko ondatu zan.

Baseñijan geratu zana, bekoki argija, bijotz uñezkua, gogo garbija ta bañuba nasai eukazala, edeñto bixi ixan zan. Bere aiztiatzaz iñanduten eutsoenian bakañik, arpegija goñi-goñi egin eta matralla-eñtzetik negañ-anpulubak jausten yakozan.

GALEPEÑAK

Gari-soluan eukan kabija galepeñ batek.

Berau beti egoten zan begira ia epaliak (garija ebagiteko gixonak) etozan. Eta kabiñik alde-egin bial ixaten ebanetan, jatekorik ekañteko, umiai esaten eutsen begi-zoli egoteko.

Bein, galepeña kanpotik ebilala, gari-solora eldu ziran baseñitaña ta semia. Arek, garija ikusiña, esan eutson semiari:

—Onezkero sasoya dok gari au ebagiteko, elduta yagok-eta. Auzokuai detuko yautseguk oñ-etarako.

Galepeña atzera etoñi zanian umiak esan eutsoen baseñitañari entzun eutsoena ta eskatu beste leku batera bixi-ixaten juateko.

Baña amak erantzun eutsen:

—Ez bilduñik ixan, ene umiak, ondiño astija yagok-eta. Gixon oñek auzokuai begira ba-yagozak, luzaro itxon bialko yoek.

Bijaramonian juan ziran bañiro solora baseñitaña ta semia.

Eguzkija bero-berua zan eta añezkero garija eldu-elduta eguan.

—Etxuagu astirik galdu bial. Auzokuak ezpa-

yatozak, senidiai esango yautseguk etoŕteko. Tirok. Juan ire lengusuben etxera ta esan bijaŕ goxian garija ebagiten etoŕteko.

Galepeŕa atzera etoŕi zanian umiak artega egozan. Eta baseŕitaŕak esan ebana entzunda gero, esan eutsen amak:

—Ori baŕno ezpa-dok, ez bilduŕ ixan. Baseŕitaŕ onen senidiak lana ugari yaukek-eta, eztozak ain arin etoŕiko.

Bijaramonian etoŕi zan baŕiro baseŕitaŕa, ta garija ebagi-barik ikusiŕa, esan eutson semiari:

—Onezkero ezin layeikek egon senidiai begira. Gauŕ gabian juango az albo-eŕira epale batzuben bila, ta geuk, eurok lagunduta, ebagiko yuagu garijau.

Galepeŕak, kabira etoŕiŕa, jakin ebanian baseŕitaŕak esan ebana, umiai esan eutsen:

—Oin, bai, eldu yaku, umetxubok, gari-solo onetatik alde-egiteko orduba. Gixonak bere gain aŕtzen yuazanian bere lanak, ondo ta lasteŕ egiten yozak. Gayuazan, ba, emetik.

* * *

Egija iŕuan galepeŕak.

Ondo ta lasteŕ egiteko, norberak egin biaŕ dauz gauzak. Onek isten ba-doguz iŕoren ardurapian, txarŕto ta berandu egingo dira.

A G U R I A

(IPUÑA)

Baseñi baten, bere seme, eñain eta ilobatxu batekin bixi zan agure zaña, bere garayan langile bizkoña ixanda, orain zañtzarora eritxi ta makaldurik, lanerako gauza etzana.

Baseñiko solo, baso ta mendijetan egindako lan eta nekiak ikutu egin eutson geure agure gaxuaren osasunari. Eta orain, bizkaña makuñtuta, begijak lausotuta, belañijak goñtuta ta anak aulduta eguan.

Bazkal-orduban maira uñeratzen zanian, ezpanetara eruaten eban katiluba be ezin euki ixaten eban zuzen, dardarakin, eta askotan maizapijaren ganera, gura ezebala, ixurtzen yakon jatekua.

Bere semiaren emaztiak eta semiak be ezin eruaten eben agureari zañtasunak eragiten eutson dardar-ikarea, ta lotsa lez añtuten eben.

Gero ezeutsoen mayan tokirik itxi gura, ta sukaldeko bazteñ baten emoten asi ziran, andik auñera, jaten, luñezko eñatitu zañ batian. Agure gixaxuari sañi agertzen yakozan malkuak.

Bein jaten asi zala, eskubetan eukan katiluba jausi ta apuñtu yakon. Eñanak, ori ikusiña, ber-

iala ekin eutson bañiketiari, ta agure gixaxuak, buruba makuñ-makuñ eginda, ezeutson ezer erantzun.

Ufengo egunian zurezko katilu bat erosi eutson, eta ordutik auñera antxe bertan emoten eutsoen jaten.

Egun gitxi igaziña (pasauta), senañ-emazte gastiak, lau urtedun seme kozkoña aizkorakin eguñtxiki bat biribiltzen asi zala ikusirik, añak itandu eutson:

—¿Zetan asi az, seme?

—Nire aña ta ama zañak ixan datezarian jaten eta edaten emoteko, ausi ezin dan ontzi bat egiñen diñardut—erantzun eban semiak.

Senañ-emaztiak, semetxubaren erantzuna entzunik, apuñ batian alkañen begira jañi ta negañez asi ziran.

Apaltzeko orduba etoñi zanian, ordurañte sukalde-bazteñian euken aguria mayan euren eñdijan jañi eben. Eta andik auñera agure zaña matatuba ta zainduba ixan zan bere bixitz gustijan.

* * *

Geure gurasuak erabiliko doguzan letxe erabiliko gatubez gure semiak.

Goguan euki beti ipuin onetan irakuñi dozu-bena.

I X A R A K

¿Zenbat ete-dira ortzian ikusi leikezan ixañak?
Begi utsez, asko-asko ez: bost mila-inguru.

Newcomb eritxon jakitunak diñonez, teleskopioz eun miloe baño geyago ikusten ei-dira. Eta Lord-Kelvin jakitun ospetsubak inuan mila miloe ta geyago dirala ixañ gustijak, ikusten diranak eta ikusten eztiranak.

Ixañ baxotxa eguzki bixija da, gure eguzkija aña, gitxijenez. Eta asko dira gure eguzki argikoñ au baño askoz andijaguak eta argikoñaguak diranak.

Esaterako: «Arcturus» deritxon ixaña gure eguzkija baño bost miloe bidañ andijagua ei-da. «Wega» ixenduna eguzkija baño amabi miloe bidañ andijagua.

Ixañen marguak (koloriak), be, jakingarijak dira. Begi utsez eztira margodun asko ikusten, zurijak baño. Baña teleskopioz, bai. Goñi-ilunak, goñi-argijak, orijak, oztiñak (azulak) eta ostanzeko margodunak dagoz. «Aldebaran, Pollux» eta «Antares» deritxenak goñijak dira. «Altair», bañiz, uñezkua lakua. «Leoya» deritxon taldeko ixañ bat orija da ta bertako beste bat orlegi (berde) goñizka.

Beste ixař batzubei margua aldebijau yake. «Sirius» deritxona antziñan gořija zan eta orain zuriya dakusku (ikusten dogu). Orizkea dirudi gure eguzkijak, baña Moreux-abak diñonez, oztiña da. Dakuskun margo orizkea, ludi-ingurban dagon axia igarotzian ařtzen ei-dau eguzki-argijak.

Ixař batetik besterañoko bidia ta ixařetatik ludirañokua (mundurañokua) «argi-urtez» neuřtu oi-da. «Argi-urtia» argijak urtebetian egiřen daun bidia da. Argijak «segundo» bakotxian 75.000 leguako bidia egiřen daula jakinda, argi-urtiak zelako bidia neuřtuten daun oldoztu (pentsau) daikezu.

Euren argiřasunatzaz, amasaspi motetan berezi edo banatu dira ixařak.

Begi utsez, seigařen motarañokuak ikusten dira; beste gustijak teleskopioz bakařik.

Lenengo motako ixařetaraño amabost argi-urte ta erdiko bidia dago; bigařen motakoetaraño emeretzi argi-urte; amaseigařen motakoetaraño amabost mila argi-urte baño geyago, Herschell, Struve ta besteren batek diñuenez.

Orain esan daikegu Ixai Iragařliak (Profetak) esan ebana: «Ortzera begijok jaso ta ğnok irazan (sořtu) dauz ořelako gauzok?»

ğZer ete-da, ba, gu garuazan ludi (mundu) au,

ortze osuan betetan daun Gaudijaren (unibersuaren) aldian? Deus ez; auts-apur bat baño gitxijago; itxaso osuaren aldian ur-tantatxu bat baño askoz ta askoz gitxijago. Eta ¿zer ixan leike, ostera, gixona Gaudi oren aldian? Alde bate-tik, Gaudi osua baño geyago da gixona; eztau, ba, Goi-Jaunak Gaudi osuagatik Bere odola ixuri; bai, baña, gixonagatik, saritan geronek aitzu-añen.

Eleizalde'tar Koldobika

BEGOÑA'KO IXAĀ ZERUTAĀARI

Bizkai'ko mendi polit bateko
 Artadi iluntsu ta zaĀan,
 Gabez ilargi betia legez
 Agertu Andra Miren zan.
 OĀa, baso ta bazteĀ gustijok
 Bere aĀpegi edeĀak
 Betetan euzan zeruko argiz,
 Danoi eskiĀnik eskaĀak.
 Ordutik ona lioĀ ta itxasoz,
 Miren-aĀpegi garbija
 Aldi gustiĀan ta gustijontzat
 Goiko zorundun IxaĀa.
 Atoz, atoz, ba, bizkaĀaĀ onak
 BegoĀa'k daukan artera:
 Zuben Ama ta Jaungua'rena
 Bertan dagona Bera da.
 Ama maĀia, entzun eiguzu
 Geure bijotzen aĀena:
 Zeuk emon-ezik argija geuri,
 Oso ixutuko geu gara.
 GauĀko Bizkai au, Ama laztana,
 Ezta antziĀneko lakua:

Len ekandu ta lagija, ta gauř
 Abenda zařa galduta.
 Zaindu gagixuz geu bizkatařok...
 ;Eřuki, Ama, zakigu!
 Eta estuntza gogoř-gogořok
 Zeure semioi azkatu.

Arana eta Goiri'řaf Sabin

GURUTZA

(IPUÑA)

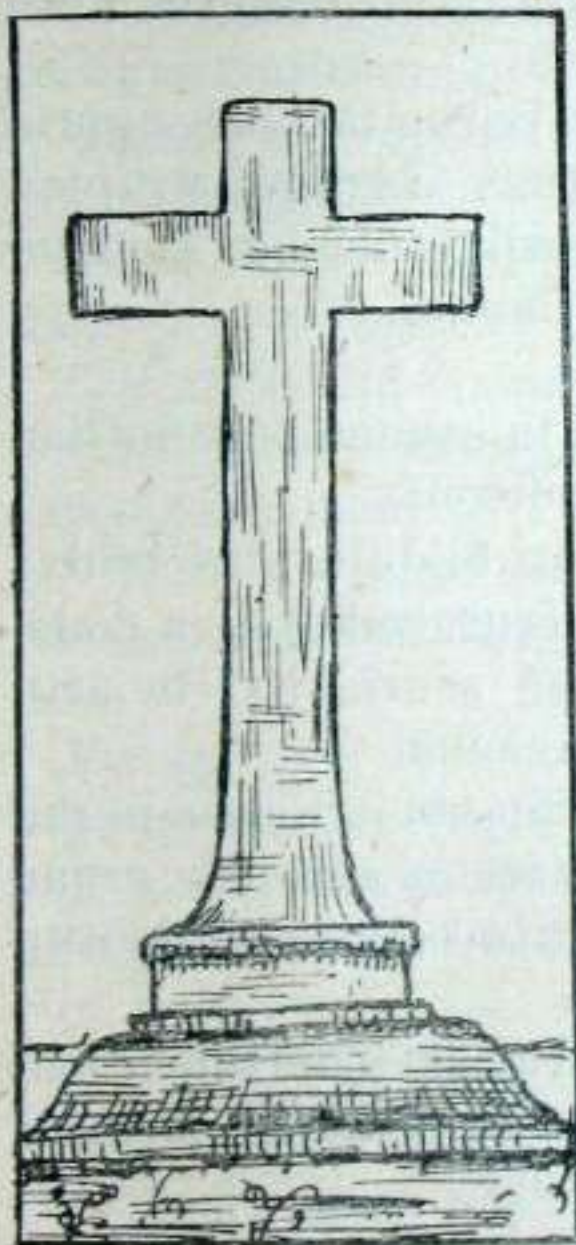
Gixon bat joyan bein eguzkijak kiskaltzen eban bide batetik, bere bixitxeko gurutza ozta-ozta eroyala.

Gaba elduta gelditu zan. Eta, arnasa-estuka, bere kolkorako esan eban:

—¡Gurutz aztuna, benetan, Jaun - goikua 'k emon daustana! Josu-Kisto'ren antzekuak iaxteko gurutza eruan bial dogu gustijok, baña nik daruadana aztun-aztuna, aztunegija da, ija zapal-

tzen nau-ta... ¡Ene Jauna! ¡Ene Jauna! Zama (karga) au ¿ez ete-daustazu arinduko?

Orixe esanda bide-ondoko zugatz baten azpian etzun eta luak artu eban.

Bat-baten Josu-Kisto agertu yakon, argi bixi-bixiz inguratuta, ta mañero esan eutson:

—¿Daruauna baño gurutz ariñagorik gura ete-dozu?

—¡Bai, Jauna, bai! Ara: txirua ta agure-aguria naz ta ezin luzaruago eruan. Larogei urtiotan eruan dot gurutz au ta pozik eruan be, Zeugandik añtu nebalako; baña, Jaunoi...

—Tira, zatoz nigaz.

Gure gixonak leiz andi ta sakona bere auñian eukan. Eta Jaunak esan eutson:

—Ara: ementxe daukazuz bilduta nire eñukiz gixonak donokiratzeko (zeruratzeko) egin dodazan gurutz gustijak. Bertan zeuria itxi ta añtu zeuretzat egokijena deritxozuna.

Sañtu zan gixona leiz atan eta ludijaren (mundubaren) asijeratik azkeneraño gixonak eruan eta eruango dabezan gurutzak ikusiña, ikaratu zan gustiz.

Luzarotxu ibili zan gurutzak azteñtuten: banan-banan añtu, aztatu (pixatu), batera ta bestera erabili ta lengo tokijan itxi.

Gustiñariko gurutzak egozan bertan.

An ziran «kezka, bekaizkeri, eskañtxañ» ta «señiñarteño asañe»-gurutzak. Baña «esan gaiztuak, oben» (pekatu) «aztunak, birauak»-eta dakañezan gurutzak.

Eta eurok, banan-banan ikusiġa, iġuan:

—Ez, ez; au bez... ¿Baġa batobat aġtu biaġko ete-dot, ene Jauna, nai-ta-ez?

—Ludijan gurutz-barik dagonari eztagokijo zeruban burestunik (koroyarik).

Gixona bere arluari ekiġaz, zer egin ezekijala geratu zanian.

—Ara—esan eutson Josu-Kisto'k abots bigunaz.

Eta atetik ur-samaġ ikusi eban bere gogua atsegiġez bete eban gurutza. Berau aġtu ta pozafen esan eban:

—Auxe, bai, uste dot eruan al ixango dodala. Aztun-samaġa da, baġa beste oġek ikaragaġijak dira.

Eta gurutza lepuan jaġi ebanian igafi eban bere gurutza berberia zala, Jaunak eġukiz emon eutson gurutza ta berak, aztunegija zala-ta, beragandik bota gura ixan ebana.

* * *

Ara, umetxu: onek esan gura dau geuretzako beti dirala geure nekiak iġorenak baġo andijaguak. Baġa saġi jazoten yaku gure gixonari jazo yakona: iġoren gexuak edo miġak edo nekiak ikusiġa, igafi geure gexuak, geure miġak eta geure nekiak baġo andijaguak dirala.

A R I - Z E T Z A L I A

Ari-zetzalia da arijak zetu edo birinduten dauzan gixona. Olako gixon asko dagoz gure efi-jetako bitxabaletan (bide-zabaletan).

Ari-zetzale bat asare eguan bein bere burubaz txiro-txirua (diru-bakua) zalako.

Alako baten bere ondotik igaro zan elege edo bakalduna, andiki ta aberatz batzuk lagunduta.

Ori ikusi ta kolkorako esan eban ari-zetzale gixaxuak:

— «¡Sikiera sikiera» bakalduna ba'nintz!...

Jupiter'ek belari ona eukan-eta, entzun eban gixon onen esana. Eta goi-gotik, turmoi baten bidez, itandu eutson:

—¿Bakalduna ixan gura ete-dozu?

—¡Bai!

—Bakalduna ixango zara, ba.

Gerotxubago bakalduna zan geure gixona.

* * *

Udako egun bero-bero batian basuan ebulan egegia. Eta elege-ixan-aren ¡berak botaten eban

ixerdiya! Edonok esango eban lengo ari-zetzaliazala. Onegatik inuan:

—¿Zetarako nire buruba bakaldun egin, edozein gixonen moduban ixerdiñan egoteko? Eguzkija ba'nintz...

—¿Zer? ¿Eguzkija ixan gura ete-dozu?—itandu eutson Jupiter'ek.

—¡Bai!

Orixe esan eta eguzki bigurñu zan gure gixona. ¿Baña zelako eguzkija gero? Andija, edeña, zabala, argi-argija...

* * *

Baña bein eguzki-auñian odei txiki lotsabako bat jañi zan. Eta, jakiña, eguzkijaren argija moteldu eban.

—Ordu txañian egin nabe eguzkija. ¿Zetarako eguzkija ixan? ¿Nire auñian odei bat jañita, argija ilundu dagijan? Eguzkija ixan-barik, odeya ba'nintz...

Jupiter'ek, orixe entzunda, esan eutson:

—¿Odeya ixan gura ete-dozu?

—¡Bai!

—Odeya ixango zara, ba.

Eta odei bigurñu eban gure ari-zetzalia.

* * *

Gerotxubago odeya asi zan andituten, ortze gustijan zabalduen. Eta zeruba baltz-baltzez es-talduta egon zanian euriya asi zan. Jausi ta jausi ja zapañadia!

Ainbeste ur batuta, uyol ikaragañija soñtu zan.

Baso gustija urez bete zan, bertako etxiak, zugatzak eta landareak ondatu ta ezereztuten eba-zala.

Odeya pozik eguan ondamendi au ikusiñ. Berak oldozten (pentsetan) eban:

—Oraintxe naz ben-benetako eñegia, almen andija daukat-eta.

Baña ainbeste ur-añtian ikusi eban zutun-zutunik eguan gauza bat. ¿Zer ixango ete-zan gauza ori uyolari añpegija emoteko, uyolak bul-tzaka ez eruateko?

Gauza a zan gure añi-zetzaliak geyen goñote-tan ebana: gauza a zan añkaitz andija.

—¡Auxe da bañegañija!—esan eban odeyak. ¿Zetarako odeya ixan, añkaitz oñek nire lepotik bañe-egingo ba-dau? Ni añkatxa ba'nintz...

—¿Añkatxa gura ete-dozu ixan?—iñandu eutson Jupiter'ek.

—¡Bai!

—Añkatxa ixango zara, ba.

Orixe esan eta gure odeya añkaitz biguñtu zan.

Ointxe nago pozik—esan eban arkatxak—. Enaz inoren bildur: ez eguzkijarena, ez axiarena, ez eurijarena, ez...

Ezin ixan eban amatu bere «diskurtsua», ordubantxe agertu zalako bere onduan ari-zetzale bat. Eta gixon onek arkatxa gogor jo ta erdibitu eban.

—¿Zetarako arizkua ixan, au-lako gixontxu batek nigana eldu ta erdibituten ba-nau? Ari-zetzalia ba'nintz...

—¿Ari-zetzalia ixan gura dozu?

—¡Bai!

—Ari-zetzalia ixango zara, ba.

Eta Jupiter'ek ari-zetzalia egin eban arkatxa.

* * *

Ora or gure gixona lengo moduban. Ainbeste gauza ixanda gero, lengo arira jo bira ixan eban. Gure ari-zetzale gixaxua, ibili ta ibili, ari-zetzalia ixaten eldu zan.

* * *

Gixonaren bijotza ezta ezegaz asetzen. Gau botaten dau bira eskatuko dauna, ta bira botako dau etzi gurako dauna. Eztaki zer eskatu bez.

I P U Ñ A

Gixon batek onetara esaten eutson semiari:

—Seme, ez itxi bein be auñian dagon gauzia, etoñteko dagonaren orde, bijak galdu eztagixuzan, otsuari jazo yakon lez baseñitañak agindu eutsozan idijakaz.

Baseñitañ au soluan ei-ebilan goldiaz, ta idijak añtez ibili gura ezebelako, asañaturik esan eutsen:

—¡Otsuak jango al-zañubez, añanuok!

Au entzun eban otsuak, eta baseñitañak golde-tik idijak azkatu ebazaneko, agertu yakon a ta esan eutson:

—Ekazuz agindu daustazuzan idijok.

Baseñitañak erantzun eutson:

—Nik ezer esan ba-dot bé, eztot zin edo juramenturik egin.

Otsuak, len baño gogoñago:

—Ekazuz idijok. Neuriak dira, agindu daustazuz-ta.

Ezin ziran aditu, ta erabagi eben auzi au eruatia epaikari edo juez bategana. Eta urirantza joyazala aurkitu (topau) eben azerija, onek itandu eutsela:

—¿Nora zuaze?

Jakitun ipiñi eben jazo yakenaz ta orduban berak esan eutsen:

—¿Zetarako gura dozube beste epaikaririk? Neuk erabagiko dautzubet auzi ori biar dan lez. Baña lenengo itxi nagixube itz-egiten ixilik batofegaz ta bestiofegaz. Eta alkañtu al ba-zatubedaz, epaya (sententzija) ixango da ixila. Eta ostantzian, epaya ixango da agirijan.

Bijak bayetz esan eben. Azerijak lenengo itz-egin eban baseñitañagaz:

—Emon egistazuz olo bat neuretzako ta beste bat neure emaztiarentzako ta idijak geratuko yatzuz zeuretzat.

Baseñitañak bayetz esan eutson.

Au eginda, juan zan azerija otsuagana:

—Aizkidia, ni zeure aldez egiteko nago. Esan dautsot baseñitañ ori idijak beretzat gura badauz, emon dagitzula euren ordezt gaztai andi bat.

Otsuak be bayetz esan eban, eta orduban azerijak esan eutson:

—Itxi egijozu baseñitañari bere idijak eruaten, eta neuk eruango zaut gaztayak egiten diran lekura, zeuk aukeratu dagixun gura ixango dozuna.

Azerijaren esanaz malmuzkauta (engañauta), otsuak itxi eutson baseñitañari juaten.

Gaba eldu zanian eruan eban azerijak otsua

patin sakon batera, uretan ikusten zala iletagi betiaren irudi zuri edera. Erakutsi eutson, esanaz:

—Agindu neutzun gaztaya orixe da. Jatsi zadi bertara ta jan egixu gura ba-dozu.

Otsuak erantzun eutson apuñtxu bat siñista-suna (konpiantza) galduta:

—Jatsi zadi zeu lenengo, ta bakarik ezin ba-dozu atara, defu nagixu ta neuk lagun-egingo dautzut.

Patiñak eukan soka bat txifingola batetik dingiliz balde bigaz, bata berantza joyanian bestia gorantza joyana.

Azerija, au ikusirik, sartu zan balde baten eta jatsi zan patiñaren ondora.

An apuñ bat egonda, itandu eutson otsuak:

—¿Gaztaya eztakazu, ala?

Eta berak erantzun eutson:

—Ezin dot, andija dalako. Sartu zadi beste baldian eta erdu neuri lagunduten, len agindu daustazun lez.

Sartu zan otsua beste baldian, eta azerija baño aztunagua zalako, asi zan berantza, ta era batera azerija gorantza. Eldu zan au patiñaren abora ta otso gixaxua patin-ondora, bertatik urten-eziñik.

Onan, aurian dagona, etoriko danaren ordeztiañen, galdu ebazan otsuak idijak eta gaztaya. Bata bixitxa be.

TXORITXUBA

—Txoritxuboi: ¿norantz ua egaz-eiñen axian?
Abitxuba lagatzeko eduña dok basuan;
atzera, txori gaxuoi, ago geldi abijan.

—Txoritxubau maitezkerok ez galazo bidia;
antxe, urun, itxi yuat burdiñezko kayola,
eta idoro gura-yuat nire abi maña.

—¿Nora ua, txoritxuboi, nora ua bakafik?
Ire eguak berotzeko eztago euzki-izpirik;
abitxuba idoro baño len lotuko az ilik.

—Enok bilduñ, ez ardura, abija idorozkero;
an yagozak umetxubak nire begira gero;
kayolan espetxalduta bai-nok egon luzero.

—Oyanetan eskutauta bai-yagok eiztarija;
bere ondoz juatian eingo dauska zaurija,
eta abija eztok iñoz ikusiko, txorija.

—Jaubia lotan eguan ta itxi yuat kayola;
bai-yakijat orain bera nire bila dagola,
baña nik azke betiko ixan gura yuat, ba.

—Ondo yagok, txoritxuboi, ondo yagok, zin-zi-
menbetasunetik iges egaz-eifen dok azez, [ñez;
il-zorijan egon-añen goi-azkatasun-atzez.

—Bai-yakijat mendijetan oin dokala eduña;
bai-yakijat eiztarija begira yaguala;
bai-yakijat ni-zorija dokan itun gogoña.

—Au-ta-be auñera ua.—Auñera, bai, nayuak;
kayola lagatziañen iltia dok gozua.
Egaz-eifen, aizkidioi, itxi txori gaxua.

Aizklbel'daf Bingen

OĻAĀA TA AZERIJA

Olař batek oĻatokijan eguala, ikusi eban berari begira eguan azeri bat.

Ori ikusiĤa ikaraz lotu zan.

Lenengo-lenengo gogoratu yakon ondoko zugatzera (arbolara) igon, azerijagandik alde-egiteko. BaĤa azerijak, min leunaz ta betiko aizkidia ba'litz lez, esan eutson:

—OĻatoki onen ondotik nenbilala zeure abots (boza) edeř-zolija entzun dot.

OĻaĤa ařo-ařo jaři zan ori entzunaz. Eta zugatzera igon-barik, oĻatokijan bertan geratu zan azerijaren esanak adiĤuten.

—Nik ezautu neban zure aĤa—esan eutson gero azerijak—. ĤAbeslari (kantari) bikaĤa zan! Abestuten (kantetan) ebanetan zutun-zutunik jaři ta egalak zabalduten ebazan. Ikuskařija egoten zan. Eta gero, zoli-zoli abestuteko, begijak itxi egiĤen eban. Orain eztago, uřian, bera lako abeslaririk.

ĤEzetz? Ori ikusteko eguan. Gure oĻaĤa bere aĤa baxen abeslari ona zan, obia ezpa-zan. ĤMutiĤa zan bera ku-kuř-u-ku egiĤen!

Azerijari erakusteko ori, zutun-zutunik jañi, egalak astindu, samia luzatu ta abestuten (kantetan) asi zan. Abotsa geruago zolijago urteten yakon estañtik. Azkenez, bere añak lez, begijak itxi ebazan, abestu leiken zolijen abestuteko. Or eguan gure olaña ezti-eztitan.

Azeri malmutzak ori ikusi ebala, samatik oratu olañari, lepo-ganian añtu ta olatokiñik atara eban.

Onetara juan ziran basora: azerija pozik, olañagaz egingo eban tripakadia gomutetan, eta olaña, bañiz, bilduñ-ikariaz.

Orañño, baña, gauza bat otu yakon olañari azerijaren atzapañetatik igesteko. ¿Ondo urtengo yakon berau?

—Ni azerija ba'nintz, zeu zaran lez—olañak esan eutson bere añapatzaliari—ementxe bertan gelditu ta olaña jango neban.

—Bai, egija da ori. Orixe egingo dot zeugaz, ba—erantzun eutson azerijak.

Orixe esateko abua zabaldu bial. Eta ordu-bantxe «aprobetxau» eban gure olañak azerijagandik igesi ta zugatz batera igoteko.

—Zeuri bilduña sañtzeko baño eztautzut ori esan, olañ maña—esan eutson azerijak.—Ez juan, bada, nigandik. Ortik jatsi ta esango dautzut ondo etoñiko yatzun gauza bat.

—¡Bai, zereko gauza! — erantzun eban bestiak —. Enozu beste bein ikusiko begiak itxiā abestuten. Erakutsi gura dautzut ondo ikasi dodala zeuk emon daustazun «leziñua».

—Orixe diñot neuk be—erantzun eutson azerijak.—Ondo irabaziā daukat au ¡mila añayetan!, abua zabaldu dodalako zabaldu biar ixan ezto-danian.

* * *

Año-ixatetik kalte andija etoñi yakon olañari. Eta biar eztanian itz-egitetik ez gitxijago azerijari.

· Eta olaña ta azerijari jazo yakena sañi jazoten yaku gixonoi.

Ez ixan, ba, añuak ez bañitsubak.

EREGE MAGUAK

(IPUÑA)

—Añita, ipuin bat esan.

—¿Ipuin bat gura dozube, ene mañetxubok? Bat esango dautzubet, ba, zuben ikasbiderako ixan daten.

Ba-dakixube gauñ gabian Eñege Maguak elduten dirala eñi gustijetara. Urñetik, eurak zorjondun bixi diran lekutik, urñian-urñian etoñten dira. Baña zubeñ, urñian, eztakixube eztirala geldituten ume gaiztoen etñietan, eta bai, bañiz, ume onak diranenetan, euroi gauza politak isteño. Eta ondiño gitñijago jakingo dozube Eñege Maguak dakijezala ele edo berbete gustijak. Baña gauza añigañija: eñi baten sañtzen diranian,

bertako berbetia egiten dabe, beste gustijak aizturik.

Ara ba: urte askotxu dirala, gauñ lako gau baten egozan, zubek oraintxe lez, iru mutiko Bizkai'ko baseñi-etxe baten, euren otzaratxubak geñtetan Eñegiak eurotan emoyak itxi egijezan.

Iruretarik bi bertakuak ziran, baseñitañak, euzkerea, geure eñiko elia, polito ekijenak. Bestia zan sendi edo familia aberatsekua, Bilbao-ondoko eñi txiki batekua; ta arek baxen euzkotaña odolez ixan añen, ezekijan euzkerarik.

Gertau ebezan iru mutikuak euren otzaratxubok, bañuban ingi edo papelak ipiñita, Eñegiai eskatzen eutsezala emoyak, bakotxak zer gura.

Baseñitañ bijen ingijak euzkeraz idatzita edo eskribiduta egozan; mutiko aberatsarena, eñderaz.

¿Eta zer jazo zan?

Eldu ziran Eñege Maguak eta geldiñu ziran baseñi-etxeko ate-auñian, ingijak irakuñteko.

Lenen etoñan Meltxor. Añtu ebazan mutikuak itxiriko ingijak, irakuñi ebazan euzkeraz egozanan eta itxi ebazan emoi bi. Baña eñderaz eguana ezin eban uleñtu, Euzkadi'n sañtu zanetik ezekijan euzkeraz baño ta. Emon eutsen ingija Kaispar ta Baldasar bere lagunai irakuñteko. Baña onek be ezeben uleñtu, ta emoyak itxirik

mutiko euzkeldun bijen otzaratxubetan, utsik itxi eban beste mutikuarena, euzkerarik ezeki-jarena.

—¡Ori da tamala!—esan eban onetan, ixilik egon-eziñik, entzule txikijetarik batek.

—Bai, ene mañia—erantzun eutson añitak—. Tamal andija dok euzkotar batek euzkerarik ez jakiñia.

—Añita, niri tamal egiten yat emoi-barik istia euzkeraz ezekijan mutikua.

—¡A gixaxua! I ondiño txikija az ta eztoz uleñtzen au. Baña euki egixak beti goguan añitaren esanak, andija azanian gomutateko: tamalik andijena dok euzkotar mutiko bat egotia euzkeraz jakin-barik.

—¿Eta Eñege Maguak alde-egin eben?

—Bai, alde-egin eben. Euren gorputzak estalduta, zuri-zuri euren ganera jausten zan eduñaz, juan ziran ludija (munduba) ibiltera, lepuak emoz zamatu edo kargaturik. Eta Euzkadiñtik urten ziranian aitzu eben euzkerea ta asi ziran beste berbeta bat egiten.

—Eta añita, ¿emoi-barik geratu zan mutikuak negar asko egin eban?

—Asko, negar asko egin eban mutiko arek. Eta beste bijak, euzkotar onak lez, beragaze ur-en emoyak banandu ebezan-añen, mutiko aber-

atsak ařtu eban asmo sendua euzkeraz ikasteko.
Eta aldi gitxi-bařu ederřto ikasi eban.

* * *

Bai-dakixube, ene umetxubok, Eřege Maguak
eztautsela emoirik isten eřdeldun diran mutiko
euzkotařai.

Aulestia'taf L.

TXORI GAXUA

(IPUÑA)

Neguba da, negu gogoña. Mendi ta basuak zuri-zuri dagoz, eduñ-zapijaz apainduta.

«Bitxabal»-basetzeko eskaratzian, su-onduan, bertako lagunak dagoz Andoni zaña buru dala. Eduña ziri-ziri jausten da.

Kanpuan otz andija; etxe-bañuban berua.

Etxeko andereak (Andoni zañaren alabeak) aparija geñtetan dau. Umiak aññaren onduan dagoz, beraribegira, ipuñik entzuteko geñtu (prest).

—Ara, enetxubok — dirautse Andoni zañak ilobatxubai—: apalorduba elduten dan bitaññian, adi-adi entzun ointxe esango dautzubedan ipuña.

* * *

Euzkadi'ko mendi loratsubetan txori edeñ bat jayo ta azi zan. Luma poliñaz jantziña, zugatzeta-ko (arboletako) adañik-adañ ibilten zan, azke (libre) ta pozik, beti pioka, beti alai.

Abija mendijan bertan eukan. Bere lagunak be menditañak ziran. Bera euzkotaña zan eta mañerik eukazan Euzkadi'ko mendi ta zugatzak, baso ta iturñijak. ¡Eta beria ixaten zan poza adañ

batetik bestera, mendi-ziař ibilita gero, abira etořten zanian! ;Beria ixaten zan poza umiai jaten emoten eutsanian pikuan ekařten eban janarija!

Geure txoriya zorijonduna zan, buruba azke ta nasai ta umiak abijan ikusita.

Baña bein ikuskurea sařtu yakon. Eta umiak azita, ořtik urun, beste eři ta mendijak, beste zugatz eta basuak ikusten juan zan. Lagunakin batu ta arin eta bizkoř alde-egin eban.

Egaiz ta egaiz, gure txoritxuba galdu zan. ;Eta a zan esturia! ;Arek ziran negařak!

Oř-emen begiratu ta txori-lagunik ikusi ez. ;Nun ete-eguan? ;Nun ziran bere lagunak?

Emen igon, an jatsi, aurfkitu edo topau eban mendi bat. Baña bertan ezeguan zugatzik (arbolarik), eta bero itxela zan.

Eři a etzan bere eřiya. Eři a atzeřiya, eřbestia zan...

* * *

Udea juan eta neguba etoři. Eta euzkotař txoritxuba atzeřijan eguan bakař-bakařik bere burubaz.

Bertako mendi soletan txori askotxu ebiltzan, baña etziran aizkidiak. Ezeuken bere lumarik, ezekijen bere berbeta gozua. Ařtu-emonik ezeu-

ken beragaz... Atzeñitarak (erbestetarak) ziran-
eta.....

.....
Geure txori gaxua ari baten ganian itun-itun
(triste-triste) bein eguala, Euzkadi'rako bidia
zein ete-zan igari-nairik, gixonen eskubetan jausi
zan, tiro batek ilda. ¡Gixaxuari erijotza etofi
yakon bere aberijatzaz oldoztuten (pentsetan)
eguanian!

Orixe jazoten yako, enetxubok, etxiagaz nai-
kua eztaukela, kanpora juaten diranai.

.....
Andoni zara ixildu da. Ilobeak berari begira
dagoz, adi-adi.

Eduña gelditu ta oskarbijan ilargi betia agiri
da. Bere argijaz baseñija ikusten da zapi zuri-
zurijaz estalduta.

Aparija geitu dagola, «Bitxabal»'eko lagunak
mai-ondora uferatzen diranian, abesti (kanta)
samur-samura elduten yake belarjetara...

Txoritxuba:

¡Noranz ua

Egaiz-eiten axian?

Euzkadi'ra juateko

Eduña dok mendijan.

Jungo gozak alkañekin

Bera urtu datenian.

A S A B E N F E D I A

¿Zer zare zubek, aitz ain goitsubak,
 Zer zare, mendi txit zañak,
 Zer zare, gure eřekatxu ta
 Zer zare, zer, ibai-tzañak?
 ¿Zer zare, gure iturixubak,
 Zer zare, itxas zabalak?
 ¡Zer zaren zubek eztakit, baña
 Zare euzkeldun leyalak!
 Gustijok zare euzkeldun beti,
 Euzkeldun bere ixango,
 Euzkeldun dabe zuben ixenak
 Munduba mundu iraungo.
 Eta berbetan ba'zenkije gauř
 ¿Zer zendukie esango?
 «Erdeldun ixan baño gustijok
 Il gura dogu lenago.
 Erdeldun ixan baño lenago
 Atxok nai dogu zelaitu,
 Mendi-tontořok bera jausirik
 Landa-egiñik geratu;
 Ibai-eřekok agořtu eta
 Iturixubak mututu,
 Erdeldun ixan baño lenago
 Luřa itxasua biurřtu.»

.....

EROTAZURI'KO URETXINDORA

¡Katariñe gaxua, «Erotazuri»'ko atso mañagañi-
guñgañija!

Beria baño buru-zapi zuriagorik, ez gogo zin-
duago ta bijotz oberik ezeguan Nabaña osuan.

¡Katariñe gaxua! Eguzkija mendi-ostez sañtu-
ta, basotik etxera elduten zanian, ilobatxubak
mañero añtu ta zainduten ebazan, euroi abestu-
ten (kantetan) eutsezalarik Bertizarana'n entzun
eta ikasiña eukazan abesti samuñ-gozuak.

Eñiko txadon-jualiak (eleiz-kanpayak) «Ange-
lus» samuñkiro joten ebela, Katariñe'k bere etxe-
kuakin egiñen eban añatsaldeko otoya. Gero, su-
onduan jañi ta goruba eskubetan añtuta, gogoz
ekiñen eutson añdatzari, larogei urte ta geyago
euki-añen. Ori ikusiña, etxeko umiak bere ingur-
uban jezañten ziran, amamaren ipuñak pozik eta
adi entzuteko.

Bein auxe entzun neutson, «Erotazuri»'n ber-
tan, Katariñe'ri.

* * *

Ni txikija nintzanian, eñota-ostian dagon ar-

eitz-onduan abi polit bat eguan, sasi ta baso-loraz estalduta.

Abi onetan egoten zan uda-gau ixařtsu ta beroetan abesti (kanta) gozuak egiten ebazan uř-etxindořa.

Bein, Kepatxu'k, «Gazteluzař»'eko semiak, lakijua ipiņi, beragaz txoriја ařtu, ta, pozik, etxera eruan eban. Kayola edeř baten uřetxindořa jaři eban eta jatekorik asko emon eutson.

Baña txori gaxuak ezaban gura jan, ez abestu. Itxuraz, bere gogořa etořkijon baso ta ituři, mendi ta zugatz eta abi mařiaren gomutea, ta, itun-itun (triste-triste) eguan. Bere iņarkun ba-kařa zan batetik bestera ibili kayola-bařuban, espetxeko (kartzeleko) loruai pikua ezafi, eurok ausi ta bertatik alde-egiteko.

Baña egunak juan, egunak etoři, asi zan geure uřetxindořa baretuten, geldituten. Begijak lengo poza ta argija erakusten ebezan. Edonok esango eban aiztuta eukala bere zoritxařa.

Kepatxu, kayolaren onduan jaři ta luzaro egoten zan eresijak (tonadiak) txistu-egiten, uř-etxindořak eurok ikasi egixantzat. Eta ibili ta ibili, onek ikasi be.

Au zala-ta, Kepatxu poz-pozik eguan. Baња bein bere amak esan eutson azke (libre) ta nasai baso-ziař ibilten ekanduta (oituta) eguan txori

arentzako zoritxañ andija zala kayolan estu-estu egotia. Gomutaratu eutson ur̄etxindoñaren zorijona uda-gabetan, buruba nasai, abestuten (kantetan) ebanian. Onen antzeko beste gauza asko be esan eutsozan amāk.

Eurok entzunda, Kepatxu'k (okeña, baña bijotz edeñduna zana) erantzun eutson:

—Orain igañten dot txar̄to egin nebala txori gaxo ori añapatziaz, ta lengo aztakasuna emon gura dautsot, len lez alai ta pozik bixi dañen.

Eta au esanda, kayola ar̄tu ta berarekin ariñeketan juan zan. Eñota-osteko areitz-ondora elduta, kayola luñian itxi eban. Atia zabalduta, atzera-egin eban, txorijaren poza ta zorijona ondo adiñuteko egaz-egingo ebanian.

Ur̄etxindoña kayolatik pioka urten, areitz-adañ baten jañi, bere abija ikusi ta ¿bai-dakixube zer egin eban?

—Bertara sar̄tu ta kukuñtu—esan eban mutiko batek.

—Abijari mun-egin — esan eban beste batek.

—Antziñan lez, pozaren pozaz txioka asi, — esan eban irugañenak.

—Ez olakorik — erantzun eutsen amamak — Txorijak ezebazan gomutetan bere gurasuen abestijak, ez bere etxia, ez txikiñatiko azkatasuna. Aulan, ba, adañik-adañ ibili, luñera jatsi, Ke-

patxu bere jaubiagandik ikasitako soñu bat egin eta bañiro sañtu zan kayolara.

«Eñotazuri»'ko umiak ikaratuta lotu ziran, entzuten ebena zĩñestu-eziñik. Ori igañita, Katariñe zĩnduak, bekokija esku tximurñtsu-ganian ezañita, esan eutsen:

—Iñoiz zuben guraso edo aberijagandik gura-ta-ez alde-eragingo ba-dautzube, ta gero eureka-na etofi al ixango ba-dozube, jez egin, ene umiok, «Eñotazuri»'ko uñetxĩndorñak egin ebana!

A I Z T A B I J A K

(EĒEGE - IPUÑA)

Imanole'k eta Eduñne'k, euren oe zuri txikijetan etzunda, olan jarduten eben:

—¿Uste ete-don etoñiko donazala?

—Etxakiñat. Eurek etxonez ume okeñak mañe ixaten.

—Eta ni okeñ-okeña ixan non ¿ezton? Etxaus-ten parkatuko.

—Parkatu, bai, baña.....

—Baña ¿zer?

—Eskatu biarño dautsen.

—Eta ¿uleñtuko ete-yausten? ¿Euzkeraz be ete-yakiñe?

—Eurek uleñtzen yone umiak esaten yautse-nagun gustija.

—Eta auñerantzian ona ta zuña ixango nonala esango ba-yautsenat, ¿uste ete-don.....?

—Ziurñ nayagon, eta neuk irekin batera eskatuko yautsenat.

Esku poliñak baturik, asi ziran otoika (eñ-eguka).

Gau atan Bakaldunak (Eñregiak) etoñiko ziran; baña onak diran umientzat bakarñik, eta Eduñne

etzan ona ixan. Bere aizteari txitximurka-egin eutson eta neskamiari aginka. Eta gomuta onek nega-eragin eutson egun atan. Urtian-urtian Bakaldunak bitxi politak ekañi dautsoez, baña onetan..... Oñatiño, berak parkamena eskatu dautse, ta..... luak airtzen dau.

Polito-polito atia zabalduten da ta Bakaldunak (Eregiak) sartzen dira..... Imanole'k mosu gozo biguna susmau dau bere bekokijan. Itxañtuten da ta begiratu: bere ama da. Onek dirautso:

—Ago ixilik; Eduñe'ren oñetakuan etxonat deusik itxi. ¡Gaxua! ¡Bijañ berak egingo yon negaña! Baña biazekua don; okeña ixan don eta etxon parkamenik eskatu.

Imanole'k uleñtu dau. Bakaldun - ordelarija bere ama da. Baña..... ¿ez-ete-dautsoe esan Eduñe'k parkamena eskatu dautsela? Uñian, eztautsoe esan, baña berak bai-daki. Orduban, polito-polito oetik jagiñen da ta bere oñetakuaren onduan dagon bitxi-pilua erdibiñtu ta bere aiztearen oñetakuaren onduan erdiña jañten dau.

Eduñe'k, itxañtu zanian, poz-oyuba egin eban.

—¿Ikuston, Imanole? ¿Ikuston? Bakaldunak entzun yausten.

Eta aizta bijak poz-pozik, euren bitxijak begiratzen eztira aspeñtuten.

Une atan atia zabaldu ta ama sañtzen da. Ben-ben dator, Eduñne negañez dagola uste ixanik. Baña onek, laztandurik, dirautso:

—Parkamena eskatu dautset bakaldunai (erregiai) ta gusti au bidaldu dauste.

Amak dana igañten dau. Imanole besañkatuta, onek mañero dirautso:

—Zu nire Bakalduna ixan zara ta ni neure aiztearena ixan gura ixan naz.

Éfaztl'iaf Karmele

TXIRUA TA ZORIJA

(IPUÑA)

Eskale bat, zoño (zaku) zañ andija lepuan eba-
la, etxerik-etxe ebiñan ogi ta diru-eske.

Bere zoritxañatzaz oldozten (pensetan) eban
eta ezeban ulertzen (aituten) zelan egon leikezan
diru asko euki-añen pozik bixi eztiran gixonak.

—Ona emen etxe onen jaubia. Saloskarija
(komertziantia) ixan zan antziñan ta diru-meta
ixugañijak irabazi ebazan.

Ainbeste dirugaz ederto bixiko zan edonun,
ezer egin-barik, besuak eunduta. Baña berak
ezeban gura ori: geitu ta geitu gura eban dir-
uba. Eta ¿zer egin eban?

Itxas-ontzi andijak egin ebazan zamaz (kargaz)
batetik bestera bidalduteko. Uste ixan eben one-
tara diru asko irabaziko ebala.

Baña gixona dabil eta Jaun-goikua'k darabil.
Ekaitz andijak ondoratu ebezan itxas-ontzijek eta
euren bañuban joyazan gauza ta diru gustijak.

Gixon oni jazo yakona beste askori jazoten
yake. Baña niri etxatan olakorik jazoko. Jateko
ta janzteko bial dana eukita, eneban besterik

eskatuko. Oregaz pozik eta zorijontsu bixiko nintzan.

Orixe esanda, Zorija ageñtu yakon gure eskaliari.

—Zu, gixon—esan eutson Zorijak—, gauza bat esan bial dautzut. Itxura negañgafi oñetan emetik auñera ibili etzañezan, diru -apuñ bat emongotzut. Lepuan daruazun zakuba zabaldu ta bertan añtu botako dautzudan uñia. Baña lenago entzun: zaku-bañura jausiko dan gustija uñe-goñija ixango da, baña zakutik kanpora jausiko dana auts biguñtuko da.

—Tira ba—erantzun eutson, pozaren pozaz, eskaliak.

Zorijak ugari bota eutson uñe-goñija.

—¿Naikua daukazu?—iñandu eutson.

—Ez, ondiño ez.

—Zoñua zañ-zaña dozu, ta ¿ezta uñatuko geyago botaten ba-dot?

—Ez, ezta uñatuko.

Eta Zorijak uñe-goñi geyago bota eutsan.

Eskalia, zoñua eskubetan ebala, dardaraz eguan. ¡Uñe-iñuñi ori betiko ba'leuko....!

—Tira, munduko gixonik aberatsena zara orain—esan eutson Zorijak.

—Ez, ondiño ez—erantzun eban eskaliak—. Bota geyago.

—Baña gixona, zoñua bete-beterik daukozu, ta geyago botetan ba-dautzut, estanda-egingo dau.

—Ez, ondiño ez. Bota geyago.

Zorijak uñe geyago bota ta zoñuak estanda-egin eban. Diru gustija luñera jausi ta auts biguñtu zan.

Ori ikusiña, Zorijak bañe-egin eta alde-egin eban.

Eskalia zoño utsagaz geratu zan, baña auxe be uratuta.

* * *

Ipuin onek adirazoten dausku gixonak dauken uñe-egañija eztala iñoz ta ezegaz asetuten. Asko euki, geyago gura.

Oñtik etoñten yakun kaltia kalte andija ixaten da guretzat. Baña geu beti diru-bila.

EDUÑNE'REN LORIA

Baratz-zokuan,
 Luñ gantzatsuban,
 Esiz josita
 Txukunki,
 Eduñne'k eukan
 Lora zuriya,
 Lirain, garbija
 Mañeki.

Goxetako intzez,
 Eguzki-beroz,
 Zimaur'-indañez
 Egunez,
 Lorategira
 Epeletara
 Aldatzen eban
 Añatsez.

Ain mañekiro
 Zintzo ta astiro
 Zainduba ixan zan
 Loria
 Sotil ta usaintsu,
 Mardul ta guri
 Gorantz etoñen
 Ordia.

¡Añats edeña...
 Ikuskurea,
 Jolas-gogua

Ta dantza!...
 Aiztu yakon, ba,
 Eduñne'ri bein
 Loratxubaren
 Aldantza,

Ixotz goñijak,
 Zital, ankeñak,
 Neskatiñaren
 Inñartziz,
 Ikol eta igeri,
 Berantz begira,
 Zaurituten dau
 Il-zauriz.

—¡Au bai tamala!,
 ¡Au bai garbaya!—
 Negañez diño
 Eduñne'k—.
 Egun bateko
 Ardura-bagez
 Lora txukuna
 Galdu det.

—Adi-egixu,
 Eduñne mate,—
 Dirautso ama
 Zinduak—
 Eztau egundo
 Nagi ixan bial
 Bijotz garbija
 Nai daunak.

Itufondo'taf J.

IRU AUNTZAK

(NORUEGA'KO IPUÑA)

Mutiko batek iru auntz eukazan.

Egunez basuan ibiltzen ziran bedaña jaten, eta gabez kortara sartzen ebazan.

Bein euren bila jua zala, ikusi eban mutikuak arbi-solo baten egozala, landara au jan eta jan.

Alegin andijak egin ebazan bertatik atarateko, baña ezin.

Orduban mutikua ari baten ganian jafi ta negahez asi zan.

Negar ta negar eguala, erbi batek eldu ta itandu eutson:

—¿Zer dala-ta negar ori?

—Saítuta dagozan solotik auntzak atara ezin dodazalako.

—Neuk atarako dodaz, ba.

Erbija auntz-ondora juan, alegiñak egin, banna ezin atara. Orduban mutilagana juan, beste ari baten ganian jari ta negarez asi zan.

Gerotxubago azeri bat uferatu yaken.

—¿Zer dala-ta negar ori?—itandu eutson erbijari.

—Negar-egiten dot, mutiko onek egiten daulako. Eta mutikuak egiten dau, arbi-solo oretatik auntzak atara ezin dauzalako.

—Neuk atarako dodaz, ba.

Azerija auntz-ondora juan, alegiñak egin, banna ezin atara. Orduban mutiko ta erbijakana juan, beste ari baten ganian jari ta negarez asi zan.

Gerotxubago otso bat uferatu yaken.

—¿Zer dala-ta negar ori?—itandu eutson azerijari.

—Negar-egiten dot erbijak egiten daulako; erbijak egiten dau mutikuak egiten daulako, ta mutikuak egiten dau arbi-solo oretatik auntzak atara ezin dauzalako.

—Neuk atarako dodaz, ba.

Otsua auntz-ondora juan, alegiñak egin, banna ezin atara. Orduban, mutiko, erbi ta azerija-

kana juañ, beste ari baten ganiañ jara ta negar-
ez ari zan.

Gerotxubago erle bat uferatu yaken.

—¿Zer dala-ta negar ori?—itandu eutson otsu-
ari.

—Negar-egiten dot azerijak egiten daulako;
azerijak egiten dau erbijak egiten daulako; er-
bijak egiten dau mutikuak egiten daulako, ta
mutikuak egiten dau arbi-solo ofetatik auntzak
atara ezin dauzalako.

—Neuk atarako dodaz, ba.

Ori entzunda, mutiak, erbijak, azerijak eta
otsuak negarari itxi ta burla-egin eutsoen erliari.
¿Zelan beronek atara bestiak atara ezin ebezan
auntzak?

Erliari, baña, arbi-solora juañ eta auntzen be-
larrietara sartu zan. Bere salto ta dantzakaz go-
gait-eragin eutsen auntzari. Eta orain bat eta
gero bestiak, iru auntzak urten ziran arbi-so-
lotik.

* * *

Sari jazoten da ori: andijak egin ezin dauna
txikijak egin.

JOSU - KISTO TA JAKITUNAK

Orain bi mila urte-inguru batu ziran zelai andi baten munduko gixon gustijak. Eurok deiñuta, jakitun gustijak be erdu ziran.

Jakitunak gixoztiaren aurrez-aurre jañi ziran.

Gixonen arteak aguratu zimel bat jagi zan gustijoen ixenian itz-egiteko.

—Jakitun oyek—asi zan esaten—: gixon gustijok daukogu egija jakiteko ta zorijonekuak ixateko egari bixi-bixija. Egija ezagutu ta zorijona lotu gura dogu.

¿Zer da, baña, egija? ¿Zer zorijona?

Baño-baño urtetan yakuzan itaun bi oñei erantzun gura dautsegu. Baña ezta kigu erantzuten.

Bein baño sañijago irakuñi doguz zuben idaztijak (liburubak), eurok zerbait erakutsiko euskubelakuan; baña alpeñik: len lez edo len baño ilunago geratu gara.

Ori ikusiña, batzañ onetara deiñu zaitubegu, itaun oñei zer erantzuten dautsezuben jakiteko. Entzun, ba, gure eskarija.

Jakitunak adi-adi lotu ziran.

—Guk eskatzen dautzubegu—esan eban aguratxubak—idaztiño (liburutxu) bat, ogeiren bat

oñiduna, egin dagixubela, egi utza ta zorijona erakusteko. Idaztiño au gustijentzako ixango da: naiz txiro, naiz aberats, naiz jakitun, naiz ez-jakituentzat. Auxe da gure lenengo eskarija.

Jakitunak, alkañi begira, euren kolkorako iñuen:

—¡Leku onetara egijaren bila! ¡Ondo yagok gixona guk irakatsiko dautsogun egijaren zain ba-yagok!

Eta euretarik batzuk iges-egin eben andik.

Agureak, jakitunen igestiari jaramonik egin barik, jañatu eban:

—Irakaskintzeak bakañik eztoguz eskatzen. Geuk gura-dogu zubek irakatsiko dauskuzubena egiñenakaz (obrakaz) egiztu dagixubela.

Jakitun geyenak alde-egin eben.

Baña ezta ori gustija—esan eban aguratxubak—. Irakaskintza ta egiñen oneik aldi (denpora) gustijetako gixonai irakasteko ikastola (eskola) bat biañ dogu, bertakuak ekandu (oitura) on gustijen eredu (modelo) ixateko.

Au esanda, jakitun-aldera begiratu ta bat be ezeguala ikusi eban, gusti-gustijok alde-egin eben-eta.

Baña nundik ezekijela agertu zan janzki edo soñeko luzedun gixona, gurutz-antzeko eguñá lepuan eroyana.

Nor ete-zan begira-begira jañi ziran eta ikusi eben bere uliak goñi-goñi, odolez beterik, eukazala, ta odola erijola ugari arpegi ta gorputzaz-ziañ.

Onak begirada gozo-biguna ango gixonai egin eta eurekana elduta, leunkiro esan eutsen:

—¿Egija ta zorijonaren bila zabiltze? Neuk dakañtzubedaz, ba. Ona, idaztiño (liburutxu) au: egi gustijak daukoz. Edonok irakuñi ta ikasi daikez bertan. Auxe «Ikasti kistaña» (Kristiñau-Dotriñia) da.

Gixon gurutzedunak jañatu eban esaten:

—Baña zubek eztozube irakaskintzea bakañik eskatu: zubek ekandu on gustijen ereduba be gura dozube. Amen naukazube: Neu naz. Neu naz zuben Jaun-goikua, zorijon-bidia zubei erakustiañen gixon egin nintzana.....

Eta azkenez, gauza oneik beti irakatsiko dauzan eskola edo batzaña eskatu dozube ¿ezta? Oñ daukozube neure Doibatz edo Elexa, ba: Berari entzun eta jañatu.

Gusti au ikusi ta entzunda, gixonak auzpeztu ta guñtu eben Josu-Kisto gure Jauna.

LULU TA MAÑU

LULU

Neuk ikusi neban nire ondotik joyala. Guri, galanta, apain eta año, alde gustijetara ziañetara begiratubaz. Kaleko arijak ofpuakaz indaitsu joten euzan.

Etxe andijan jayua, alaba bakaña, palaguz betia, zurikerijen artian azija, gura ebana egiten oituta eguan eta bere gogo aldakoña eukan lagitzat.

Begi ederen jaubia zan. Begi arekaz askotan begiratu oi-eutson gozoro bere arpegijari.

Begi aen subak sañi piztu ebazan gixonen bi-jotzak. Baña Lulu'k ezeban inor mañe, beretzat anakorik ezeguan-eta.

Buruba argiz baño axez betiagua eukan; bijotza andikeriz gañezka.

Txalo-bila eбилan eta gastien txaluak ugari artu euzan.

Aizkide askok inartziz (enbiriz) begiratzen eutsaen Lulu'ri, baña Lulu'ren goguan abi andija eukan naigabiak.

¡Etzan bera bakañik edeña ta aberatsa!

Goiz baten, aizkidien arteko jolasetik, ero ta ameslari, apain baña erdi-jantzijan etxera joyala, axiak albuan ukutu ta gexotu zan.

Neuk lagundu neutson azken-orduban. ¡Erijotz samiña Lulu'ren erijotza!

—Begiratu egixu zeru-aldera — esan neutson.

—Nire arpegija zan nire zeruba — erantzun eustan — ¡ta luñ-pian sartu gura nabe! ¡O, ni enaz ilgo! ¡Nik eztot il gura!

—Mañagañija da bixitxa, baña luñekua ezta betiko.

—¡Ni gastia naz! ¡Nik eztot il gura!

—Gomutau egixu Jaun-goikua'rena zarala, Beragana juan biako dozula.....

—¡Nik eztot il gura!

Baña il zan. Luñian gura ebana jaritxi baño len il zan, negañez, ikaraz, gogo-ilunaz, itxaropenik baga.....

MAÑU

Soñeko zañ-zañez jantziña, oñetako leñtubakaz, makilatxu bat eskuman eta eskeñian otzara txiki-ja euzala, nire ondotik igaro (pasau) zan, argal ta erkin, Mañu eñukañija.

Biañtsuben alabia, umezuñtza, eskian eбилan eñijan eta kanpuan, noxian-bein lagunakin, sañi lagun-barik.

Arpegi zuri aingerutafa eukan eta begi zabal-andijak, argi-bakuak.

Ezeban ezer ikusten: itxuba zan gaxua.

Ezeban ezer ikusten bere inguruban: lañuak estalduten eutson begijen argija. Baña bañuban, bañuban berak aña ikusten ebanik ezeguan.

Juan ziran urte batzuk, ez asko.

Jaun-goikua'k zigoñkada gogoñak emon eutsozan aldi oñetan. Baña etxakon Mañu'ri bañuko argija itxali, gogo-bakia ezek ezeutson kendu.

Neguko egun baten, berandutxu, bakañik ebi-lala, bidia galdu ta sasi-onduan igaro (pasau) bial ixan eban gaba, euritan, basatan, arantza-añtian, ekatxaren oñu itxelak entzunaz.....

Gexotu zan eta neuk lagundu neutson azkenengo ordubetan.

¡Mañu'ren erijotza erijotz edeña!

Eskubetan eukan Josu-Kisto Gurutzalduba ta espanetatik begi-auñera eruaten eban.

—¿Zerbait ikusten dozu, ala?—iñandu neutson.

—Bai, zorijona—erantzun eustan.

—¿Zorijona?

—Bai, beti ikusi dot urundik, baña orain ur-ur daukot.

—¿Nok irakatsi eutzun zorijona ikusten?

—Nire amak. Askotan susmau neban negañez, nire seaska-onduan, itxuba nintzalako. Baña ge-

yagotan esaten eustan, laztanga-lasztanga, begi-argidun itxubak zirala erukañi. Jaun-goikua'k ni oso mañe nindubala ta betiko argija gordeta eukala niretzat. Orixe da zorijona ta nire onduan dakust.

Mañu il zan. Poz-pozik emon eban azkenengo arnasa, nasai ta bigun, bañe-antzera.....

Agife'taf Domeka (Bizkayeralduta)

ARTZAÑAREN EDESTIJA

Artzaña mendi-mendijan,
ardijak zaindutiaz,
alai eguan erutsu
otso uzu-artian;
edufa mendijan zala,
naiz eguzki berua,
bai neguban, bai udean,
bera zan zoruntsuba.

Ule zuridun artzaña
berarekin bixi zan,
antziñeko jazokunak
edesten eutsazana.

Zoruntsu zan artzaintxuba,
azke-azke zan-eta;
ezeban beste jaberik
Urtzi baño, ta ardijak.

.....

Bein mendijan gixon batek
aurki-eban artzaña,
ta gixon aberats ari
begikua ixan yakan.

—¿Nirekin urira juan
gura-dok, artzaintxuba?
Antxe nire jauregijan

oparo bixiko az;
 emen lez otz ez goserik
 eztok ixango bertan.
 Artzaintxubak, zoratuta,
 bayetz esan eban, ba,
 eta artzain zaña lagatzen
 jauregira jatsi zan.

.....
 ¡Gixaxua! Jauregijan
 oparo bixi-ixan zan,
 baña azkatasun edeña
 betiko galdu eban.
 Mendijan jaube bakaña
 Jauna eban gaxuak,
 eta urijan oro ziran
 jabe uzubak beretzat.
 Eta bañiro mendira
 biguñtu gura ixan zan,
 baña bere ugazabeak
 juten galazo eutsan.

.....
 Lasteñ artzaintxu zorua
 itun-itunez il zan;
 ta mendijan artzain zaña
 erail eban otsuak.

Aizkibel'daf Bingen

Jarduna.—Ondo gogaldu oleñki onek esan gura dauna.

A L D A K E R I J A

(I P U Ñ A)

Kayola polit-polit baten bixi zan txori afe zatañ-samañtxu bat, gusti zorijontsuba zana. Ezter-ítxot, ba, egija danik giltz-pian dagozanak men-betasuna goñotetan dabela beti. Asko mañe eban beria geure txoritxubak.

Leyo (bentana) andi baten egon oi-zan kayola, lora usaintsubakaz inguratu ta apaindutako leyo edeñ batian. Andik agertzen zan azkatasuna, beste edozein kayolpetutako txoririk gogo-miñaz iltzeko aña ba-zan noski..... Ibañ zabalak, efe-ekatxu argitsubetaz ziañkatubak, lora-zelai gustiz alayak, eta an, azkenian, mendi luziak, margo (kolore) urdin-antzeko garbijaz estaldubak. Goi-goyan eguzki berua, ta axian udearen arnasa gozo-gozua.....

Danori agertzen zan leyo atatik, baña oñatiño, pozkañijagotzat eukan geure txorijak bere kayola.

Askotan txolañe bizkoñ bañitsubak leyoraño elduten ziran, kayolan eguan janarija eruan-gur-arik. Elayak be, aren auñetik aguf alaya egiñaz,

egazka jolastuten (olgetan) ziran, leyoko goi-aldeko baztertxu baten euken abijari begiratu ta zaindubaz. Baña be ilunabañ-aldian laster-lasterka ibili oi-diran sofbeltz-talde oyulariak, euren ego baltz luziakaz leyo-ormeak ikututeko zorijan.... Ezeban, baña, gure txoritxubak, danau ikusita be, euren lagun zorijondunakanako juateko guraririk.

Ezta, noski, ulekatxa ori, jabetzat neskato polit zoragañija eukala jakinda. Ufeskua irudijan bere uliak; begi andi-baltzak eukazan, eta gorputza lirain-liraña.

Goxetik juañ oi-zan neskatua txorijagana, ta bañe-algaraz kayola-bañu bere atzamañ zuri-goñiak sañtu ta eskeintzen eutsozan, txoritxubak mokokatu eutsozala. Gero kayola-atia idegita (janarija aldatzeko atxakijaz) igesten zan egazka txorija, poz-pozik, eta neskiaren buru-ganian geldituta lenengo, geruago arek zabaltzen eutson eskuban jañten zan. Neskatilak egin oi-eutson mun gozua añtuta, atsegiñez biguñtzen eutson.

Oñetara, itxusi-samaña ixan-añen, ta margo (kolore) politik ez eukita, abesti (kanta) samuñetarako bere estañija ez ixanda be.... pozik eguan beti, munduko txoririk zorijondunena zan-eta.

Udea juañ zan. Leyoko loriak asi ziran igañ-

tuten. Elayen soñua pizka-pizkaka osoro ixiltze-ko bidian eguan. Soñbeltzak be beste eñi bero uñutijetarantz abijau ziran..... Bein, axiak batera ta bestera eruan oi-dauzan oñbelak leyua oritu eben, eta zugatzak ija adañ-utzik agiri ixan ziran.

Beste egun baten, eduñak landa-mendi gusti-jak osoro zuritu ebazan. Goiz atan be, oi-eban lez, etoñi zan uñe-uledun neskia. Ezerabilan, baña, bañerik espanetan. Etzan txoritxubarekin bere atzamañ bizkoñakaz jolastu..... Nik jakin dodanez jezeutson begiraderik be egin!..... Kope-ta ilun-ilunaz, leyora zuzen juan eta zabalik itxi eban. Orduban axe otz-otza sañtu zan gelara. Berialaxe txorijari atia idegi eutson..... Jagi zan ikaraz gaxua. Bere jabiaren ilun-aldija igañi eban, eta beragana egazka juan zanian, eskuka-da batez ixutu ta leyotik alde-eragin eutson neskiak, beriala itxijaz.....

Asi zan oyuka..... ¡Alpeñik! Bere mañale eskañ-bakuaren añpegija leyotik bañurantz ostendu zan, eta axe otz zoñotzak txoritxubaren gorputz biguna josi eban.....

Oñazez zoratzeko zorijan, an eguan egazka ta lañi geure txori gaxua. Gorputz osua eduñ-estalki edeñ ixugañi arek estalduta eukan, eta ezeban zor-igaiztodunak adañtxu bat be auñkitzen (topetan) atsedenduteko (deskantsetako), ezta bere gosia

kenduteko aletxu bat bez..... Bixi-bixiro gomute-
tan eban orduban kayolatxuban jateko gozoz
betia egoten zan jatokijaz ta bere neskato ma-
tiaren mate-egin maṭagañijetaz. ¡Eta negaṭ ta
negaṭ egiten eban gaxuak!....

Gaban erijotza uferatzen yakola igari eban.
Gelditu-barik asi zan eduña bañiro jausten eta
berari indaṭa motelduten. Ezin eban eduña so-
ñetik kendu.

Egunabañaren lenengo argijaz batez, azken
-indañ-aldija egiñaz, leyo mañerantz abijau zan,
eta itxita topau-añen, sañtu gura ba'leu lez, egue-
taz asi zan, saminkiro, leyañak (kristalak) joten...
Ordubantxe ikusi ebanak bijotza gelditu-erazo
eutson: antxe, gela-bañuban, eguan bere uñe-ka-
yola, ez utsik baña..... Bertan lo-egiten eban,
nasai-nasai, beste txoritxu batek..... ¡bera baño
edeñagua, bera baño abeslari (kantari) obia zan
txorija!....

¡Txori añe gaxua! Leyo-añi-ganian jausi zan
bat-batez, gezi zoñotzen batek zauritu ba'leu
lez..... Begijak betiko ilundubaz, pustu-nastuta
egakijak, ankatxubak teink, eguak zabalik.....

* * *

Eguna osoro argitu zanian agertu zan neskati-

la, ta algaraz txori bafijarekin edeŕto jolastu zan, lenenguarekin oi-eban lez. Leyora uŕeratu zanian, landa-mendi eduŕtubak ikusteko, aŕi-ganian ilda eguan txoritxuba ikusi eban..... Baŕa lasteŕ eza-gutu ta pizkat atsekabetu be. Zabaldu eban leyua, ta bere eskubetan gorputz ıla aŕturik, geldi-geldi egon yakon begira, eŕuki-antzez. Eta, azkenez, begi zabaletatik malko andija igesi yakon, txoritxubaren bulaŕ-ganera jausi zana.....

¡Zorijontsu il ixan eŕekian txori gaxua, erijotz-auŕetik bere maŕe-maŕiaren azken-opari ori igarí ba'leu....!

Biŕaŕtian; aŕotza, danau ikusirik, asaŕatuta, neskatiŕari deika asi yakon. Eta onek, orixe entzunda, esku bataz begijak igoŕtzi ta bestiaz, bere naibagia bat-baten aiztuta, kayola idegitzen juan zan arintxu, leyua itxi-ondoren.

Eta maŕe baŕija poliŕo-poliŕo bere ingurubetan egazka ikusiŕa, eta aren abesti (kanta) samuŕak entzunda, zoratuta eguan..... eta, azkenez, esku-ba zabalik eskiŕi ta bertan jaŕi yakon, ¡baŕa mun gozua pikuan emon be!

* * *

Biŕaŕtian, eduŕ-ganian, txori aŕe gaxua eguan... Itxaliŕa begijak, egakijak pustu-nastuta, anka-

txubak teink, eguak zabalik..... Eta gora biurtu-
ta eukan bulañ-ganian letuten asi zan bere
mañe eskafbakuaren malko ixuri-bañija.....

* * *

Olakoxiak ixaten gara gixasemiak: gauñ mañe
-mañero añtzen doguna bijañ ezesten (desprezie-
tan) dogu.

Ipuin onek ederño erakusten dau ori.

L O R I A K

Nadie come flores, y flores
da la tierra.

BENAVENTE, *La noche del
sábado.*

Liraña, lirain-liraña, poliñen ańtian poliña zan,
ondiño bederatzi urte ezebazan neskatil maña-
gañi a.

Mirentxu eretxon eta zerutik iges-egindako
aingerutxuba irudijan.

Esne zuri-zuriz ta lañosa goñizkiaz egiña zan
bere ańpegi gozua; eguzkijari kendutako uñezko
eñañubak ziran uliak; erdibitutako kerexa goñi
-goñija espanak, eta bein be geldi ezin egoten
ziran tximeleta jolastarijak ziran bere begijak.

Bixija, azkaña zan gure Mirentxu. Mitxeletak,
lorak eta txorijak eñegiñarik gura ixan-ezkero,
antxe eguan Mirentxu euren eñegiña ixateko.

Etxeko baratzen eбилan, jo batera jo bestera,
mitxeleta margodun (koloredun) eta edeñ-edeñ
bat añapau-eziñik. ¡Mitxeleta bat beste mitxeleta
baten atzetik!

Batetik bestera, landara au itxi ta bestian gel-
diñu, madariñik sagañera, sagañetik okaranera,
puntarik-punta bedañik-bedañ, arantz, onuntz,
eбилan beti mitxeletia, axia baxen arin. Baña Mir-

entxu bere atzetik be. ¡Elduko eutson, bai, nun -edo-nun!

¡Juan zan Mirentxu ixil-ixilik, mitxeletia lañosa baten ganian ikusi ebanian. Uferatu zan..... oraintxe ba..... polito-polito eskuba luzatu eban..... ¡esku polit-polita mitxeleta bat bere ganian jañteko!.... beste pitin batian ba'lego..... Baña ¡bai, zera! Juan zan mitxeletia Mirentxu'ren atzamañetatik.

—¡Ene! Ara, antxe dago orain, klabeliña zuri aren ganian. Nuan bañiro beragana... ixo... ix... o.....

—¡Mirentxu! — esan eban orduban baratz-ate-ondotik etoñan abots eztitsu batek.

Mirentxu gelditu zan. Urezko uliak aztinduta, atze-aldera biguritu eban buruba.

Baratz osua Mirentxu'ren leporañoako ari-or-meaz inguratuta eguan, eta ormaz-goitik esi apañaren burdin ondo landubak egozan zuzen-zuzen jañita.

Burdin biren arñetik ume baten arñegi argala agiri zan.

—¡Zer da? — itandu eban Mirentxu'k umia eguan tokirako bidia arñuta.

Umiak ezeban erantzun. Mirentxu uferatu zan. Gitxi gora-bera, adin batekuak ziran ume bijak. Esiz beste aldera agertzen zana argala zan.

Ortosik eguan, soñeko zañ-arabatuz jantzita. Eñaz igañten zan ume arek ezebala asko jaten, bere arpegi orizka ta indañ gitxiko gorputza ikusita.

—Eztaukat ogirik emen—esan eutson Mirentxu'k—. Zuaz nire etxeko atera ta an zeozer emongo dautzube.

—Nik eztot ogirik gura, Mirentxu—erantzun eban ume gaxuak, buruba makuñ-makuñ egiñaz.

—¿Zelan dakixu ni Mirentxu nazala?

—Markesaren alabeak zein ixen daukon ¿nok eztaki eñijan?

—¿Eta zeuk zelan dozu ixena?

—Nik Mikeltxu.

—Baña..... ogi-eske etzatozala esan daustazu.

—Enatoñ-ta.....

—¿Zer gura dozu, ba?

Mikeltxu ixilik eguan, begijak luñ-jota. Bai, Mirentxu'ri eñaz deiñu eutson, baña orain gura ebana esatia ain eñaza etzan.

Mitxeletiarene atzetik, jo batera ta jo bestera ebiñlala ikusi ebanian, beste umiak lakoxia zalakuan deiñu eutson, baña orain, bere auñian ger-tu (prest) ikusita, lotsatu egiñen zan. ¿Zer egingo eban, ba, ume biarñtsu, txiro, soñeko zarñdun arek Markesaren alabatxu txukun eta poliñtaren auñian!

—¿Ezer gura dozu ala ez? Esan.

—Bai... an... bazterian... bost lañosa goñi-goñi...

—¿Ikusi ete-dozuz?

—Bai, ba.

—¡Kontxo! Inñundik etzirala ikusten uste neban. ¿Eta zer?

—Emoteko.

—¿Zeuri emon? ¡Bai, zera!

—¿Eztaustazuz emongo?

—¡Ezta... ezta...!

—¿Zer ba? Beste lora asko bai-daukazuz baratzan.

—Oñelakorik ez, baña. Lañosa oñeik bai-dabe euren zera. Zeuretzat eztira lañosaok. Ogija gura ba-dozu, ekañiko dautzut, baña lañosa oñeik ¡ezta!

—Zeu be bestiak lakoxia zara, Mirentxu, danak lakoxia. Emen nabil aterik-ate eske. Inñok eztaust inñanduten zer gura dodan. Ikusi-orduko ogija emon eta atia itxi. ¡Beti ogija! ¿Zer, ba? ¿sabela baño eztaukagu biañtsubak, ala? Inñok eztaust ondiño mosurik emon, mañasun-apuñik bez. ¡Beti ogija ta ogija! ¡Beti sabelerako gauzak! Bijotzerako inñok ez. ¿Soñeko zañen azpijan bijotzik ezta ixaten, ala? Nìk bai-dot, ba, ta oñegatik lañosak eskatu dautzudaz. Eta zeuk, beste gustijak lez, lañosak ukatu ta ogija eskiñi. Eztot gura, ez, ogirik. Sabelerako gauzaen gose-naz,

baña batez-bere bijotzerako gauzaen gose. Eskatu-biañan, ixil-ixilik eta zeuk etzengozanian, aitu ba'neuz lañosaok, neuriak ixango litxakez oin. Baña olakorik eztala egin biañ amak irakatsi eustan-eta, eztodaz aitu. Orain eskatu ta ezetz... ogija jateko.

—¿Eztakixu, ba, Mikeltxu, bijañ nire amatxubaren eguna dala ta berari emoteko ixil-ixilik daukadazala bazteñ atan? Beste gustijak uñezko ta zidañezko oparijaz etxia beteko dautsoenian, lañosa edeñ oñeik eruango dautsodaz nik, eta beste opari gustijak baño geyago poztuko dabe nire amaren bijotza. ¡Egi-egijazkua, bijotz-bijotzez eskiñija ixango da-ta!

—¿Eta eztakixu zeuk bijañ nire amatxubaren eguna dala, ta bakañ-bakañik dagola ta iñok eztautsola ezer esango ta ezer eruango, nik eruatzen ezpa-dautsot, eta eruateko ezer eztaukadala zeuk lañosa edeñ oyek emoten ezpa-daustazuz?

—¿Nun da, ba, zure ama?

—¡Ilobijan!

Mikeltxu'ri begira apuñ baten egon-ondoren, Mirentxu juan zan lañosak egozan tokira, ebagi ebazan eta eurekaz txorta bat egin eban. Onen inguruban ipiñi ebazan lorategiko lora edeñik edeñenak, piño andi ikuskafiña egiñaz, ta ari batez lotuta, Mikeltxu'ri emon eutsozan, esaten:

—Eutsi, Mikeltxu. Zure amari mosurik emoterik eztaukazu zeuk. Emon egijozuz, bada, Mirentxu'k eskintzen dautzuzan lañosa ta lora oneik. Nik nire amari, lañosak emon-biañian, mosu bero-bero bi emongo dautsodaz, ta kiñu.

Añtu euzan Mikeltxu'k lora usaintsubak eta pozez beterik bere bidiari jañañtu eutson, esaten:

—Ezta beste gustijak lakua, ez. Lorarik edeñena bertan itxi dot, ¡Mirentxu da-ta!

Eta Mirentxu'k, bañiz, txorta ikuskafi apainduba mutilaren eskubetan ikusiñta, esan eban:

—Ondo egin dot. Umiak be, gixonak lez, ez-kara ogiz bakañik asetzen. Umiaren bijotzari, be, dagokijona emon biañ yako.

Muxika'tañ Gergori (Bizkayeralduta)

MENDIKO NEGAÑA

*Ene Abeñi laztana
 Jausi zara erbestepian.....
 ¡Obia erijotza da!*

.....

Zeure basotik
 Atzo igoten zan
 Eskari ona
 Zerura.
 Gauñ erdeldunak
 Sañtuta,
 Axia amen
 Birauz bete da.
 ¡Zelan ondiño il etzara!

.....

Ekandu onak
 Asabeari
 Zoruna emon
 Len eutsen;
 Ara motzenak
 Gauñ emen
 Zeure bijotz
 Garbija usteltzen.
 ¡Ta zeu, ama, etzara iltzen!

.....

Gurutz zuriya
 Baltziñu da ta
 Areitz orleya
 Oriñu.

Geratzu ezer
 Etxatzu:

Seme onik,

Ama, eztozu.

¡Il, Aberija, zakigu!

.....

Ez egin negar:

Etzaut, Ama, nai

Negar-egiñik

Zu ikusi:

Zeure negarok

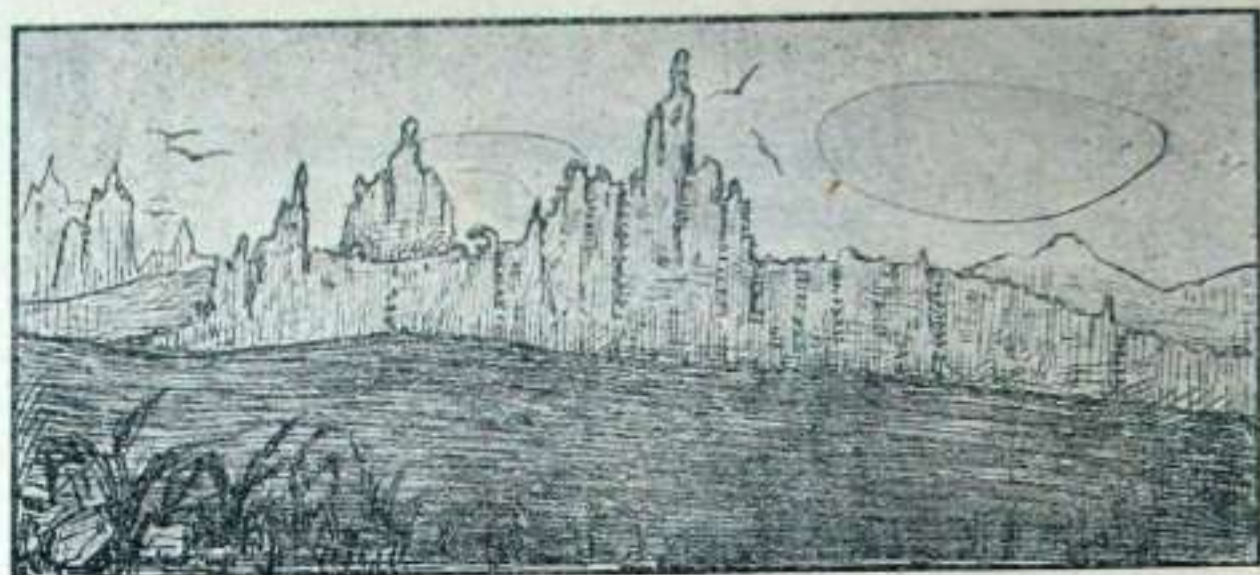
Motzari

Eragiten

Dautso bafe-iri.

¡Il, Ama, laster! ¡Il zadi!

Arana eta Goiriñak Sabin

A Z T O B I Z K A R

Garazi ta Ořeaga (Roncesvalles) - bitar̄teko mendi jagi ta ařu sakonetatik ibiliřa gero, Azto-
bizkař-baso itxaltsuko basetxe zař batera eldu
nintzan Dagonila (Abustu)'ko 14'gařeneko ilun-
tzijan, agura batek lagun-eginda.

Nik gura neban Ořeaga'n gaba igazi edo pa-
sau, baņa ezin. Bertara juateko bide latzak ego-
zan, eta ařezkero berandu zan. Basetxion lotu
biař, ba.

Abegi ona egin eusten, etxeko aizkidia ba'nintz
lez, ta mai-onduan jařiřa, bertakuakin apaldu
neuzan esne egosija, artua ta gastaņak.

Larogei urtedun ařitak maya onetsi edo be-
deinkatu ta otoi-eginda gero, ekanduba oi-dan
lez, izketan asi giņian gogoz baseřiřařai yagoke-

zan arazuetzaz: gari-biltziatzaz, gastañen gexuatzaz ta basuan ebiltzan artaldiatzaz. Azkenez, aiatu genduban bijaramonian ikusi gura neban lekaretxe edo monasterijua.

—¿Zenbat asti (denpora) bialko dot bial Or-eaga'ra juateko? -- itandu neban.

—Bide laburetatik juanda, ordu bi ta erdi.

—¿Eta Aztobizka'tontor-ganera igoteko?

—Anka ariñak ba-daukazuz, ez asko-asko — esan eustan etxeko seme nagusijak —. Baña etzirañte itxonezkero, ederño juan zafekez, bertora juango diran ikazkiñen mando-ganian jesañita.

—Ezin itxaron — erantzun neutson —. Mendi orretako tontor gorenguan bial gabian egon bial-naz.

—¿Gabian diñozu? Egunez gitxi ikusten da bertan lañuaz, ta gabez gitxijago.

—Ezer ikusiko ezpa-dot be, zerbait entzungo dot.

—¿Ezer entzun? An gustija dago ixilik.

—¿Bialko gabian be?

—Bai, ba, beti lez.

Au entzunda, agureak, neu begiz jo ta esan eustan:

—Zuzen zagoz: bialko gaba ezta ixaten bestiak lakua, oraingo gastiak ziñesten ezpa-dabe

be. Ni mutila nintzala, bertan egon nintzan bein gau ořetan, eta ikarea sařtzen yat ondiño, entzun nebana gomutetan dodanetan.

—¿Zer, ba? ¿Zorgiñik ete -dago Aztobizkař-atxetan, ala?—iřibařez esan eban ilobeak.

—Eztago zorgiñik, ez akelařerik. Baña tontořatan entzuten da 15'kařen egunian ilen guda-kearen (batallaren) zaratia.

Aguriaren itzak (berbak) poztu ninduben. Eurek iragařten eusten ondiño bixi zala mendi ta ařu aretan Irati baso andi itxaltsuban Ořeaga'ko baseřitař agura bati entzun neutson aselia (leyendia). Bai, ondiño bixi zan geure baseřitařen ařtian ilen guda-kearen aselia (ilen batallaren leyendia), asele ikaragařija. Asele ori zala-ta, antxe nenguan, nire begi ta belarijakaz bera egiztuteko.

* * *

Bijaramonian, Ořeaga'ko jaupaltxaun (kolegiata) ospetsuban jaupea (mezia) entzunda gero, asi nintzan, agura biderakusliak lagunduta, lañoz estaldutako Aztobizkař-tontořera igoten.

Bidia latza zan, ziñez, ařiz betia. Aři-ařtetik ira ořlegijak (berdiak), ezpel bijuřak eta gorostijak agiri ziran. Baña lañua uřatuta, an goi-goyan agiri ziran aitz urdiñak ikusijaz bijotz-ikar-ea sařtu yatan.

Eta geu igon eta igon, gelditu-barik, aitz eta zañ-zañez jausitako edo ekatxak eratsitako zugatz-enboñ-artetik. Batzutan nañezka, bestietan jauzka (saltoka), an genbiltzan lañi ta arnasa-oska, eskuban makil sendua geukala.

Geruago ta zugatz eta sastraka gitxijago.

Bat-batez, lañuak geugana etoñi ta inguratu ginduzan. Lañi ikusi genduban geure buruba.

Iluntzija zan.

Aztobizkañ-tontof gorengora eldu giñian. Gerotxubago ilundu zan: gabak zapi baltzaz euzko-eñija estaldu eban.

Nire janzki bustijak iragañi eusten odei-artian gengoza. Eta auxe igañita, otz-dardarea sañtu yatan bañura.

Mantiaz gorputza estaldu ta toki arek ondo ezautzen euzan agura biderakusliari elduta, berarekin niñoyan astirotxu, ozta-ozta. Ibili ta ibili, aitz-arteko zulo andi batera sañtu giñan.

* * *

Luzaro egon giñian ixil-ixilik. An etzan ezer entzuten: gustija zan ixil utza.

Bat-batez ta uñundik ba'letozan lez, entzun geuzan erloyu batek jo euzan amabi danbadeak: erloyu ori zan an bian, añu sakonian antzin-antziñetik eguan txadonekua (elexakua).

Erloyubaren azkenengo otsaz batez, astiro ta leun igon zan aŕu-baŕutik ots ikaragaŕija. Ots au geruago ta andijagotu zan. Esan eikian beragaz batuten zirala beste abots samin-mingotsak.

Gero entzun genduban udagoyeneko axiak of-bela batera ta bestera erabiltiaz egiŕen daun zaratia, baŕa pago ta areitz tantayai adaŕak moz-tuten yakezarian ixaten dan kaŕaska-otsa be.

Axia geruago ta indaŕtsubago. Ofu itxela egi-naz ta araneko bazteŕ batetik bestera juanda gero, mendijetako aŕubetara saŕtu zan. Toki gus-tijetan kalte ixugaŕijak egin ebazan, atxak men-diŕik bera eratsijaz, zugatz-adaŕak ausijaz.....

Geruago argi bat agiri zan, argi itxala, ta onen osteko durunba ikaragaŕijak mendijak..... igiŕu ebazan.

Zarata onen ostez beste ots andijak urten zir-an of-emetik, eta eurok ziran gudari edo soldau askoren oin-otsak lakuak eta abesti edo kanta pozkoŕak egiŕen ebezan abotsak..... Gero, ixila, ta baŕiro guda edo geŕa-santsuak, zaunka ta zaunka egozan txakuŕen abotsak (bozak), didaŕ-oyubak, iŕintzi zolijak..... Baŕa gusti au baŕo zo-lijago entzuten zan, argi ta gaŕatz, euzkotaŕen guda-santso ikaragaŕija.....

Gero..... izkilubak (armak) jaso ta alkaŕen auŕka (kontra) buŕuka gogoŕa, aitz eta aŕijak

mendirik bera, didař zolijak, oyu mintsubak, eřbestetařen berbetaz esandako ayenak eta birauak..... Onein ostian, garaitz-santsuak, alayubak, euzkeraz egiñak.....

Triskantza gořijon entzun zan Rotland'en turutuba, sorosi (laguntza)-eske. Gudari eřbestetař ospetsu onek bixitxa galdu eban bertan, euzkotarřak erailda.

Bařiro ixila, ixilune luzia, ta gero beko arane-tik igon zan amaika euzkotarřek egindako iřintzija, iřintzi zoli-zolija, aranik-aran, mendirik-mendi ta ařurik-ařu zabaldu zan iřintzija... Garaitz-iřintzija zan, ařotza zapaldu ta biřindu ixan ebenaren iragařkuna.

* * *

Amatu zan gustija.

Luřian ilda lotu ziranen ganera mendi-tontorřetatik jatsi zan lañua, zapi zurijaz euren gorpubak estalduteko.

* * *

Sorkaldian dizdizka asi ziran eguzkijaren izpijak. Euren argijaz lañua uratu ta mendi-aranak agiri yatazan.

Aitz-ařtetik urten ziran, egazka, Aunamendi'ko ařanuak.

Aztobizkař ta Ibañeta mendijak zuri-urdindun margua (koloria) ařtu eben. Eta bertako ixila

ausi eben Ořeaga'ko Lekaretxeko jualiak (monasterijoko kanpayak), goxeko «Angelus» joten.

Gustija itxařtu zan. Basuan txorijen txirulijak, ardijen txiliñak eta artzañen abestijak entzuten ziran.

Gustija zan bakia, gustija zan poza orain ama-bost eungi (siglo) buřuka ixugařija ixan zan tokijan bertan. (1)

Atzeko gabian nire irudimenaz ikusi nebanaren ostez, bakia ta zorijona etoři yatazan. Egun atan, Ořeaga'ko gudakearen urteuřena betetan zan egunian bertan, Doibatz edo Elexa gure Amak ospatuten eban Ama Neskutza zerura jasotia, ta Ořeaga'n dagon bere Irudijaren auřian auzpeztuten ziran Aunamendi'ko (Pirineo'ko) alde bijetako nabařtařak, euzko-odol berbera daukelarik, Aztobizkař, Ibañeta ta Andre-saro'n alkařekin eta anayak letxe abeřijaren alde gudaldu ebenak.

(1) *Ořeaga* (eđeraz *Roncesvalles*) dago Nabafa'ko aran edeř baten. Ipafaldetik, Ibañeta bizkařa. Ibañeta'tik bera, Laburdi'raño duan bidia. Eta eskuma-aldeetik, Aztobizkař mendija, mendi jagija ta entzutetsuba.

Mendi ofetarik igaro edo pasau zan VIII eungijan (sigluan) Carlo Magno eretxon gudari pantzetar ospetsuba, España'n arazuak atonduteko. Baña Nabafa'z-ziař igaroteko ezeutsen nabařtařai balmenik eskatu, ta ořez ganera, bere arazuak atonduta, atzera egin-ebanian, Iruña'ko guda-jauregijak suzi.u ta birindu euzan.

Au zala-ta, nabařtařak asafatu ta Aztobizkař mendijan gertau ziran Carlo Magno'ren gudarozte edo ekertzifo ugarijari gogof jařkifeko.

Gertau ta egin.

Buřuka itxala eginda gero, nabařtařok lotu ziran garaitsu.

Mendi-bizkařak eta arana odolez gořitu ziran. Bertan auřkifu edo topau eben erlijotza Carlo Magno'ren mila ta mi a gixonek.

Gudaka edo buřuka onetan nabařtař gustijak gudaldu (geřa-egin) eben alkařekin, abeři baten semiak lez.

Orain, baña, nabařtař zindo ofen ondorengiak banatuta dagoz, batzuk pantzetarizat eta bestiak españařtzat euren buruba daukela...

BIĀLABIDIA

INGOSKIJA

MUTIKO - NESKATO EUZKELDUNAI	5
Lugiñaren esanak	6
Platon'en gixona.	8
Bidaztija	9
Geidia.	11
Euzkotaña	12
Axia	14
Sugia	15
Érdel-erífik	17
Kipula ta arbija	18
Latarija ta baseñiña	19
Umiak	21
Jakifuna ta umia	22
Euzkelduna	24
Esan, bai, baña...	26
Jakin-eza	28
Astakilo ta Alkatia	29
Ez.buruba goraldtu	30
Begijak	31
¡Lenago il!	33
Íñuítxuba	35
Katiluba ta lapikua	37
Osasun ona eukifeko	39
Iru anayak	41
Ordu batek balijo dauna	43

Zugatzak mañe	45
Egañiz	47
Jayotzak	49
Ez ogasunik itxi iñoren ardura-pian	51
Gure Txomin.	54
Ogija	55
Juizioko egunerako edo	57
Oluak	58
Egiñen ona	60
Amantal bijak	62
Belen'eko kortan	64
Batu ta indaia eukiko dozube	67
Txorijaren abestija	68
Mokolua ta kakaua	70
Jolasak	72
Abadiaren asperkandia.	74
Ez astirik galdu	76
Ura	78
Baratzaña	80
Gastetasuna	83
Gure atezaña	85
Irakaspide ona	86
Katuba ta azerija	88
Ez bata, ez bestia	90
Ondo esanda.	92
Kontu bijak	94
Itxasua ta bijotza	96
¡Gomutau egixu!	98
Gurasuen agindubak	100
Bultzi, tañanta ia egazkiñak	102
Bakotxak bere ustia.	105
Ankia ausi	107

Gabona	109
Akeiea	111
Abeliñe erukijoña	113
Ama umiagaz	115
Autsa baño ezkara	117
Amasaspi astuak	119
Anai bijak	121
Erijotz-garalia	123
Sagar ustela	125
Obenaren nekia	127
Zorijoneko etxia	128
Alkañen zirija	130
Arkumia ta azerija	132
Txori-lumiak	134
Euzkerea	136
Nagikerija	138
Eskekua	140
Uso bijak	142
Galepeñak	144
Aguria	146
Ixañak	148
Begoña'ko Ixañ Zerutañari	151
Gurutza	153
Añi-zetzalia	156
Ipuña	160
Txoritxuba	163
Olaña ta azerija	165
Erege Maguak	168
Txori gaxua	172
Asaben fedia	175
Erotazuri'ko ufetxindoña	176
Aizta bijak	180

Txirua ta zorija	183
Eduñe'ren loria	186
Iru auntzak	188
Josu-Kisto ta jakifunak	191
Lulu ta Mañu	194
Artzañaren edestija	198
Aldakerija	200
Loriak	206
Mendiko negara	212
Aztobizkañ	214

